శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

నిఖిలజగదుజ్జీవనావతీర్ణ

శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితం

గద్యత్రయమ్

ఇతఱ్కు

శ్రీ శ్రుతప్రకాశికా భట్టరరుళిచ్చెయ్త

సంస్కృత వ్యాఖ్యానముమ్,

పరమకారుణికరాన పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై అరుళిచ్చెయ్త

మణిప్రవాళ వ్యాఖ్యానముమ్,

శ్రీ వేదాన్తాచార్యరరుళిచ్చెయ్త

సంస్కృత వ్యాఖ్యానముమ్,

శ్రీవైష్ణవ గ్రన్థ ముద్రాపకసభా పణ్డితరాన

పు. తిరువేఙ్కటాచార్యరాల్

నన్గాక పరిశోధిక్కప్పట్టు,

క. ఆళ్వారయ్యాచార్టియారాల్,
శ్రీవైష్ణవగ్రన్థ ముద్రాపక సభైయార్ మూలమాక
నళనామ సంవత్సరత్తిల్

కాఞ్చీపురం
శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలైయిల్
అచ్చిడప్పట్టతు.

విజయతేతమామ్.

Title page only Printed at the Sreenikathanum Press, Madras.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీవైష్ణవ గ్రన్థముద్రాపక సభ (లిమిటెడ్.)

ఈసభలో తెనుఁగులిపిలో నచ్చువేసిన గ్రన్థములు,

	రూ.అ.పై.
౧. రామచరమశ్లోకము	౦-౧-౬
౨. భారతాది తనిశ్లోకము	౦-౨-౬
౩. శాణ్డిల్యవిశిష్ట పరమధర్మశాస్త్రము (తాత్పర్యసహితము)	౦-౯-౦
౪. దుష్కరశ్లోకటిప్పణి	౦-౨-౬
౫. ముదల్ (తిరువన్దాది) వ్యాఖ్యానారుమ్బద ప్రతిపదసహితము	౦-౧౦-౦
౬. రెండో తిరువన్దాది	౦-౬-౦
౭. మూడో డిటో	౦-౬-౦
౮. నాల్గవ డిటో	౦-౭-౦
౯. తిరువిరుత్తమ్ (వ్యాఖ్యానద్వయ ఉరై ప్రతిపదతాత్పర్యసహితము)	౨-౪-౦
౧౦. తిరువాశిరియమ్ (వ్యాఖ్యానాదిసహితము)	౦-౩-౦
౧౧. పెరియతిరువన్దాది	౦-౭-౦
౧౨. తిరువెళుక్కూత్తిరుక్కై	౦-౨-౦
౧౩. శిఱియతిరుమడల్	౦-౫-౦
౧౪. పెరియతిరుమడల్	౦-౭-౬
౧౫. శ్రీవచనభూషణమ్	౧-౧౨-౬
౧౬. శరణాగతిభార్గవిచారమ్	౦-౨-౦
౧౭. ప్రపత్త్యనుపాయత్వవిచారమ్	౦-౧-౦
౧౮. నాయమాత్మాభాష్యమ్	౦-౨-౬
౧౯. ఇరామానుశనూత్తన్దాది	౧-౧౨-౦
౨౦. యమకరత్నాకరమ్	౨-౧౧-౦
౨౧. తిరుప్పల్లాణ్డు	౦-౭-౬
౨౨. తిరుప్పావై మూవాయిరప్పడి అరుమ్బదసహితమ్	౧-౫-౬
౨౩. దీపప్రకాశ సహిత తత్త్వదీపమ్	౨ ౦-౦
౨౪. తత్త్వసఙ్గ్రహమ్	౦-౨-౦
౨౫. గురుపరమ్పరాప్రభావమ్	౨-౧-౦
౨౬. యతీన్ద్రప్రవణప్రభావమ్	౦-౧౨-౬
౨౭. తిరుప్పావై ఈరాయిరప్పడి నాలాయిరప్పడికళ్	౦-౧౩-౧
౨౮. ముముక్షుప్పడి వ్యాఖ్యానారుమ్బద ప్రమాణత్తిరట్టు సహితమ్	౧-౬-౬
౨౯. రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్ 1st	౧-౮-౦
౩౦. రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్ 2nd	౦-౯-౦
౩౧. పరన్దరహస్యమ్	౦-౮-౦
౩౨. సమ్ప్రదాయ అకరాతి	౧-౧౩-౦
౩౩. చతుశ్శ్లోకీసవ్యాఖ్యానమ్	౦-౬-౬
౩౪. నాయ్చ్చియార్ తిరుమొళి	౧-౧౦-౬
౩౫. చరమశ్లోకటిప్పణి	౧-౮-౬
౩౬. స్తోత్రరత్న వ్యాఖ్యానమ్	౦-౭-౬
౩౭. పెరుమాళ్ తిరుమొళి	౦-౧౨-౬
౩౮. తిరుప్పావై ఆరాయిరప్పడి	౧-౮-౦
౩౯. కణ్ణినుణ్ శిఱుత్తామ్బు వ్యాఖ్యానమ్	౦-౧౫-౬
గద్యత్రయవ్యాఖ్యానం	

పైకనుపరిచిన గ్రన్థములకన్నిటికిని పైస్టుచార్జి ప్రత్యేకము.

ఇట్లు,

మ. తిరువేఙ్గడముడయానయ్యా,

కార్యదర్శి ధనాధికారి,

నెం. ౩౧. వెంకటాచలమొదలివీధి, చెన్నపట్టణము.

మూ—పారమార్థికభగవచ్చరణారవిందయుగళైకాన్తికాత్యన్తికప
రభక్తిపరజ్ఞానపరమభక్తికృతపరిపూర్ణానవరతనిత్యవిశదతమానన్య

ఖిదమయుగళై కాంతికాత్యంతిక పరభక్తి పరజ్ఞానేత్యాది వక్ష్యమాణ
సరూపతయా తదనుగుణమిహ వ్యాఖ్యాతు ముచితత్వాత్ - నచ భగ
వత్ప్రపత్తేః స్వాతంత్ర్యేణ మోక్షసాధనత్వం నాస్తీతి వాచ్యం. శ్రుతి
స్మృతిభగవచ్ఛాస్త్రేషు తత్స్వాతంత్ర్యదృష్టేః. "యో బ్రహ్మాణమి,,
త్యాదికేహి శ్వేతాశ్వతరమంత్రే హిరణ్యగర్భాది కార్యభూత పరమ
పురుషశరణాగతి ర్ముముక్షూణా మనుష్ఠేయేతి ప్రతీయతే - నచ క్వ
చిదంగత్వ దర్శనాద్గురులఘువికల్పానుపపత్తే శ్శాస్త్రవ్యవహిత సాధన
త్వంకల్ప్యం-అధికారిభేదేనవ్యవస్థాపనాత్. తథాచోపబృంహితం బ్రా
హ్మేపురాణే "శరణం త్వాం ప్రపన్నా యే ధ్యానయోగవివర్జితాః।
తేపి మృత్యుమతిక్రమ్య యాన్తి తద్వైష్ణవం పదమ్,, ఇతి-అహిర్బుధ్న్యే
న స్పష్టముక్తమ్. "యద్యేన కామకామేన న సాధ్యం సాధనాన్తరైః। ము
ముక్షుణా యత్సాంఖ్యేన యోగేన న చ భక్తితః। ప్రాప్యతే పరమం ధామ
యతో నావర్తతే యతిః। తేన తేనాప్యతే తత్త న్న్యాసేనైవ మహాము
నే। పరమాత్మా చ తేనైవ సాధ్యతే పురుషోత్తమ,, ఇతి. ప్రపత్తియోగ
శ్చ అవిలంబితఫల ప్రాప్తిపర్యన్త ఏవోదాహృతః- "అహమస్మ్యపరా
ధానా మాలయో౽కించనో౽గతిః। త్వమేవోపాయ భూతో మే భవేతి ప్రా
ర్థనామతిః। శరణాగతిరిత్యుక్తా సా దేవే౽స్మిన్ ప్రయుజ్యతామ్। తస్యా
మనుబద్ధాశిపాప్మాన స్సర్వే నశ్యన్తి తత్క్షణా,, దితి- "అత్రాపి "త్వమేవోపా
యభూతో మే భవే,, త్యాదిభి ర్న్యాసాత్మకత్వం సూచ్యతే. "తేషాం
తు తపసాం న్యాసమతిరిక్తం తపశ్శ్రుత,, మితి చాహ. న్యాసశబ్దస్య చాత్ర
శరణాగతి విషయత్వం దర్శితమ్. "నిక్షేపాపరపర్యాయో న్యాసః పం
చాంగసంయుతః। సన్న్యాసస్త్యాగ ఇత్యుక్త శ్శరణాగతిరిత్యపీ,, తి- "న్యా
స ఇత్యాహు ర్మనీషిణో బ్రహ్మాణ,, మిత్యత్ర న్యాస బ్రహ్మ శబ్ద సామా
నాధికరణ్యం తన్న్యాసపరమ్- ఏవం స్వతంత్రప్రపత్తిసిద్ధిః. "భక్త్యాపరమ

మూ—— ప్రయోజనా నవధికాతిశయ ప్రియ

యూవాపిప్రపత్త్యావామసామతే । ప్రాప్త్యాహం నాన్యథాప్రాప్యో మమ కైఙ్కర్యలిప్సుభిః,, ఇతివిధికల్పోపివ్యవస్థిత విషయ ఉపపద్యతే- శ్లోకత్రయోదిత జ్ఞానాదికమప్యత్ర స్వయంప్రయోజనతయా ప్రార్థ్యతఇతి న విరోధః - నచప్రపత్తిస్వాతంత్ర్యే భాష్యవిరోధః - తథాహి-‘‘చతుర్విధా భజన్తే మాంజనాస్సుకృతినోర్జున సే,, త్యాదినోపాసనస్యేవ ప్రపదనస్యాపి ‘‘తావదార్తిస్తథావాంఛా తావన్మోహస్తథాసుఖమ్ ! యావన్నయాతిశరణం త్వామశేషాఘనాశనమ్ । ప్రపత్తేఃక్వచిదప్యేవం పరాపేక్షానవిద్యతే । సాహిసర్వత్రసర్వేషాం సర్వకామఫలప్రదే,, త్యాదిభిస్సర్వాభిమత సాధనత్వావగతేః-సర్వఫల సాధారణమపి చరమశ్లోకవిధేయం తత్రప్రకృతోపాయ విరోధి పాప నివర్తన రూపోదాహరణ విశేషె ప్రదర్శయామాస - ఇహతుసాధ్యాన్తర సాధనాన్తర రహితముమంత్రవివరణ ప్రవృత్తత్వాత్ప్రాప్తివిరోధినిరసనార్థతయోదాహరణే- తస్మాన్నోపాయభూత పరభక్త్యాదికమిహోచ్యతఇతిసిద్ధమ్- పరభక్త్యాదిభిస్సాధ్యమనుభవాదికం తదభావేపి ప్రపత్తిమాత్రేణ మేభవత్వితివివక్షాయాః ప్రస్తుత విరోధాభావేపి వక్ష్యమాణానుసారేణ వివక్షాన్తరం దర్శితం - ఆతోఽపచ్ఛన్దనం గద్యం భావ్యంతు పరరంజనమ్ । ఇత్యాదిలబ్ధియోప్యేవం ప్రసీదేయుఃప్రమాణతః - పునశ్చ ముక్తానుభవం స్వరూపేతిత్యాదిభిష్షడ్భిర్విశినష్టి- అత్రహి ముముక్షూణాం భగవదనుభవవిశేషెషు యథాసంభవం సుకృతతారతమ్యేన పరిమితాకారగోచరత్వం ఖద్యోతస్ఫురణవత్ సాంతరత్వం కంచిత్కాలంనిరన్తరత్వేపి సారస్వత స్రోతోన్యాయేన విచ్ఛిన్నప్రవాహత్వం సామాన్యత స్సర్వవిషయత్వేపి పరోక్షరూపత్వంస్వయంప్రియత్వేపి మధురభేషజ న్యాయేనముక్తిరూపస్వప్రయోజన సాధనత్వబుద్ధ్యా ఉపాదేయత్వం అతఏవసావధికరసత్వంచస్యాత్ - నిశ్శేషనివృత్త ప్రతిబంధస్యతు నతథేతిభావః- అత్ర ప్రీతి హేతుత్వాభిధానేపి తదర్థ బుద్ధ్యోపాదేయత్వాభావాద్

మూ— భగవదనుభవ జనితానవధికాతిశయ ప్రీతికారితాశే
షావస్థోచితా

నన్యప్రయోజనత్వమవిరుద్ధం. తత్ర హేతురనవధికాతిశయప్రియత్వం-
భగవదనుభవేత్యనేన ముక్తావపి సంకల్పత్వపక్షస్యాత్మమాత్రాను
భవో నిర్గుణబ్రహ్మాద్యాదివాదశ్చ నిరస్యతే - సగుణవిశిష్టబ్రహ్మా
నుభవే ప్రధానానుభావ్యంచ వ్యంజితం- అత్రానుభవజనితప్రీతినామ
నిరతిశయానుకూల్యేయం విషయోమయానుభూయత ఇతి స్వయమపి ని
రతిశయానుకూల్యవతీకృతార్థత్వబుద్ధిః- కృతార్థోస్మీత్యమన్యతేతివ
త్ - వాచసామగ్ర్యనువృత్త్యా ప్రతిక్షణభావినీ ప్రవాహవిచ్ఛేదరహి
తా చేత్యేకే. అన్యేతు ప్రీతేః స్వరూపతోనువృత్తత్వేపి పూర్వపూర్వభగవదనుభ
వస్యైవ ప్రయోజ్యప్రయోజకాకార విభాగేన జన్యజనకభావో యు
క్త్రిత- అస్యాశ్చప్రీతేరనవధికాతిశయత్వం ప్రీత్యంతరాపేక్షయా నకృ
ష్టత్వవిరహాత్ - ఈశ్వరస్యాత్యంతాభావేపి హీనముక్తేభ్యోతిశయితా
ప్రీతిః - "శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య - భోగమాత్ర సామ్యలింగా
చ్చే"తి సమానభోగత్వస్థాపనాత్ - ఈశ్వరనిత్యముక్త భోగానాముప
చయాపచయ తారతమ్యవాదయో రపన్యాయమూలత్వాచ్చ కైంక
ర్యస్య భగవదిచ్ఛా కారితత్వేపి "ప్రహర్షయిష్యామీ"తి తత్ప్రీత్యుద్దే
శేన ప్రవృత్తత్వేపిచ ప్రీతికారితేత్యాదినా "యథార్హం కేశవే వృత్తి"మితి
న్యాయాత్ప్రీతేః ప్రేరకత్వాతిశయేన స్వరసప్రవృత్తి నియోగనైరపే
క్ష్యంచ ద్యోత్యతే - ఏవం ప్రీత్యైవప్రవృత్తస్యాపి కైంకర్య విశేషే
స్వామ్యభిమతవిశేషాస్త్వనుబోధనీయాః - తాదృశమేవచ కైంకర్యం
"ఏతత్సామ గాయన్నాస్తే- జక్షత్క్రీడన్రమమాణః స్త్రీభిర్వా-సయదిపితృ
లోకకామో భవతి", త్యాదిష్వప్యుక్తమ్- అశేషావస్థాశబ్దేన పరవ్యూ
హాదయస్స్థానాసన శయనాదయో జగత్సృష్ట్యాదయశ్చ భగవతోవ
స్థాః - స్వస్యచ సశరీరత్వాశరీరత్వానేక శరీరత్వ రూపా గృహ్యన్తే-
కైంకర్యస్య తత్తదవస్థోచితత్వం యథాలోకం యథాగమంచ చామర

మూ— శేష శేషత్వైక రతిరూప

గ్రహణాదినాభోక్తృతయాభోగ్యతయాచసన్నిధాయకృతత్వాత్. అశే
షశేషతాఆత్మనఆత్మీయస్యచసర్వస్యపరశేషభావః- యద్వాసర్వప్రకా
రశేషవృత్తిరనన్తగరుడాదిప్రతినియతాధికారకృత్యేషు ముక్తస్యేచ్ఛావిర
హాత్ ఇత్యహూశేష్యపిసవేశేషు“సఏకధాభవతిద్విధాభవతిత్రిధాభవ
తిఅనేకధాభవతి. తానిచక్రేరూపాణిభగవాన్ దేవకీసుత,, ఇతిప్రకారే
ణశేష శేషిణోర్యథాభిమతరూపపరిగ్రహేణముక్తస్యస్వాభిమతసర్వశేష
వృత్తిస్స్యాదేవ- తస్యామేకశబ్దేనస్వప్రయోజనప్రాధాన్యవ్యుదాసః. అ
థవానిత్యానాంముక్తానాంచభగవత్ప్రీతిఫలాసుసర్వాసుశేషవృత్తిషుపరకృ
తాసుస్వకృతాసుచప్రీత్యవిశేషోవివక్షితః- “నిత్యాభివాంఛితపరస్పరనీచ
భావైః - యాభిస్త్వం స్తనబాహు దృష్టిభిరివే,, త్యాదిన్యాయాచ్చ. ఏ
కరూపావా రతి రేకరతిః. కాలభేదేన సంకోచాద్య భావాత్- రతిరిహ
ప్రీతిరిచ్ఛావా . తయా హేతుభూతయా కైఙ్కర్యం నిరూప్యత ఇత్యభి
ప్రాయేణ రూపశబ్దః- శేషత్వైక రతి రిత్యేతత్ప్రీవైకుంఠగద్యేపరిచర్యై
కమనోరథ ఇత్యనేన వివృతం. అత్రానుభవ రతి కైఙ్కర్యశబ్దేషు జ్ఞాన
చికీర్షాప్రయత్న క్రమశ్చప్రకాశితః-యద్వా శేషత్వైక రతి రేవ కైఙ్క
ర్యస్యప్రధానంస్వరూపం . తత్పరీవాహతయాతువ్యాపారాన్తరాణి భ
వన్తీత్యభిప్రాయః. ప్రాకృతప్రశమాదివ్యవచ్ఛిన్నప్రవాహతయానిత్య
త్వేఅత్రత్యకైఙ్కర్యాద్వ్యావృత్త్యర్థంనిత్యత్వోక్తిః. ప్రళయేనవ్యథం
తి, చేతిగీతం- స్వామిసమాదే శాపేక్షితాచ్ఛోదితకారీకింకరః- తస్యవృత్తిః
కైఙ్కర్యం- తత్రానైర్యదుర్ప్రాపత్వేన అలభ్యలాభత్వ సూచనార్థం
ఇతిః పూర్వంప్రాప్తేరభావాత్ ప్రాప్యప్రాప్తి పద వ్యుదాసేన అ
పేక్షాహత్వజ్ఞాపనార్థంచాధిప్రాప్తిశబ్దః - “సంపద్యావిర్భావ,,
ఇత్యాదికంహి నిత్యసిద్ధేష్వేవాకారేషు ముఖ్యం - నతుసాధ్యేనిరంకుశ
జ్ఞాన వికాసేతత్పూర్వకవ్యాపారేచ- తత్రతు నివృత్తప్రతిబంధ స్వరూ
పోపాధికత్వసూచనార్థ “మావిస్యుమమసహజకైఙ్కర్యవిధయః,, ఇ

మూ— నిత్యకైఙ్కర్యప్రాప్త్యపేక్షయా పారమార్థికీ
భగవచ్చరణారవిన్ద శరణాగతి ర్యథావస్థితా

త్యభి యుక్తైరుక్తం - ఆత్మాభిమానానుగుణ పురుషార్థ వ్యవస్థ యా। భగవత్పారతన్త్ర్యాది ప్రబుద్ధస్య సుఖాయతే - పరేచ్ఛాయత్త భూమ్నోపి స్వేచ్ఛయా అభిఘాతతః। సర్వం పరవశం దుఃఖమిత్యా ద్యం నాత్రబాధకం - స్వతశ్శేషత్వకైఙ్కర్యే నకుత్రాప్యసుఖావహే। కర్మజత్వాత్తథాత్వస్య లోకేచవ్యభిచారతః। మహానన్దమహిమ్నాచ ప్రాగ్దుఃఖావేక్షణాదపి। మోహదుఃఖే తథాస్యాతామితి మూఢ విజల్పితమ్- సుఖస్య మోహనత్వంహి తామసత్వాద్యుపాధిభిః। సుఖాయుచభవేత్క్వాపి ప్రాగ్దుఃఖాభిమర్శనమ్ - ఏవమిహాపేక్షయే త్యన్తం వ్యాఖ్యేయస్యోపబృంహణం చతుర్థ్యభిప్రేతస్య ప్రపంచనం- భగవత ఏవ శరణ్యత్వే వక్తవ్యేపి దివ్యవిగ్రహస్య శరణ్యగుణాదివ్యఞ్జకత్వం చరణగ్రహణస్య కృపోత్తంభకత్వాతిశయేనానతిక్రమణహేతుత్వం చాభిప్రేత్యచరణశబ్దః-అరవిన్దశబ్ద ఉపాయదశాయామపి భోగ్యత్వంసూచయతి, అత్రభగవచ్ఛబ్దో నిరపేక్షరక్షణోపయుక్తాకార పౌష్కల్య ప్రదర్శకః- కృత్స్నవిదపి భాష్యకారైః ప్రశ్రయప్రకాశనాయ పారమార్థికీ యథావస్థితేతి సామాన్యతో నిర్దిశతి- "త్వమేవమవరంవృణీష్వ యంత్వంమనుష్యాయ హితతమంమన్యసే . యద్ధితం మమ దేవేశ తదాజ్ఞాపయమాధవ,, ఇతివత్. ఏతేన భగవత్ప్రపత్తిర్మోక్షసాధన మిత్యేతావన్మయా నిర్ణీతం- సాయత్స్వరూపాయత్ప్రకారేతి చ నజానే, అతస్త్వమేవవత్సలయా మోక్షార్థ భగవత్ప్రపత్తే స్స్వరూపాదికం యథాప్రమాణం జ్ఞాపయిత్వా నుష్ఠాపనీయాహమితి విశేషనిష్కర్ష రహితానామపి విజ్ఞాపనప్రకార శ్శిక్షితో భవతి- ఏవం సామాన్యతఉక్తేపి సర్వజ్ఞా సర్వహితైషిణీ దేవీస్వయమేవ సర్వంవిధాస్యతీతి తాత్పర్యం. "దేనానాం గుహ్యముక్తం,, మిత్యాద్యుక్తంగోపనీయతమత్వం- తత ఏవ తత్రతత్ర తదనుగుణ నిర్దేశః. ప్రపత్తిస్స్వ

రూపాదే దురవగాహత్వంచ సామాన్యనిర్దేశేన ద్యోత్యతే - నను
సర్వలోక సర్వాగమప్రసిద్ధాయాః ప్రపత్తేః కథం దురవగాహత్వం - ఇ
త్థం. కేచిద్భక్తిప్రపత్త్యోర్వ్యతికరితప్రయోగాద్దైక్యమిచ్ఛన్తి - లక్షణభే
దాద్భేద మిచ్ఛన్తోపి కేచిత్స్వాతన్త్ర్యేణ ముక్తిసాధనత్వం నానుమ
న్యన్తే - అన్యేతుస్వాతన్త్ర్యాభ్యుపగమేపి "షడ్విధాశరణాగతి" రితి వచ
నానురోధాదాగ్నేయాది షట్కవత్సంభూయసాధకత్వమాహుః -
తత్రైవషణ్ణాం ప్రత్యేకం సాధనత్వమపరే - తేష్వేవయథేష్టం కేచి
త్కతిపయోపేక్షయా కతిపయపరిగ్రాహిణః - నియమైకసంగ్రహేపి స్వ
రూపన్యాసమాత్రత్వం ప్రార్థనాభరన్యాసయో రన్యతర మాత్రత్వం తే
యోః కేన యథేష్టమంగాంగిత్వం వికల్పంవా కేచిదాహుః - ఇతరేచప్ర
పత్తేరవిధేయజ్ఞానరూపత్వ మనివారణాది రూపత్వం దక్షిణాజ్ఞాదిహే
తుక భర న్యాసావిశిష్టత్వం అనంగత్వం ద్విత్ర్యాద్యంగత్వం సర్వధ
ర్మస్వరూపత్యాగాద్యంగకత్వం భక్తియోగవదాప్రయాణాదనువర్త
నీయత్వం కర్మయోగాద్యంగకత్వం ఆరబ్ధకార్యపుణ్యపాపనివర్తనా
క్షమత్వం కింబహునా గృహగమనాంజలి ప్రణామాది మాత్రతాంచ
ప్రతిపాదయన్తి - ఏవంవిప్రతిపత్తియోగ్యతయా దుష్కరః ప్రపత్తేర్నిష్కర్
షః - తర్హి కథం స్యాదుచ్యతే. తత్రతావద్భక్త్యాదిపక్షాన్నిక్షేపర
క్షాదిషు నిరాకార్ష్మ. షాడ్విధ్యోక్తిరపి "న్యాసః పంచాంగసంయుత" ఇ
తి బలాదష్టాంగయోగోక్తివదంగాంగి సముచ్చయేనస్థాపితా - అత
ఏవహి "షడంగంతముపాయంచే" త్యాదికమపిసంగచ్ఛతే. స్వరూపన్యాస
స్యాత్రాపేక్షితత్వేపి "ఆత్మాత్మీయ భరన్యాసః - త్వయినిహిత భరోస్మి
సోహంయతః. తవభరోహమకారిషి ధార్మికై" రిత్యాదిప్రమాణసం
ప్రదాయైర్భరన్యాసప్రాధాన్యంసిద్ధం. యదప్యుక్తం భరతమునినా "అ
నన్యసాధ్యే స్వాభీష్టే మహావిశ్వాస పూర్వకం. తదేకోపాయతాయా
చ్ఞాప్రపత్తి శ్శరణాగతి" రితి. యచ్చాహిర్బుధ్న్యేన "ప్రార్థనామతిశ్శ
రణాగతి" రితితత్రాపిపూర్వోక్త ప్రమాణానుసారాదనన్యసాధ్యత్వ తదే

కోపాయత్వోక్తి తాత్పర్యాచ్చ ప్రార్థనాపూర్వక భరన్యాసాత్మకత్వ సిద్ధిరిత్యేషాదిక్ - అతో దురవగాహత్వ ద్యోతనాయ పారమార్థికేత్యా త్రి సామాన్యనిర్దేశ ఉపపన్న ఇతి. ఏవమీదృశభరన్యాసాత్మకత్వమ్ శరణ్యాఖ్యోపయుక్తాకార విశిష్టపరతత్త్వవిషయతయా చ నిర్ధూతాన్యాయామస్యాం ప్రపత్తౌ స్వరూపతో విషయతశ్చ తమః కార్య వైపరీత్యవిరహః. పారమార్థికత్వం ప్రకారాంతరో గతశ్చ రజః కార్య ప్రకార ప్రకారాన్యథాభావ రాహిత్యం - యథా ప్రమాణం- ఫలసంగకర్తృత్వాది త్యాగశ్చాత్ర యథావస్థితత్వం. రాజసతామసబుద్ధిప్రకారశ్చ "యయా ధర్మమధర్మంచ - అధర్మం ధర్మమితి యా" ఇతి శ్లోకాభ్యాం గీతః. ఏతేనాప్రాగమసిద్ధత్వం. నిత్యాగమసిద్ధత్వేపి పురుషబుద్ధ్యాన్యథాకల్పితత్వం చ నిరస్తం భవతి- ఏవం తు వ్యాఖ్యాతం వ్యాపారైక్యః - పారమార్థికేతి తమః కార్య వ్యుదాసః - ఆనుకూల్యాది శరీరవృత్తిశుద్ధి తస్యా ఉపాయాన్తరేభ్యో వ్యావృత్తం స్వరూపం- యథావస్థితేతి రజః కార్య వ్యుదాసః ప్రపత్తి విషయ సంబంధరూపః ప్రకార ఇతి. అవిరతా, ఆమోక్షదానాదవిశ్రాన్తవ్యాపారేత్యర్థః- వ్యాపారశ్చాత్ర శరణ్యప్రసాదవిశేష ఏవ. "సకృదేవహి శాస్త్రార్థః. సకృదేవ ప్రపన్నాయ- నను ప్రపన్న స్సకృదేవ నాథ," ఇత్యాదిబలాదంగతః స్వరూపతో వానువృత్తి రిహానవివక్షితా. వ్యాఖ్యేయో ప్రపద్య ఇతి వర్తమాన నిర్దేశస్త్వనుష్ఠానకాలాభిప్రాయః- వ్యాపారానువృత్తి కథనాత్తు భాష్యోదాహృత భక్త్యంగప్రపత్తి వ్యవచ్ఛేదః - సా హి మధ్యే సాధనరూపం సాధ్యాన్తరముత్పాద్య విగతవ్యాపారా భవతి- తదేవ తు ముక్తిం సాధయతి- అస్త్ర్వేత్యాశాసనేన భగవత్ప్రపత్తేః స్వరూపతోऽపి స్వాదుతమత్వం సూచ్యతే- మే, ఆకించనతమస్యానన్యశరణస్య. ఏవం విజ్ఞాపితాయా విష్ణుపత్న్యాః ప్రతివచనం నిబధ్నాతి- అస్తు త ఇతి. రావణేపి 'త్వేనమైత్రీభవతు త, ఇతి వాదిన్యాశ్శరణాగతవిషయే కైముత్యసిద్ధమిదం వర ప్రదాన వాక్యమిత్యత్ర ప్రత్యుచ్యోక్తమ్ , మయి న్యస్తభరస్య మయా స్వీకృత భరస్య చ - ఉపాయ దాన మేతస్యా స్తదిది

మూ— ఉవిరతాస్స్మహే - అస్మతే - తస్మైవసర్వం సమ్ప
త్స్యతే - అఖిలహేయప్రత్యనీక

దంపతిసమ్మతశ్ఛ। యథాతస్యాశ్రిప్రసీదత్యారి హారదానం హనూమతే - భగవత్ప్రపత్తేః పూర్వోక్త నిత్యకైఙ్కర్యప్రాప్తి పర్యన్త ఫలావినాభావమాహ-తస్మైవ సర్వం సంపత్స్యత ఇతి-ఏవకారేణాత్రోపాయాన్తర వ్యవధాన నైరపేక్ష్యంచోత్యతే- యద్వాఅస్తుతఇత్యే; తావతైవ పర్యాప్తే స్తస్మైవేత్యాదికం విభీషణసహాగత రాక్షసన్యాయేన యథాభిమతానుబంధి రక్షణాభిప్రాయః - అథవాశ్లోకత్రయోక్త జ్ఞానిత్వాదికమత్రపరత్రచ యత్రాప్యర్థయిష్యతేతత్సర్వమిహసర్వశబ్దార్థః- ఉక్తేన సహావక్ష్యమాణ మనుక్తంచ అనుబంధిరక్షణ మభిమతత్వావిశేషాత్సంకలయ్యోచ్యతే- సంపత్స్యత ఇతి భవిష్యన్నిర్దేశః ప్రపత్త్యనన్తర క్షణ ప్రభృతితత్తదుచితకాలాభిప్రాయః. వదాన్యత్వవ్యంజకం చేదంవాక్యద్వయం-ప్రియవాగ్దానశీలోహివదాన్యః-ఏవంశ్రీమచ్ఛబ్దాభిప్రేతమర్థముపయోగ విశేషపర్యన్తముద్ఘాట్యప్రాప్యత్వప్రాపకత్వోపయుక్తసర్వాకారసంగ్రాహకంనారాయణశబ్దంవ్యాచిఖ్యాసుః తత్ర తత్పురుష వృత్త్యావయనశబ్దార్థంబహువ్రీహివన్యపదార్థంచదివ్యాత్మస్వరూపంతావదాహ.అఖిలేతి-అత్రసంబుద్ధ్యంతప్రయోగాద్వ్యాఖ్యేయేపితథాత్వేసతవ(త్వత్)శబ్దాధ్యాహారఇతికేచిత్ . 'శ్రీమన్నారాయణ స్వామిన్ని,త్యాద్యౌమంత్రాన్తరేచ తద్ద్రష్టవ్యం-అన్యేతుప్రార్థనానుగుణ త్వాత్పర్యానుసారేణ సంబుద్ధిరిహప్రయుజ్య తఇత్యాహుః - అఖిల హేయప్రప్రత్యనీకత్వం,అఖిలహేయాత్యంతాభావవత్వం- తేనకతిపయహేయరహితేభ్యో వ్యవచ్ఛేదః- కల్యాణైకతానత్వం,కల్యాణానాం సర్వేషాం గుణానాం సాధారణాశ్రయభూత విస్తారత్వం- నిత్యాదీనామపిన సర్వమంగళగుణత్వం. "సమస్తహేయరహితం విష్ణ్వాఖ్యంపరమంపదం- తేజోబలైశ్వర్య మహావబోధ సువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః- సచసర్వగుణోపేతః,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధ ఉభయలింగాధికరణార్థ ఉపయోగాతిశయా

మూ—కల్యాణైకతాన స్వేతరసమస్త విలక్షణా

త్రైవిధమిహోక్తంః - ‘‘ నరాజ్ఞాతాని తత్త్వాని ,, ఇత్యుక్తం కార ణత్వాశిక్షిప్తమచిద్గతం చిద్గతశ్చ వికారా పురుషార్థాదికం ప్రణ తోపేక్షాది పర్యంత మవద్యం నకించిదప్యస్తి - నచ కల్యాణగుణే ష్వప్యవిద్యమానః కశ్చిదిత్యర్థః . పశ్చాత్ జ్ఞానబలాది గుణోక్తిరే తద్వివరణమ్ - స్వరూపనిరూపకం జ్ఞానత్వాదిక మప్యత్ర కల్యాణశబ్దేన సామాన్యత స్సంగృహీతమ్ . ఏవం సగుణ నిర్గుణశ్రుత్యో ర్విషయ భేదేనావిరోధాత్పరదృష్ట్యపక్షస్య నిరస్తః - యద్వా - కల్యాణైక తానం ప్రదేశభేదేన కాలభేదేనాప్యకల్యాణత్వ రహిత మిత్యర్థః - జ్ఞానానన్ద స్వరూపేతితు తద్విశదీకరణం జ్ఞానతయాఽఽనన్దతయాచ తాత్పర్యేణ కల్యాణ మిత్యుక్తం భవతి - జడాద్భోగ్యాత్ప్రతికూలో దాసీన రూపజ్ఞానాభ్యాంచ వ్యవచ్ఛేదాయ జ్ఞానత్వానన్దత్వ యోరుభ యోరప్యుక్తిః - ఆనంద కల్యాణ శబ్దౌ స్వపరానుకూల్యా నుకూల త్వంవాబ్రూతః . ఏవం ‘‘ఆనందాదయః ప్రధానస్య - అక్షరధియాం త్వవరోధః ,, ఇత్యధికరణోక్తం స్వరూప నిరూపక ధర్మద్వయం వ్యం జితం భవతి . అథవా హేయ ప్రత్యనీక మాశ్రితానాం యథోపా యం స్వేచ్ఛయా హేయ నివర్తకమ్ - తథాసతి లోకే స్వసఙ్క ల్పాయత్త హేయ సద్భావస్య నవిరోధః - నచ విరుద్ధ ఘటనశక్తిక ల్పనా - స్వరూపమాత్రేణ హేయనివర్తకత్వ స్యాఙ్గీకారాత్ - అన్యథాతిప్రసంగాత్ - కల్యాణైక తాన మాశ్రితానా మపిమతేషు క ల్యాణేష్వేకాగ్రం - అనిష్టనివర్తక మిష్టప్రాపకంచేత్యర్థః - స్వ స్య నిర్దోషమఙ్గళ గుణాకరత్వ మప్యత్రాఽర్థసిద్ధమ్ - ‘‘ స్థల మతో పపత్తే ,, రిత్యధికరణార్థశ్చ దర్శితః - త్రివిధానాం చేతనానామచే తనానాంచ పరాధీనత్వాది సామ్యాదేవంభూతం వస్త్వన్తరం నాస్తీ త్యభిప్రాయేణాహ - స్వేతర సమస్త వస్తు విలక్షణేతి - ఏతేనజ్ఞాన భోగ సామ్యేపి సర్వ ప్రకార సమనిషేధస్సిద్ధః - ‘‘నిత్యంవిభుం సర్వ

మూ—నన్తజ్ఞానానన్దైకస్వరూప, స్వాభిమతానురూపై

గతం సుసూక్ష్మమ్ - విశ్వమేవేదం పురుష ,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధం త్రివిధపరిచ్ఛేదరాహిత్యం ప్రాధాన్యతః పృథగాహ - అనన్తేతి - సర్వవ్యాపిత్వాద్దేశపరిచ్ఛేదరాహిత్యమ్ . సర్వకాలవర్తిత్వాత్కాలపరిచ్ఛేదాభావః - సాక్షాత్పరమ్పరయా వా సర్వప్రకారిత్వేన సర్వవస్తుసామానాధికరణ్యస్యార్హత్వాద్వస్తుపరిచ్ఛేదవిరహః - యేన కేనాపి ప్రాశస్త్యేన స్వస్మాదుత్కృష్టైః కైశ్చిద్వస్తుభిరధరీకృతత్వాభావాద్వా తద్విగ్రహాదీనాంతు సన్తోఽపి కేచిదతిశయాస్తద్విభూతిగతా ఏవేతి తైరపి తస్యైవోత్కర్షః నిత్యత్వాదిభిః ప్రసక్తతులాదిభిశ్చ పరిచ్ఛేదో దేశపరిచ్ఛేదాన్తర్గత ఇతి తన్నిషేధేన సోఽపి నిషిద్ధః - వస్త్వన్తరశూన్యత్వాద్వా సర్వవస్తుస్వరూపైక్యాద్వా వస్తుపరిచ్ఛేదాభావ ఇతి పక్షౌ తు సర్వప్రమాణవిరుద్ధౌ అనన్తపదపూర్వాపరశ్రుతివిరుద్ధౌ చ - యద్యపి దివ్యాత్మస్వరూపాపేక్షయా న వేషా మాధేయత్వం సమానం - యద్యపి చ విగ్రహస్య గుణనియామ్యతయా గుణానామన్తరఙ్గత్వం - తథాపి స్వరూపవద్భూషణాస్త్రస్వరూపనిఖిలజగదాధారత్వేన తదనురూపత్వాత్తాదృశస్వరూపస్య వ్యఞ్జకత్వాచ్చాలమ్బనయోగ్యవిషయత్వేన ముముక్షూణాం శుభాశ్రయత్వాచ్చ ప్రాధాన్యం దర్శయితుం గుణేభ్యోఽపి పూర్వం తద్విగ్రహమాహ - స్వాభిమతానురూపేతి - నిరవధికానన్దరూపస్య స్వస్యాభ్యభిమత మనురూపంచ దివ్య విగ్రహస్వరూపం స్వరూపస్య నిత్యనిరవధికానుకూలత్వమన్యాభిమతిం న బాధతే - సర్వజ్ఞస్య సర్వదా విశిష్టైకానుభవ గోచరత్వేన ప్రమాణసిద్ధత్వాత్ సాచాభిరూపస్యాభరణాభిమతివన్న స్వరూపానుకూల్యబాధికా. ఏవంభూషణాదావప్యభిమతత్వావిరోధః - అనిష్టావహశరీరాదివ్యావర్తకైరప్రాకృతత్వధ్యేయత్వప్రాప్యత్వాదిభిరపి విగ్రహాదేరానురూప్యం సర్వదోక్తప్రకారవిశిష్టత్వమేకరూపత్వం నానారూపేష్వపి హి వ్యూహవిభవార్చావతారేష్వప్రాకృతత్వశుభాశ్రయత్వాదికం

మూ— శరూపాచిన్త్యదివ్యాద్భుతనిత్య

"సమస్తాశ్శక్తయశ్చైతాః- సమస్తశక్తిరూపాణి - బింబాకృత్యాత్మ
నాబిమ్బే సమాగత్య వతిష్ఠతే- అచార్చాపి లౌకికీయా సా భగవద్భావితాత్మ
నాం|మంత్రమంత్రేశ్వరన్యాసాత్సాపి షాడ్గుణ్యవిగ్రహా,, త్యాదిభిరుచ్య
తే| పరవ్యూహాదివిగ్రహవత్త్వం తద్విగ్రహానుప్రవేశాదర్చాపి షాడ్గుణ్య
ప్రకాశక శుద్ధసత్త్వద్రవ్యమయీత్యర్థః- దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది విచిత్రా
వతారదశాయామపి "ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్, ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్య
పరమ నిలయ విగ్రహస్య సన్నివేశైక రూప్యం వా వివక్షితమ్ - చిన్త్య
త్వేన చోదితస్యాప్యచిన్త్యత్వోక్తిరితర సజాతీయతయాచిన్తయితు
మశక్యతామాహ. తేనానిత్యత్వాది సాధకసావయవత్వా ద్యనుమానా
నాం ధర్మిగ్రాహక బాధోఽభిప్రేతః - దివ్యాద్భుతశబ్దాభ్యాం ద్రవ్యతస్స
న్నివేశాదిభిశ్చ వైలక్షణ్యపరౌ - అప్రాకృత స్థాన వర్తిత్వాత్ ప్రాకృత
త్వ పరౌ వా - "రూపం విశిష్టం దివి సంస్థితం చ - న భూత సంఘసం
స్థానో దేహోఽస్య పరమాత్మనః। న తస్య ప్రాకృతా మూర్తిర్మాంస మే
దోఽస్థిసమ్భవా ,, ఇత్యాదిభి స్తథోక్తేః - అద్భుతత్వం, "తస్యహై
తస్య పురుషస్య రూపమ్ . యథా మాహారజనం వాసః - సర్వాశ్చర్య మ
యం దేవం - తేనాశ్చర్యవశేనాహం - అపూర్వవర్ణరూప సంస్థాన,,
మిత్యాది ప్రసిద్ధ నిరతిశయ వైచిత్ర్యవత్త్వమ్ - నిత్యత్వమపి నిత్యాలిజ్ఞా
స్వభావసంసిద్ధిః - " నిత్యం నిత్యాకృతిధర ,, మిత్యాదిభి రుక్తమ్ - తేన
శుభాశ్రయాద్భుత పర విగ్రహస్య కల్పితత్వ కృతకత్వాదిపక్షౌ ప్రతి
క్షిప్తౌ - అవతార విగ్రహాణామపి సత్యానామేవ తత్రైవ విభాగా
విభాగావుపదిష్టౌ - తేషాం ప్రత్యేక మపి నిత్యత్వాచ్చ సిద్ధతాం కేచిదా
హుః - నిరవద్యత్వం క్షేత్రజ్ఞశరీర వత్కర్మ మూలత్వ దుఃఖావహ
త్వాదేరభావాద్వ్యాత్మస్వరూపే ప్రకారాంతరయోగ పురుషాపేక్ష
యోక్తమనాలమ్బనత్వరూపమప్యవద్యం దివ్యవిగ్రహే నాస్తి - తస్యయ
ధ్యాతుశ్శుభం యథాదర్శనం చ సుఖానుసంధేయత్వాత్ - ఇహాఖిలేశ్వరాపే

మూ — నిరవద్యనిరతిశయౌజ్జ్వల్యసౌన్దర్యసౌగన్ధ్యసౌకుమార్యలావణ్యయౌవనా

టీ:యా॥ కస్యచిదపి ప్రతికూలం సర్వస్య తదనుకూలతయైవ ప్రమాణ సిద్ధత్వాత్ స్వాపరప్రతికూల సర్వాశ్రయస్యాపి స్వాప్రతికూల శేష రహితతయా సమస్తహేయరహితత్వోక్తిః - ఏవంముక్త నిత్యాపేక్షయాపినకస్యచిత్ప్రాతికూల్యమ్ - తేషామీశ్వరేణ సమానభోగత్వాత్ - అచేతనాపేక్షయాతు ప్రతికూలానుకూలే కదాచిదపినస్తః - అతఏవ తస్య హేయముపాదేయఞ్చ నాస్తి - తస్యసావద్యత్వోక్తిస్తు చేతన విశేషప్రతికూలస్వభావయోగితయా తదపేక్షా - క్షేత్రజ్ఞానాంతు స్వప్రతికూల దుఃఖతత్కారణ సమ్బన్ధాత్సావద్యత్వం - ఈశ్వర బుద్ధి విశేష రూపస్య క్షేత్రజ్ఞకర్మసాధ్యనిగ్రహస్యాపి కర్మవశ్య గోచరతయాతద్దోషత్వమేవ - ఈశ్వరస్య త్వసౌప్రశాసనరూపతయాగుణఏవ - ఏవంస్థితే దివ్యవిగ్రహస్య నిరవద్యత్వోక్తిః ఈశ్వరాపేక్షయా తదాశ్రితాపేక్షయా చ శరీరత్వాదికృత ప్రతికూలస్వభావరాహిత్యపరా - నిరతిశయస్త్వ మౌజ్జ్వల్యాదిషు సర్వేష్వన్వీయతే - తచ్చతత్తదపేక్షయోత్కృష్టాభావా దనుత్తమత్వవత్ - ఔజ్జ్వల్యమ్, "ఆదిత్యవర్ణం-దివిసూర్యసహస్రస్యే,, త్యాది షూక్తం భాస్వరతమత్వం - సౌందర్యమవయవశోభా - యేన "సాక్షాన్మన్మథమన్మథ,, ఇత్యుచ్యతే - "సర్వగన్ధ,, ఇతి శ్రుతిరనుకూలగన్ధవిషయా - స్రక్చందనాది చాత్రకృతకరత్వమిత్యభిప్రాయేణ సౌగన్ధ్యశబ్దః- సౌకుమార్యం మహా బలత్వేపిపుష్ప (భా) హాసఇతినామదుహానంమార్దవమ్ - యథోక్తం "సుకుమారౌ మహాబలౌ,, ఏతి - లావణ్యం సముదాయ శోభా - "భూయిష్ఠం తేజఏవాద్భుతబహుశాభిన్యదూకృతమ్ । చక్షురానంద జననం లావణ్యమితికథ్యత,, ఇత్యాహుః - యౌవన మిహనకాలకృతావస్థా- కిన్తు తాదృశో విగ్రహస్వభావః - తద్యౌవనస్య నిత్యత్వాత్ -అన్యేషామపిహియౌవనేకౌమారానంతరభావిత్వముపలక్షణమాత్రమేవ-

**మూ— ద్యనన్త గుణనిధి దివ్యరూప స్వాభావికానవధికాతిశ
యజ్ఞాన, బలై, శ్వర్య**

యువత్వమేవ కేషాంచిదుత్పత్తిశ్రవణాత్ -ఆదిశబ్దేనశుభాశ్రయాదిప్ర
కరణోక్త సర్వ గుణ సంగ్రహః తత ఏవా నన్త్యమ్ - నిధిశబ్దఇ
హాశ్రయపరః నిరతిశయభోగ్యత్వవ్యంజకశ్చ-ఏవ ముప కారక తమత్వా
దృథి ప్రాయేణగుణేభ్యః పూర్వంవిగ్రహ ఉక్తః - అథేదృశవిగ్రహాభి
వ్యంగ్యప్రకృష్టగుణభూయిష్ఠతామాహ - స్వాభావికేతి-అత్రసర్వ
గుణ కందభూతైరా శ్రితానా శ్రితగోచర వ్యాపారభేద సాధా రణై
ర్జ్ఞానాదిభిః పరత్వం ఆశ్రితరక్షణైకాంతైస్సౌశీల్యాదిభిస్సౌలభ్యంచవ్య
జ్యతే - స్వాభావిక శబ్దేన నిత్యత్వమనన్యాధీనత్వంచాత్ర వివక్షితమ్ -
తాభ్యాంముక్త నిత్యజ్ఞానాదిభ్యోవ్యవచ్ఛేదః - తద్బలాదిభ్యో వ్యవచ్ఛే
దస్తు అనవధికాతిశయత్వాదప్యనవధికాతిశయ శబ్దః పూర్వవత్ - ,, ప
రాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే - స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియాచే ,,
త్యామ్నానమ్ . స్వాభావికత్వం పరత్వంచసర్వగుణేషు యోజ్యమితిభా
వః - సఙ్కర్షణాది వ్యూహ త్రయాభివ్యక్తిక్రమేణ జ్ఞానాదిగుణద్వం
ద్వత్రిత్వోక్తిః - ప్రత్యేకఞ్చగుణద్వంద్వేషు పౌర్వాపర్య హేతుర్భగవ
చ్ఛాస్త్రోక్తిః . యథా ,,బలంవీర్యంతథా తేజ ఇత్యేతత్తు గుణత్రయం।
శ్రమాద్యభావాఖ్యం జ్ఞానాదేరుపసర్జన ,,మితి- జ్ఞానమిహ సర్వ
సాక్షాత్కారరూపమ్ - ,,యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ . సర్వదర్శీ స్వాధీ
నో నాన్యస్సర్వేశ్వర స్సర్వదృగ్,, ఇత్యాదిభ్యః.ఉక్తంచనాథమునిభిః,,యో
వేత్తియుగపత్సర్వంప్రత్యక్షేణసదాస్వతః,, ఇతి-బలంనామశ్రమ ప్రసంగ
రహితం సర్వధారణసామర్థ్యం ,,ఏష సేతుర్విధరణః - యత్రవిశ్వం
భవత్యేకనీడం- తత్సవితుర్వరేణ్యం-ధ్రువమచల మమృతంవిష్ణుసంజ్ఞంస
ర్వాధారంధామ-యోలోకత్రయమావిశ్యబిభర్త్యవ్యయఈశ్వరః- పర
మాత్మాచసర్వేషామాధారః పరమేశ్వర,,ఇత్యాదిసిద్ధం-ఐశ్వర్యం,,ఏషస
ర్వేశ్వరః-సర్వేశ్వరేశ్వరః కృష్ణ,,ఇత్యాదిషూక్తం మవ్యాహతేచ్ఛం స

మూ... వీర్య, శక్తి, తేజస్సౌశీల్య, వాత్సల్య,

ర్యనియన్తృత్వం-"అజస్రైశ్వర,, ఇతిచతన్నామపాఠః-వీర్యం, సర్వో
పాదానత్వేసర్వధారత్వేసర్వనియమనేపినివికారరహితత్వం-యథోక్తం"వి
కారవిరహితోవీర్యం ప్రకృతిత్వేపిమేసదే,, త్యాది.శక్తిః, స్వేతరసర్వసా
మర్థ్యనిర్వాహికా."జగత్ప్రకృతిభావోమేయస్సాశక్తిరితీర్యత,, ఇత్యాది
షూక్తాసర్వోపాదానత్వాత్మికా.యద్వా-యదన్యైరశక్యత్వాదఘటి
తమివభాతి తద్ఘటనసామర్థ్యరూపా-తేజః, అస్వాధీనసహకార్య నపే
క్షత్వం-తదుక్తం "తేజస్స్వన్యానపేక్షతే,, తి- "సహకార్యనపేక్షా
మేసర్వకార్యవిధాయినా । తేజస్సంజ్ఞం గుణంప్రాహు స్తమిమంతత్వవే
దిన,, ఇతిచ - " నతత్రసూర్యోభాతి నచంద్రతారకం - నేమావిద్యుతో
భాంతికుతోయమగ్నిః జ్యోతీంష్యాదిత్యవద్రాజన్ కురూన్ప్రచ్ఛాదయన్
శ్రియే,, త్యాదినిదర్శితం- "పరాభిభవసామర్థ్యం తేజః కేచిత్ప్రచక్ష
తే,, లోకేకశ్చిత్స్వపాద్యవస్థయా స్వవిభూతిం నజానాతి. జానన్న
పినధారయతి. జ్ఞాత్వాధారయన్నపినసర్వధానియంతుంశక్నోతి - ధా
రణనియమనాఖ్యాం గ్లానోభవతి. అగ్లానోపినతత్సత్తా స్థితిహేతుస్స్వయ
త్త్వద్ధేతుశ్చ పరాధీనసహకారి సాపేక్షస్స్యాత్_ నైవమసావితిచ గుణ
క్రమోక్తితాత్పర్యమ్-అథ "తవానంతగుణస్యాపిషడేవప్రథమేగుణాః।
యైస్త్వయేవ జగతుక్షౌ వస్త్యేప్యంత నివేశితాః। ప్రకృష్టంవిజ్ఞాన,,
మిత్యాద్యుక్తషాడ్గుణ్యవితతిరూపా ఆశ్రితసంగ్రహణరక్షణయోర్విశే
షత‌ఉపయుక్తా గుణాఉచ్యంతే - తత్రసౌశీల్యం- శోభన శీలత్వం.తచ్చా
త్రాతిమహీయసేప్యత్యంత హీనేషుగుహగోపాలాదిష్వపిసాధ్వస ప్రశ
మనానన్యప్రయోజననీరంధ్రసంశ్లేషస్వభావత్వం-యథోక్తం "గుహేనస
హితో రామః. అహంవోబాంధవోజాత,, ఇత్యాది- వాత్సల్యం, "శర
ణాగతవత్సల ,, ఇత్యాద్యభిప్రేతాస్వ రక్షణీయ తయా భిమతేషు
దోషతిరస్కారి ణీప్రీతిః - దోషాణామపి గుణ
త్వేనదర్శనమితి త్వతివాదః. క్షమాకాష్ఠాభూత వాత్సల్యకథనేనక్ష

మూ— మార్దవా,ర్జవ,సౌహార్ద,సామ్యకారుణ్య,మాధుర్య,

మాన్యుక్తాభవతి. “అపిచేత్సుదురాచారో భజతేమామనన్యభాక్ । సాధు
రేవసమంతవ్య స్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః- అపి పాపేష్వభిరతా మద్భక్తాః
పాండునందన। ముచ్యంతే పాతకైస్సర్వైః పద్మపత్రమివాంభసా” ఇతిచా
హ-మార్దవం, “తంవిరాకైకయాపుత్ర,, మిత్యాదినా ఆశ్రితవిరహాక్ష
మతయా సుప్రవేశత్వం- సాపరాధేషు శాసనోన్ముఖస్యాపి సామప్రధా
నత్వంవా-యదాహ-“సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జ
యన్,, ఇతి. ఆర్జవం “ఋజుబుద్ధితయా సర్వ మాఖ్యాతు ముప
చక్రమ,, ఇత్యాదిషూక్తం మనోవాక్కాయవ్యాపారాణాంమిథస్సంవా
దిత్వమ్ - తేన సంశ్రితేషువిప్రలిప్సానుదయః - సౌహార్దం “సు
హృదం సర్వభూతానాం, ఉరసా ప్రతిజగ్రాహ - సాధ్దం సమ్భా
వ్యమాధవ,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధంసామాన్యతో విశేషతశ్చ హితైషిత్వమ్ -
తద్ధి విషయభేదా త్క్వచిత్ “ఏషఏవాసాధుకర్మ కారయతితి,, మి
త్యాద్యుక్తార్థో నిర్విషయో న విరుధ్యతే - సామ్యం జాతి గుణ వృత్తాది
నిమ్నోన్నతత్వానాదరేణ సర్వైరాశ్రయణీయత్వమ్ - యథా “శబ
ర్యాపూజితస్సమ్యక్ - ధన్యోహ మర్చయిష్యామీత్యాహ మాల్యోపజీ
వన” ఇత్యాది - అతఏవహి “సమోహం సర్వ భూతేష్వి,, త్యాహ.
ఏతేన స్వతఃపక్షపాతిత్వ మాశ్రితేషు యథార్హ మాదరస్సమ్భావనా
క్రమవైషమ్యగహితత్వంచ సిద్ధ్యతి. యథాకర్మ ఫలదాయిన ఈశ్వర
స్యాశ్రయణౌపాధికపక్షపాతోపి సమత్వావిరోధీ. కారుణ్యం, అనుద్ది
ష్ట స్వప్రయోజనాంతరా పరదుఃఖనిరాకరణేచ్ఛా. పరదుఃఖ దుఃఖి
త్వాదికన్తునలక్షణమ్. అవ్యాప్తేరతివ్యాప్తేశ్చ - సర్వప్రకాశితు స్సా
పరాధ నిగ్రహస్యాపి శాస్త్రసిద్ధత్వాత్తదవిరోధేన కారుణ్యం నియన్త
వ్యమ్ - లోకేపితథైవవ్యుత్పత్తేః. మాధుర్యం, క్షీరవదుష్టాయభావపి
స్వాదుత్వమ్. తచ్చ “మాధుర్యంపర,, మిత్యాదిషూక్తమ్ - ద్వేషవ
త్వాంజిఘాంసితానామపి దృష్టిచిత్తాపహారిత్వేన రసావహత్వంవా. యే

మూ— గామ్భీర్యౌ,దార్య,చాతుర్య ,స్థైర్య, ధైర్య,శౌర్య,

నశిశుపాలస్యతాదృశీచరమదశా . అనన్యమనసాం ,,మచ్చిత్తామద్గతప్రాణా,, ఇత్యాద్యుక్తావస్థావ వధో ద్యోగ ప్రదర్శనేపి సౌమ్యత్వమ్ - "ఏహ్యేహి ఫుల్లాంబుజ పత్ర నేత్రే,, త్యాదిషు సిద్ధమ్ - గాంభీర్యం, భక్తానుగ్రహవదాన్యత్వా దేరామూలతో దురవగాహత్వమ్ - ఆశ్రితాప రాధేషు ప్రతిగృహీ తృపికర్షా దిషుచ ఫతోపి స్వజ్ఞానస్య గోపనేన దుర్గ్రహత్వంవా - తదభి ప్రాయేణహి సర్వజ్ఞస్యాప్యవిజ్ఞాతృత్వోక్తిః - ఔదార్యమ్, పాత్ర లాఘవం దేయ గౌరవంచానాదృత్య దాయ విభాగ న్యాయేన ప్రత్యుప కారాది నిరపేక్షం వితరణ రసికత్వమ్ - ప్రభూతం దత్వాప్య తృప్తత్వంచ - అత ఏవ హ్యర్థినః సర్వాన్ స్వయ ముదారానాహ - "చాతుర్యం రక్షణీయేషు జనయన్ ప్రత్యయంతదే" త్యాది ప్రసిద్ధమ్ - అతి శంకా శమన దోషగోపనాదిరూపమజడ క్రియత్వమ్ - యేన విభీషణ సుముఖాదిషు విరుద్ధాన ప్యనుకూలయతి - శుభాశ్రయస్యాకార ప్రదర్శనాద్యుయతో న్యానపి విషయ వైరాగ్యాది కంచ జనయతి - స్థైర్యం, శరణాగత సంగ్రహే దోష ప్రదర్శకైరంతరంగై రప్యకంపనీయత్వం - తథాచాహ - "మిత్రభావేనసంప్రాప్తంనత్యజేయంకథంచనే,, త్యాది- ధైర్యం," అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాంవాసీతేసలక్ష్మణా ,, మిత్యాది షూక్తమ్ అత్యంతాభిమతవియోగప్రసంగేప్యభగ్న ప్రతిజ్ఞత్వం - భీష్మాద్యాశ్రిత ప్రతిజ్ఞా రక్షణాయ స్వప్రతిజ్ఞా భంగేపి తాదృశ ప్రతిజ్ఞాసిద్ధిః - అత ఏవ" నమే మోఘం వచోభవేత్ ,, ఇత్యాదిభిర విరోధః - వ్యత్యయేన వాస్థైర్య ధైర్యే వ్యాఖ్యాతవ్యే అతర్కిత కోపన తేపి బలవతి ప్రతిపక్షే సావజ్ఞదృఢచిత్తత్వంవా ధైర్యం - యథాహుః- "కపోలేజానక్యా,, ఇత్యాది - జీవత్యపి మహాబలే రావణే సాగరే ప్యతిలంఘితే. భీషణమభిషించతా దర్శితోయం గుణః - శౌర్యం అసహాయ స్యాపిభీమే పరబలే స్వబలఇవ నిర్భయ ప్రవేశ సామర్థ్యమ్ - యథా జనస్థాన

సూ— పరాక్రమ, సత్యకామ, సత్యసఙ్కల్ప, కృతిత్వ,

యుద్ధ మూలబలనిరసనాదిషు - పరాక్రమః, ప్రవిష్టస్య పరసైన్యే "ఛిన్నం భిన్నం శరైర్దగ్ధ" మిత్యాద్యుక్త వ్యాపారః - "అభియాతా ప్రహర్తా చే"త్యాద్యుక్తావిమౌద్వౌగుణావాశ్రిత విరోధి భంగార్థౌ - ధైర్యాదయ స్త్రయోవా - అభీష్ట ప్రాపణార్థౌ గుణావాహ - సత్యకామసత్యసంకల్పేతి - ఇహైతౌ శబ్దౌ భావ ప్రధానౌ కర్మధారయ వృత్తౌ వా. కామ్యంత ఇతి కామాః. స్వేన స్వాశ్రితైశ్చభోగ్యా విభూతయః - తేచ సత్యానిత్యా ఇత్యర్థః - అమిథ్యాభూతత్వాన్నిత్వ మప్రతిహతేచ్ఛత్వంచ నైరర్థక్య పునరుక్తిభ్యాం నాత్రవివక్షితం ; సత్యసంకల్పత్వం స్వావతారాద్య పూర్వ భోగ్యాంతర సృష్ట్యా జగద్వ్యాపార మోక్షప్రదానాదిషు చామోఘసంకల్పత్వం. తేన తత్సంకల్పాదభిమతలాభనిస్సంశయత్వం స్యాత్ - ఉక్త గుణవర్గాదధి కోపకారకంగుణద్వయమాహ - కృతిత్వకృతజ్ఞతేతి. కృతమిహోపకారః - కృతజ్ఞాది శబ్దే తథాదృష్టేః - తద్వత్వం కృతిత్వం - ఉపకర్తృత్వ మిత్యర్థః - యుద్ధ్వా "అభిషిచ్యచ లంకాయా" మిత్యాద్యుక్తం ఆశ్రిత కార్యపూరణేన కృతకృత్యత్వం. కర్తవ్య శేషరహితేషు కృతశబ్ద ప్రయోగాత్ - "నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం" ఇత్యాద్యుక్తం విహితా నుష్ఠాన నైరపేక్ష్యం ధర్మ ప్రవర్తనార్థానుష్ఠానవత్వంవా వివక్షితమ్ - తేనాపి పరోప కారార్థ మేవ ప్రవృత్తత్వ ముక్తం భవతి - శ్రూయతేచ. "న కర్మణా వర్ధతే నో కనీయాన్ ,, ఇతి - [illegible] శ్రుత్యంతరం - "సన సాధునా కర్మణా భూయాన్నో ఎవా సాధునాక నీయా"నితి - అథవా ఆదికర్మణి క్తః - కృతం, కర్తవ్యత్వేనోపక్రాంతం । ఆశ్రితానాం యద్ధితం తత్సర్వం పూర్వమేవానేన ప్రయోజక కర్త్రా ప్రారబ్ధ మిత్యర్థః - స్వేన కృతం పరోప కారం ప్రత్యపి స్వస్యైవ శేషిత్వంవా - కృతిత్వమ్. కృతజ్ఞతా : పరైః కృతస్యానుకూల్య లవస్య పశ్చాత్తాప నంతాపకార

మూ — కృతజ్ఞతాద్యసంఖ్యేయ కల్యాణ గుణగణౌఘమహా
ర్ణవ, స్వోచితవివిధవిచిత్రా

కరణేపి స్వయంచానంత ప్రత్యుపకార కరణేప్య కృత ప్రత్యుపకారత్
వ త్తదను బంధి పర్యంత సంరక్షణాయ తస్యైవాను దర్శనమ్ - య
థోక్తం “ నస్మరత్యపకారాణాం శత మప్యాత్మవత్తయా - క
థంచిదుప కారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి ,, ఇతి - “ గోవిందేతి య
దాక్రందత్ । త్వదంఘ్రి ముద్దిశ్య ,, త్యాదిచ - ఏతేన సంశ్రితా
నాం పశ్చాద్దోష సంభవేపి హితైషిణశ్శిక్షణ మాత్రప్రవృత్తత్వం సి
ధ్యతి - అథవార్థిషు నియమాంతరాను సారేణ స్వకృతం తాదాత్వి
క ప్రత్యాఖ్యాన మకృత్య వజ్జానాతీతి కృతజ్ఞః - యదూచే - “ శిర
సాయాచ తస్తస్య వచనం నకృతం మయే ,, తి - ఇదంచ ప్రాప్తా
వసరే భరతస్యా పేక్షిత పూరణాయస్యాత్ - ఆదిశబ్దేనా “నృ
శంస్య మనుక్రోశ ,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధ సర్వ గుణ సంగ్రహః - అసం
ఖ్యేయ శబ్దః “ యథా రత్నాని జలధే రసంఖ్యేయాని పుత్రక । త
థా గుణాశ్చ దేవస్యత్వ సంఖ్యేయాహి చక్రిణః ,, ఇత్యాది వచనస్మా
రకః । ఆశ్రిత విరోధి నిరసనార్థ తయా క్రోధాదేరపి కల్యాణగు
ణ శబ్దేన సంగ్రహః - “ చతుర్ముఖాయుర్యది కోటి వ
క్త్రః - వర్షాయుతైర్యస్య గుణానశక్యాః ,, ఇత్యాదిప్రసిద్ధాపరిచ్ఛేద్యగు
ణానంత్య తాపత్రయ ప్రశమనత్వం దురవగాహత్వంచవ్యనక్తి - గు
ణగణౌఘ మహార్ణవేతి, ఏకైక గుణస్యావాంతరానేక గుణ గర్భ
త్వం గణ శబ్దేన వ్యజ్యతే - గుణ గణా ఏవౌఘా జలప్రవాహా స్తేషాం
మహార్ణవ ఇవాయ మేకాశ్రయ భూత ఇతి భావః - అథ స్వరూ ప
స్య విగ్రహవద్గుణవచ్చ విగ్రహస్య శోభాతిశయ హేతుభూతాని భూ
షణా న్యుచ్యంతే - స్వోచితేతి - ఉక్త స్వరూపరూపగుణవతస్స్వస్యా
నురూపత్వం స్వోచితత్వమ్ - కిరీట త్వాదిభేదస్య తత్తత్స్వరూపో పా
దానసిద్ధత్వా దాశ్చర్యత్వస్య పృథగుక్తేశ్చాత్ర వివిధవిచిత్ర శబ్దాభ్యాం

మూ— నంతాశ్చర్య నిత్యనిరవద్య నిరతిశయసుగన్ధ నిరతిశయసుఖస్పర్శ నిరతిశయౌజ్జ్వల్య కిరీటమకుటచూడావతంసమకర కుణ్డలగ్రైవేయకహారకేయూరకటక శ్రీవత్స కౌస్తుభముక్తాదామోదర బన్ధనపీతామ్బర కాఞ్చీగుణ నూపురాద్యపరిమితదివ్యభూషణ

మరత్నముక్తాదిమయత్వేన తత్తదవాన్తరశిల్పభేదైశ్చ ప్రత్యేకం వైషమ్యం బ్రూతేః - అనన్తశబ్ద ఆశ్చర్యవిశేషణః- అసంఖ్యేయత్వ వివక్షాయాం మపరిమితశబ్దః పృథుతరత్వ పరః - నిత్యనిరవద్యత్వాభ్యాం ప్రాకృత భూషణాది వ్యావృత్తిః. "స్రగ్వస్త్రాభరణైర్యుక్త" మితిహి నిత్యం రూపం ప్రతిపాద్యతే - సర్వదా నిరవద్యం నవా కాదాచిత్కావద్యశఙ్కావ్యుదాసః. సర్వగన్ధస్యాపి దివ్య రూపస్యామోదాతిశయ హేతుతయా నిరతిశయసుగన్ధత్వమ్ - అనభిమతకారిన్యాద్యభావాన్నిరతిశయసుఖస్పర్శత్వం సూర్యాది తేజోభిభావక దివ్యవిగ్రహ తేజసాప్యనభిభూతత్వాన్నిరతిశయౌజ్జ్వల్యత్వమ్- కర్ణికామకుట వ్యావృత్త్యాసార్వాధిపత్య సూచనార్థం కిరీటశబ్దేన మకుటవిశేషణమ్ . ధారక పురుషభేదేనాపి మకుటద్వైవిధ్యం శిల్పిశాస్త్రాదిసిద్ధమ్ - అథవా "నాకుణ్డలీనామకుటీ" తి ప్రయోగాచ్ఛిరోభూషణమాత్రే మకుటశబ్దః - అథవా కిరీటస్యోర్ధ్వభాగో మకుటశబ్దేనోచ్యతే - మకర సన్నివేశం కుణ్డలం మకరకుణ్డలమ్ . అవిభక్తలక్షణరూపస్యాపి శ్రీవత్సస్య భూషణ సమానతయా భూషణత్వోక్తిః. తాదృశపృథక్సంస్థాన యోగాచ్చ భూషణదేవతాధ్యాసేనతదభివ్యక్తిః - ముక్తాదామాని ఏకావలీత్రిసరాదీని . పీతామ్బరస్య భూషణత్వోక్తిః శోభాతిశయహేతుత్వమహార్ఘత్వాద్యభిప్రాయా- యథా "అతసీపుష్పసఙ్కాశః పీతవాసా జనార్దనః । వ్యభ్రాజత సభామధ్యే హేమ్నీవోపచితో మణి" రితి. ఆదిశబ్దేనచ హస్తబద్ధాఙ్గులీయకాదిసఙ్గ్రహః- ఉక్త గుణోత్కర్షహేతుభూత ద్రవ్యవైలక్షణ్య జ్ఞాపనాయ భూషణాయుధయోర్దివ్యశబ్దః.

మూ— స్వానురూపాచింత్యశక్తిశంఖచక్ర గదాశార్ఙ్గాద్యసం
ఖ్యేయనిత్య నిరవద్య నిరతిశయ కల్యాణ దివ్యాయుధ

ఏవమాశ్రితానా మనుభవార్హాని భూషణాన్యుక్త్వా తదను భవేతద్ర
క్షణయోగ్యాన్యుక్తాని దివ్యాయుధాన్యాచష్టే- స్వానురూపేతి -పూ
ర్వోక్త విగ్రహాది విశేషాపేక్షయా స్వశబ్దః తత్తదానురూప్యంయ
థోచితం గ్రాహ్యమ్ - సర్వేషా మాయుధానాం సర్వాయుధకార్య
శక్తత్వా దచిన్త్యశక్తిత్వోక్తిః కుఠారటంకకుద్దాలాది కార్యం సాల
శైల వసుధాతలభేదన మేకేనహిశరేణకృతముచ్యతే - ‘‘బిభేదచపునస్సా
లాన్ . సహాయకృత్యంకితస్యే,, త్యాదిభిః . యద్వానిత్యసూరి సమావి
ష్టతయాతదిచ్ఛా(తచ్చేష్టా)నుగుణవిచిత్రకార్యసామర్థ్య మిహవివక్షి
తమ్ - ఉక్తంచోత్తరశ్రీమద్రామాయణే ‘‘ శరా నానావిధాశ్చాపి ధ
నురాయతవిగ్రహమ్ । అన్వగచ్ఛన్త కాకుత్స్థం సర్వేపురుషవిగ్రహాః,, ఇ
తి. చక్రస్య హేతిరాజత్వేపి శఙ్ఖస్య పూర్వోక్తిః సర్వ శక్తే భగవతో
మోక్షప్రదానశక్తిసూచకతయా భ్యర్హితత్వా భిప్రాయా - యథో
క్తం పరమసంహితాయామ్. ‘‘సృష్టిబీజం తథాపద్మంచక్రం స్థితినిబన్ధ
నమ్ । గదాసంహారబీజన్తు శంఖంముక్తినిబంధన,,మితి - ఏవమన్యత్రా
పి . అత్రపఞ్చానాంకణ్ఠోక్తిః ప్రాధాన్యాత్. ‘‘పఞ్చాయుధాని పఞ్చ
భూతశక్తిరూపాణీ,, తి భారతేప్యుక్తం . అస్త్రభూషణాధ్యాయాది
షుతు మహదాది తత్త్వరూపాణీతి తదుభయం తాత్పర్య భేదా దవి
రోధేననేయమ్- ఆదిశబ్దేనహలముసలాది సంగ్రహః- సహస్రభుజవిశ్వ
రూపాది విగ్రహేష్వాయుధానా మసంఖ్యేయత్వం ‘‘అనేక దివ్యాభర
ణం దివ్యా నేకో ద్యతాయుధ ,, మిత్యాదిభి స్స్వ్యక్తమ్ .
నిత్యనిరవద్యత్వం పూర్వవత్ - శుభలక్ష ణాపాషణ్ల్యా
దాభరణ కోటావపి నివిశ్య శోభాతిశయ హేతు
త్వా దనుకూలతమ స్వభావత్వా న్ముముక్షు ధ్యేయ విగ్రహ విశేషణ
తయా మోక్షోప యోగిత్వాచ్చ నిరతిశయ కల్యాణత్వమ్ - అత్రైవం

మూ—స్వాభిమతే నిత్య నిరవద్యానురూప స్వరూప రూప గుణవి
భవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయాసంఖ్యేయ కల్యాణ
గుణగణ శ్రీవల్లభ - ఏవం భూతభూమి నీళానాయకస్వా

విధ భూషణాయుధాది విశిష్టస్య నిరుపాధిక భోగ్యస్య భర్తుః ప్ర
ధాన భోక్తృత్వేనావస్థితా దేవీః ప్రతిపాదయన్ ప్రథమం వ్యాఖ్యే
యే ప్రాప్య ప్రాపక దశయో ర్నిత్యా న్వితత్వేన నిర్దిష్టాం శ్రియ
మాదరాతిశయా దుక్తప్రకారక విశిష్టత్వే ప్రమాణ దార్ఢ్య ద్యో
తనాయ పూర్వేణ వత్పునరాహ - స్వాభిమతేతి - శ్రియోవల్లభ ఇతివి
గ్రహే "నిత్యానుకూలం స్వత" ఇత్యాది ప్రసిద్ధ స్వభావాయాః శ్రి
యాప్యసౌ నిత్య నిరతిశయ భోగ్య ఇతి దర్శితం స్యాత్ - శ్రీర్వల్ల
భా యస్యేతి విగ్రహేతు ప్రియ తమయా తయాని వేదితం నప్రత్యా
ఖ్యాతీతి ఫలతి - ఈదృశంచాభిమతత్వం "నజీవేయం క్షణమపి వినా
తామసితేక్షణామ్ - నత్వహంతాం వినాసీతాం జీవేయంహి కథంచ
న - కచ్చిన్నతద్ధేమ సమాన వర్ణామ్. కుశలీ యదికాకుత్స్థః - మ
త్కృతే కామాత్రేతు - యది రామ స్సముద్రాంతామ్. దుష్కరం
కురుతే రామ" ఇత్యాదిభి స్స్వోత్ప్రయర్ణ వృత్త్యా వ్యజ్యతే - నిత్యని
యత ప్రాధాన్య తారతమ్య క్రమేణ శ్రియాసహ్రే కాసనస్థే దేవ్యౌత
చ్ఛాయా సంకాశతయా దర్శయతి - ఏవం భూతేతి - తదాహుః -
"దేవీత్వామను నీళయా సహమహీదేవ్య స్సహస్రం తథే" తి - ఉప
దిశ్యమాన ధర్మాధారాదతి దిశ్యమాన ధర్మాధారస్య స్వతః ప్రా
ప్త వైషమ్యా విరోధేన సామ్యం వ్యవస్థాప్యమ్ -పరరూపేపి దేవీత్రయ
సంబంధః ప్రమాణ సమ్మతః. యథోక్తం బల శాఖ్కరే. "దేవోవై
కుంఠ నాథస్తు అనంతాసన సంస్థితః - సేవ్య శ్రీ భూమినీళాభిః ప్రా
దుర్భావైస్తథాఖిలైః - శంఖచక్ర ధరో నిత్యం జానున్యస్తైక హస్త
వాన్. అభయ ప్రదహస్తశ్చ నీలజీమూత సన్నిభః - ధ్యాతవ్యో నిత్య
లోకస్థో భుక్తిముక్తి ఫలప్రద" ఇతి - నిత్య గ్రంథోక్తధ్యానేతునా

మూ— చ్ఛందానువృత్తి - స్వరూప- స్థితి ప్రవృత్తి - భేదాశేష

గభోగే విన్యస్త వామభుజమిత్యే తత్సంహితాంతర మూలమ్ - ఏతే న వర్ణ భుజాదివిప్రతిపత్తిరపి నిరస్తా. అచింత్యశక్తేరీశ్వరస్య స్వచ్ఛందవృత్తేః పరసంజ్ఞితరూపేపి తత్తత్ప్రతిపత్త్యర్థం తత్తత్సంహితోక్తా విశేషా నాన్యోన్యబాధమర్హంతి - యథా నరసింహరూపే సప్త సప్తతి భేదాః - యథాచ. “కృష్ణరూపాణ్యసంఖ్యానీ” త్యుచ్యంతే - ఏవం పర వ్యూహాదిష్వపి యథోపదేశం సర్వస్య సత్యత్వమ్- అగీయత చ. “పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోథ సహస్రశః” ఇతి - క్వచిద్వల్లభతయా క్వచిన్నాయకతయా చ నిర్దేశస్య తత్తద్దేవ్యనుగుణం తాత్పర్యం గ్రాహ్యమ్ - ఏవం దేవీపర్యంతైః ఆమ్రేడితాతిశయస్య పరమభోగ్యస్యారణ్యచంద్రికాత్వవ్యుదాసాయ నిత్యభోక్తృవర్గమాహ - స్వచ్ఛందేతి - సూరయో హి స్వామ్యభిమతం స్వామినః సాక్షాత్కృత్య ఆత్మాత్మీయం సర్వం తదర్థం వినియుజ్య తమనువర్తంత ఇతి జ్ఞాపనాయ స్వచ్ఛందానువృత్తిత్యుక్తమ్. స్వశబ్దః పూర్వోక్తత్వాదీశ్వర విషయః - స్థితిరిహ స్వరూపస్య సర్వకాలానువృత్తిః. ప్రవృత్తిరేషాం కైంకర్యరూపో వ్యాపారః. స్వరూపాదీనాం భేదస్తత్తత్ప్రతియోగ్యపేక్షయా విలక్షణ వ్యవహారహేతుభూత ఆకారః. అశేషేత్యాది వ్యాఖ్యాతమ్- స్వరూప నిత్యత్వే సర్వాత్మ సాధారణేపి సూరిషు విశేషత ఉక్తేన సర్వథా సర్వజ్ఞత్వ లక్షణేన నిత్యత్వేన ముక్తవ్యావృత్తిః - నిత్య నిరవద్యతయా వా నిరవద్యత్వం దుఃఖాది దోష గంధ రహితత్వమ్. యథోక్తమ్ - “హతాఖిలక్లేశమలైః స్వభావతః” ఇతి, జ్ఞానాది విశేషణం వా నిత్యనిరవద్యత్వమ్ - తేన కైంకర్యే స్వాధీన స్వార్థ కర్తృత్వ భోక్తృత్వ భ్రమ రాహిత్య సిద్ధిః. జ్ఞానస్య నిరతిశయత్వమీశ్వరజ్ఞానవత్సర్వవిషయత్వం- క్రియాయా ఐశ్వర్యస్య చ నిరతిశయత్వం కైంకర్యమాత్రే స్థాప్యమ్. సర్వ విషయత్వే తు పరవత్సర్వశరీ

మూ— శేషత్వైక రతిరూప - నిత్య నిరవద్య - నిరతిశయ జ్ఞాన క్రియై శ్వర్యాద్యనంత గుణగణ శేష శేషాశన గరుడ ప్రముఖ నానావిధా నన్త పరిజన పరి చారికా పరిచ రిత చరణయుగళ

రత్యాది ప్రసంగశ్చ - అతఏవహి శక్తానామపి జగద్వ్యాపారేషా దాసీనత్వమిత్యాదే పాతాస్తిక పక్షోపి నిరస్తః- ప్రవృత్తి శబ్దేన క్రియాయాశ్చ పృథఙ్నిర్దిష్టత్వాదత్రక్రియా విషయ మైశ్వర్యమితిజ్ఞేయో జ్యం-తదప్యేషాంపరార్థం పరాధీనం - ఆదిశబ్దేనకైంకర్యానుగుణ బలవీర్యాదిసంగ్రహః-తత్తత్సేవావిశేషనియతాసంఖ్యాతానాంత రేచ్ఛాధివైచిత్ర్యాభిప్రాయేణానన్తగుణగణశబ్దః-శేషాదీనాం విశేషాః॥త యాసహాసీన,, మిత్యాది శ్లోకేషు ద్రష్టవ్యాః . ఆసన వాహన సేనేశ ద్వారపాలాది భేదేననానావిధత్వ మనన్తత్వ మిహాసంఖ్యాతత్వమ్ - ఇహ పరిజనాః, ఛత్రధారకాదయః. పరిచారికాః, అనుగ్రహా విమలాద్యాః తథా కాన్తి వారుణీ సూత్రవతీ రుద్రాసుకీర్తి ప్రభృతయశ్చ, శేషాది పత్న్యస్తాఅపిహి తేషాం యథార్హంసాన్తః పురస్థాదిసేవావిశేషార్థా ఏవ - "గుణైర్దాస్యముపాగత" ఇతిన్యాయేనస్వామివిగ్రహ గుణైరపి కైంకర్యే ప్రోత్సాహితత్వ మభిప్రేత్యాహ - పరి చరిత చరణ యుగళేతి - ఏవం నిత్య విగ్రహాది యుక్తస్య నిత్య సూరి సేవ్యస్య ముక్తగమ్యం నివాసస్థాన మాహ - పరమేతి - పరమ యోగివాఙ్మనసా పరిచ్ఛేద్య స్వరూప స్వభావేతి సంబుద్ధ్యంతం కేచి ద్వ్యాచక్షతే- తథా పూర్వోక్తానాం సర్వేషాం పరత్వ సౌలభ్యోప యోగిత్వ జ్ఞాపనాయ తదుభయం స్వరూప స్వభావ శబ్దాభ్యాం వివక్షితమ్ - స్వరూప నిరూపకం నిరూపిత స్వరూప విశేషకం చేతి ధర్మ వర్గద్వయంవా - ఏవం సతి పూర్వోక్త మేవ ముఖాంతరేణా నువదస్తరేని గమితంస్యాత్ - ఇతోవరమ నుక్త పరమవ్యోమ ప్రకర్షకథనమ్ -తథాచ తద్విశేషణ తయైవ సప్తమ్యంతత్వేన శ్రీవైకుంఠగద్యేప్యే త

మూ—పరమయోగి వాఙ్మనసా పరిచ్ఛేద్య స్వరూపస్వభావ స్వా
భిమత వివిధ విచిత్రానంత భోగ్య భోగోప కరణ భోగ
స్థాన సమృద్ధానంతా శ్చర్యానంత మహావిభవానంత ప
రిమాణ నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ

త్పరిత్రం - పరమ యోగిన స్సాక్షాత్కృత పరబ్రహ్మ స్వరూపాః శ్వే
త ద్వీపవాసినః - ‹‹ యేతు ముక్తా భవంతిహ నరా భరత సత్తమ.
తేషాం లక్షణ మేతద్ధియచ్ఛ్వేత ద్వీపవాసినా ,, మితిహి స్మర్యతే-
పరమ వ్యోమ్న స్స్వరూపం శుద్ధసత్వమయం - తన్మనసః పదవ్యాటి క్షర
మ వ్యోమ స్వరూపస్యా పరిచ్ఛే ద్యత్వ మూర్ధ్వాది భాగేన వ్యవస్థా
ప్యం - తత్స్వభావో భోగ్య తమత్వాది రూపః - వివిధ శబ్దో భో
గ్య ప్రభృతిషు త్రిష్వప్యన్వేతవ్యః - భోగ్యమ ప్రాకృతంసా క్షయంశ
బ్దాది - తదుప స్థాపక తయా స్వీకృతాని భోగోప కరణాని భోగ
స్థానాని క్రీడా పర్వతాదీని - స్వరూప గుణ సంస్థానాది వైచిత్ర్యా
తి శయేన నిత్యా పూర్వ వదను భావ్యతయా అనంతా శ్చర్యత్వం ప్ర
త్యేకం మహద్భి రసంఖ్యా తైశ్చ రత్నభూషణ భద్రాసనాదిభి రోగ
గాదనంత మహావిభవత్వం పర్యంక విద్యాదిషుహి విచిత్ర నదీ హ్రద
సభాది విశిష్టం ముక్తగమ్యం స్థాన ముప దిశ్యతే - ‹‹ సహస్ర స్థూ
ణేవిమితేదృఢ ఉగ్రే యత్ర దేవానామధి దేవఆస్తే ,, ఇతి తలవ కా
రా అధీయతే - పూర్వోక్తా పరిచ్ఛేద్యత్వే హేతు రనంత్త పరి ణామ
త్వమ్ - అనిత్య స్సావద్య స్థానాంత్తర వ్యవచ్ఛేదార్థ మిష్టా నిత్య నిర
వద్య త్వోక్తిః - తత్ర పంచోప నిష త్ప్రతి పాద్యానాం భూతానాం
తత్సంఘాత రూపాణాంచ కేషాంచి ద్భగవ న్నిత్యేచ్ఛ త్వేన నిత్యత్వ
మ విరుద్ధమ్ - త్రిగుణ వతరూమిణాం భగవ త్స్వరూపతి రోధా నా
ది హేతుత్వా భావాత్ - నిరవద్యత్వం నిరతిశయత్వం స్థాన గుణైస్స
ర్వైస్సర్వ స్థానాతి శాయిత్వమ్ - యథోక్తం మహాభారతే - ‹‹ ర
మ్యాణి కామచారాణి విమానాని సభా స్తథా, త్యుపక్రమ్య ఏ తేష్వ

మూ—॰ శ్రీవైకుంఠనాథ

నిరయాస్తాత స్థానస్య పరమాత్మన ,, ఇతి - “ఆత్మా కేవలతాం ప్రాప్య యత్రగత్వా న శోచతి - ఈదృశం పరమం స్థానం నిరయాస్తం చ తాదృశాః ,, ఇతిచ - “ కుఠి గతి ప్రతిఘాత ,, ఇతి ధాతుః - గతిరవగతిః - జ్ఞాన ప్రతిఘాతక కర్మ ప్రసంగ రహితా నిత్య సూరయో వికుంఠాః - తైస్సంబంధా దత్ర వైకుంఠ శబ్ద ప్రాకృత స్థాన పరః - “ విజ్ఞాన సారథిర్యస్తు మనః ప్రగ్రహవాన్నరః - సోధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పద ,, మిత్యాదిభి స్తత్సిద్ధిః - అత్రాపి వ్యతిరేక విభక్తి స్వారస్యా బాధాత్ “ పరమే వ్యోమ ,, న్నిత్యాదిభి రైకార్థ్యాచ్చ పరమ పద శబ్దేన పరమాత్మ స్వరూప పరః - “ నాకస్య పృష్ఠమారుహ్య గచ్ఛేచ్ఛ్రీహ్మ సలోకతామ్ - దివ్యం స్థాన మజరంచా ప్రమేయమ్ - ఏకాంతిన ,, ఇత్యారభ్య “ తేషాం తత్పరమం స్థానం యద్వై పశ్యంతి సూరయః ,, ఇత్యాదిభిః స్థానవిశేషస్యస్పష్టోక్తేః. నచైతేషా మండాంత వర్తి భగవ ల్లోక విషయత్వం- తదంతర్వర్తినాం సర్వేషా ముక్త్వితి వినాశశ్రవణాత్ - ఏతస్య నిత్యత్వాక్షరత్వా జరత్వోక్తేః “ అండం భిత్వా తతోర్ధ్వ తే ,, త్యాదిభిరండబహిర్భూతత్వ సూచనాచ్చ - తథాపి త్రిగుణాంత ర్భావో స్త్వితి చేన్న - తమస్తత్వాద ర్వాచాంసు ప్రాలోప నిషధి ప్రళయ ప్రతిపాదనాత్ - ముక్తగతౌ శివద కపాల ప్రభృతి తమః పర్యంత తస్యాభేదేన గంతవ్య దివ్యదేశాభి ధానాత్ - “ ఆదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్ - తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్ర గదాధర ,, ఇత్యాదేశ్చ- నాథ ఈశ్వరః - “ నాథృనాథృ యాచో పతాపై శ్వర్యాశీష్షు ,, ఇతి నాథ తే రైశ్వర్యార్థత్వ వచనా త్తస్మిన్ దివ్యదేశే భగవత ఐశ్వర్యం స్వేనాప్యపహ్నోతుమ శక్యమితిభావః - ఏవం నిత్య విభూతి యోగ ఉక్తః - అథ తత్ప్రీతి ద్వంద్వ లీలా విభూతి యోగం వదన్ “ కారణంతు ధ్యేయః - యోబ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం ,, మిత్యా

మూ— స్వసఙ్కల్పానువిధాయిస్వరూపస్థితిప్రవృత్తిస్వశేషతైక స్వభావ, ప్రకృతి పురుషకాలాత్మక వివిధవిచిత్రానన్త భోగ్యభోక్తృ

వి ప్రసిద్ధస్య ముముక్షు సమా శ్రయణీయస్య “ యతో వా ఇమానిభూతాని జాయంతే - జన్మాద్యస్య యత ,, ఇత్యాద్యుక్తంలక్షణ మప్యాహ - స్వసంకల్పేతి . బద్ధానా మీశ్వరాభి మతా పరిజ్ఞానేన ప్రాయిశకి ప్రవృత్తి రితి జ్ఞాపయితు మచిత్స మభి వ్యాహారేణ స్వవ చిదచిత్సాధారణం సంకల్పాను విధాయిత్వ ముక్తమ్ - ప్రకృత్యాదీనాం స్వరూప స్థిత్యోరీశ్వర నిత్యేచ్ఛావశేన నిత్య సిద్ధత్వ మిహాభి ప్రేతమ్-ప్రవృత్తౌ తు సంకల్పజన్యత్వం - ప్రకృతేః స్వరూపం త్రైగుణ్యేన నిరూప్యమ్ - సంసారి పురుషస్యతు సంకుచిత జ్ఞాన త్వేన - కాలస్యతుకలా ముహూర్తాది మయత్వేన - త్రయాణాం స్థితిః పూర్వవత్ - ప్రవృత్తి ర్వ్యాపారః - అత్ర ప్రకృతి గ్రహణం ప్రాకృతానా మప్యుపలక్షణమ్ . తేన నారాయణ శబ్దేన “ నరాజ్జాతాని తత్త్వాని ,, త్యాది నిరుక్తి స్సూచ్యతే - ప్రకృత్యాత్మక జగదుక్త్యా హా కార్య తత్త్వసంగ్రహః - లీలా విభూతే రశేషస్యా స్యశేషత్వ భ్రమ సంభవ స్థానత్వా త్తద్వ్యపో హాయాత్ర స్వశేషతైక స్వభావత్వముక్తం శేషత్వస్య శరీర లక్షణత్వ సిద్ధ్యే వ్యాప్తత్వాత్ కృత్స్న మిహ వివక్షితమ్ - తథా నిరుపాధి కాన్య శేషత్వ రాహిత్యంచ- అత్ర శరీర స్వభావేషాధేయత్వాదిష సంకల్పాను విధాయిత్వో క్త్యానియామ్యత్వం శాబ్దమాధేయత్వ మభిప్రేతమ్ - ప్రకృత్యాత్మ కత్వం భోగ్య భోగోప కరణాదౌ వ్యష్టి సమష్టి పురుష విభాగ రూప తయా పురుషాత్మకత్వం భోక్తృవర్గే . అత్ర భోక్తృత్వం కర్మోపాధికం- పరమ పదేతు నిరుపాధిక భోక్తౄణాం సతా మప్యనుక్తి స్స్వతన్త్ర త్వానాం స్వాధీన స్వార్థ భోక్తృత్వ భ్రమరాహిత్యాభి ప్రాయా - క్షణల వాదిషు కాలావచ్ఛే దేషు కాలా త్మకత్వం తేషాం జగ చ్ఛబ్దే సంగ్ర

మూ—— వర్గభోగోపకరణభోగస్థానరూపనిఖిలజగదుదయవిభవలయలీల

హాకం. అథా దస్తి భవిష్యతీత్యాది రూపేణ జగద్విశేషణత్వ ప్రతీత్యనుసారా ద్వ్యాప్తస్యాపి కాలస్య లీలా విభూతి మాత్రేపర సమ్ “ కాలం సపచ తేతత్రన కాల స్తత్ర వై ప్రభుః - కలాముహూర్తాది మయశ్చ కాలోనయ ద్విభూతేః పరిణామ హేతు,, రితినిత్య విభూతే రకాలకాల్యత్వ జ్ఞాపనార్థమ్ - తత్ర- తత్త దనిత్య సద్భావె లీలా విభూతి వత్కాల నియమో నాస్తీతి విశేషః - భోగ్య ప్రభృతి సర్వం ప్రత్యేకం వివిధమ్ - తత్తదవాంతర విశేష వివక్షయా విచిత్ర త్వోక్తిః- ఆశ్చర్య తయావా - “ జగదే తన్మహా శ్చర్యం రూపంయస్య మహాత్మన ,, ఇతిహ్యుచ్యతె - ఎకైక వర్గవ్యక్తీనామ సంఖ్యాతత్వా దనం తత్వమ్ - భోగ్య భోగోప కరణాదీని పూర్వవత్ - ప్రాకృతత్వాదిభిరిహ విశేషః - భోగశ్చాత్ర సుఖ దుఃఖానుభవాత్మక మహదా దీన్య నంత బ్రహ్మం డాని సంగృహ్ణతా నిఖిల శబ్దేన కతిపయ జగత్కారణత్వ ప్రయోజక జగ త్కారణ విరించాది వ్యావృత్తిసిద్ధిః . నిఖిల జగ దుదయాదె రేకైకస్యైవ బ్రహ్మ లక్షణత్వె సంభవ త్యపివ్యష్టి సృష్ట్యాది నిత్యాసంభవంతంభిన్నకర్తృకత్వాది శంకాం నిరసితు మిహ త్రితయోక్తిః - జగ న్సృష్టానా ముదయ విభవలయానాం పరమ పురుష లీలాత్వోక్తి స్సర్వ శరీరతయా తత్తద్విశిష్ట రూపేణ తత్త దవస్థో భవతీ త్యుపాదానత్వ సూచనార్థా-పరిపూర్ణ తయా ప్రయోజన నిరపెక్షస్య కథం జగద్వ్యాపార ఇతిశంకా నిరాసాయ లీలా శబ్దః- “ క్రీడతొ బాలకస్యేవ - క్రీడాహరే రిదసర్వమ్ - హరే విహరసి క్రీడాకందుకైరివ జంతుభిః”- లోకవత్తులీలాకైవల్య ,, మిత్యాదిభి స్తత్సిద్ధిః . లీలారూప ప్రయోజనవత్త్వాప్యవాప్త సమస్త కామత్వం సర్వత్రా విహతే చ్ఛత్వమ్ - ఏవం నారాయణ శబ్దోక్తం శరణ్యత్వం యథా నిరుక్తి సంబోధితమ్ - అథ సత్య

మూ—సత్యకామ సత్యసఙ్కల్ప పరబ్రహ్మభూత పురుషో త్తమ మహావిభూతే శ్రీమన్

కామేత్యాదేః పూర్వాపర పునరుక్తి పరిహారాయ ప్రాగుక్తేష్వేవా ర్థేషు ఇదం సమాఖ్యావ్యకంప్రమాణీ క్రియత ఇతి కేచిద్వ్యాచఖ్యుః. తత్ర చతుర్ణాం సమాఖ్యాత్వం వ్యక్తమ్ - సత్య కామాదిశబ్దానాం కథంచి త్సమాఖ్యాత్వం కల్ప్యమ్ - పరబ్రహ్మభూతేత్యత్రతు బ్రహ్మ శబ్దమాత్రం సమాఖ్యా - అన్య థాపి సామర్థ్య కల్పనే గౌరవం స్యా త్ - అత్ర పరశబ్దేన విశేషణం త్వౌపచారిక ప్రయోగ వ్యవ చ్ఛేదా ర్థం-సత్యకామ సత్య సంకల్పశబ్దౌ పూర్వం విశేషణ మాత్ర పరత యోక్తౌ - ఇహతు తత్ప్రమాణ తయా యథాశ్రుతి తత్త్వ ద్విశిష్ట విష యత యేతి విశేషః . లీలాపద సూచితం జగన్నిమిత్తత్వమపి సత్యసం కల్పత్వేన స్థాపితమ్ . జగ దుదయాది లీలాత్వద్యోతిత ముపాదానత్వం తు పరబ్రహ్మ భూతేత్యనేనాభిప్రేతమ్ . " సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ - తజ్జలానితి శాంత ,, ఇత్యాద్యను సారాత్ - ఏవ మభేద శ్రుతిబలా దు పాదానత్వేనాభి మతస్య బ్రహ్మణః స్వరూప పరిణామ పక్షేణ చిదచి ద్గత సర్వ దోషాన్వయ శ్శంక్యేతేతి తత్పరిహారాయ స్వయమేవ గీతం శ్రుత్యర్థమాహ - పురుషోత్తమేతి . అత్ర పంచమ్యాది విభక్తిత్రయే పి సమాసోద్రష్టవ్యః - నన్వేవం భేదాభేద శ్రుత్యోః విరోధా దన్యత ర బాధస్స్యా దిత్యత్ర ఘటక శ్రుతి సిద్ధమాహ - మహా విభూతే ఇతి. విభూతి శబ్దోత్ర నియంతవ్య పరః - " యదండ ,, మితిశ్లోకార్థః ఇ హాను సంధేయః - శరీరతయా విభూతిత్వా దత్రస్వరూప భేదేపి సా మానాధి కరణ్యం ముఖ్య మితి భావః - ఏవం సర్వ విలక్షణస్య సర్వ నియంతుః జగద్వ్యాపార లీలాయాం స్వవల్లభా సామరస్య మభి ప్రే త్యాహ - శ్రీమన్నితి - " విభూతిం ప్రతి శేషిత్వం ద్వినిష్ఠ మిత్యభి ప్రయన్నాహ- శ్రీమన్నితి,, తి - వ్యాసోయాః . స్వవిభూతీనామా

మూ — నారాయణ వైకుణ్ఠనాథ

ధేయత్వాది నియన్తృశ్శరీరత్వం వ్యంజయితుమాహ - నారాయణేతి - నిత్యవిభూతియోగం శుద్ధసృష్ట్యుపాదానత్వం చ ప్రభృతో పకారకత్వజ్ఞాపనాయ విశేషత స్సూచయతి. వైకుంఠనాథేతి - ఇదం సంబుద్ధిద్వయం వా - తదా తు తత్త్వసాక్షాత్కార ప్రతిఘాతక రహిత దేశాది సంబంధీ వైకుంఠః . అపేక్షిత సిద్ధ్యర్థం సర్వైరపి యాచనీయః . తత్ర దానాదా వీశ్వరశ్చ నాథః . ఏతత్సత్యకామేతి పదాష్టకం ప్రాప్యాకార నిష్కర్షార్థ మితి పక్షమపి ప్రణయామః - “ సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ - బ్రహ్మణా విపశ్చితే ,, తి కామశబ్దోదితానాం బ్రహ్మగుణానామపి ప్రాప్యతోక్తి మభిప్రేత్యాహ - సత్యకామేతి . ప్రాప్యానుప్రవిష్ట నిత్యవిగ్రహ విభూతిద్వయయోగేపి కేచిత్సత్యకామశబ్దం ప్రమాణయంతి . యద్వా ముముక్షూణాం భోక్తృవ్యస్యేష్టే భోగస్యాభోపకరణతయాభిమతాః పదార్థా అస్యసంతీతి భావః . ప్రాప్తిదశాయాం విభూతిద్వయేపి అపూర్వానంతభోగ్య స్రష్టృత్వమాహ . సత్యసంకల్పేతి. ప్రకృష్టభోగ్యతయాపి నిరతిశయ బృహత్త్వమాహ . పరబ్రహ్మభూతేతి . “ బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి ,, త్యాదిభి రభేదాపత్తి శంకాం పరిహరన్ బద్ధముక్తవిలక్షణతయా కైంకర్యోద్దేశ్యత్వసంభవమాహ . పురుషోత్తమేతి . కైంకర్యస్థానోపకరణాది సమృద్ధిమత్త్వమాహ . మహావిభూత ఇతి . సపత్నీకస్య కైంకర్యోద్దేశ్యత్వం సూచయతి . శ్రీమన్నితి - సంబంధగుణ విభూతివ్యాపారై స్సర్వైరపి భోగ్యత్వాతిశయం ప్రకాశయితుమాహ - నారాయణేతి - సూరిసేవ్యవిగ్రహవిభూతివిశిష్టస్య దేవయానపథికవిశ్రమస్థానత్వమభిసంధాయాహ - వైకుణ్ఠనాథేతి - అత్ర తృతీయమపి పక్షం బ్రూమః. ప్రకృతస్యశరణ్యస్య స్వీకృతసర్వభర నిర్వహణక్రమ స్సత్యకామాదిభి రష్టభిః పదైరవబోధ్యతే- సత్యకామః కామఇహ ప్రపన్నేభ్యో

మూ— అపారకారుణ్య

నిరతిశయానన్ద ప్రదానేచ్ఛా . తస్యాస్సామర్థ్యావినాభావాత్సర్వశ
క్తిత్వం- తచ్చామోఘత్వం-సత్యసంకల్ప, సంకల్పోఽత్ర ప్రతిబంధకవర్జన
విషయః- సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామీతిహి త్వమేవాత్థేతిభావః-
పరబ్రహ్మభూత, నిరతిశయ బృహత్త్వవిశిష్టస్త్వం స్వాశ్రితానపి జ్ఞాన
తోభోగతశ్చ పరమసామ్యపర్యన్తం బ్రహ్మయితాసి - పురుషోత్తమ,
"యోమామేవమసంమూఢః" ఇత్యాదినా క్వచిత్ త్వద్విధాః కృతకృ
త్యత్వోక్త్యా త్వన్నిగ్రాహ్యభరత్వం త్వయైవ సూచితం - యద్వాప
ఙువానే పురుసనోతీతి పురుషః - బహుప్రదేభ్యస్సర్వేభ్య ఉత్తమ
త్వాత్పురుషోత్తమః- మహావిభూతే, విభూతిరిహవిభవనం ప్రభవనం-
నియమనమిత్యర్థః - తస్యమహత్త్వమపరిచ్ఛిన్నత్వం సంశ్రితాన్ సం
సారకారాగృహాన్నిర్గమయ్య తదర్థతయాసర్వం నియచ్ఛసీతిభా
వః- "అనన్తదేశకాలాదిపరిచ్ఛేదవివర్జితః। మహావిభూతిరిత్యుక్తో
వ్యాప్తిస్సా మహతీయత," ఇత్యత్రాపి నియంతృత్వేన వ్యాప్తిర్వివక్షి
తా - శ్రీమన్ శ్రియానిత్యయుక్తస్త్వంత్వదభిమత మాశ్రితకృత్యం నిర్వ
హసి. నారాయణ, సబంధమనుసంధాయ దాయవిభాగన్యాయేన స్వామిత
యాచ స్వార్థం స్వయంస్వాత్మానం ప్రాపయితాసీతిభావః- వైకుణ్ఠ
నాథ, దివ్యపర్యంక సుఖాసికాయాం నిజపాదమూలసేవాం దాతుమ
వస్థితోఽసీతి త్రిష్వపిపక్షేషు ముఖభేదైః పునరుక్తిపరిహారస్సిద్ధః- అథ
శరణ్యస్యసమర్పితసర్వభరస్వీకారానుగుణస్స్వస్యచాధికారోపాయ
నిష్పాదకాఙ్క్షాఅనుకూలాంశ్చాకారాః అష్టాదశభిః పదైర్నిష్కృ
ష్యానుసంధీయంతే - అత్రస్వాపరాధస్యనిష్కర్షస్య హేయసంబన్ధస్య
రక్షణవిసంవాదాది దోషపరిహారోపయుక్తానాం గుణవిశేషాణాంప్ర
కర్షః ప్రథమముచ్యతే- అపారేతి- కారుణ్యస్యాపారత్వం అవశ్యద
ణ్డనీయేష్వస్మాదృశేష్వపి ప్రవృత్తేః యథా "వధార్హమపికాకుత్స్థః
కృపయాపర్యపాలయత్," ఇతి స్వేనాప్యుక్తం. "మచ్ఛరైస్త్వంరణే

మూ—సౌశీల్య వాత్సల్యౌదార్యైశ్వర్య సౌన్దర్య

శాన్తస్తతః పూతో భవిష్యసి,, త ,,గచ్ఛామి జానామి రఘాదికాత్మే
స్వం,, మిత్యాదిషుచ. స్యానాధికత్వ దశనాసజని తావజ్ఞాసాధ్వసపరి
హారార్థమిహసౌశీల్యోక్తిః-తస్యాపారత్వం విశేషజ్ఞేషు విరించాదిషువి
ష్ణ్వాద్యవతారైః అనభిజ్ఞేషుచ మత్స్యకూర్మాదిషు తత్తత్సజాతీయరూపై
రవతారేనివిశేషనీరంధ్ర సంశ్లేషాత్. వాత్సల్యస్యాపారత్వం ,,దోషా
ణామపివత్సల ,, ఇత్యుక్తమ్. ఔదార్యస్యాపారత్వ మర్థిషూదార
త్వవచనహేతుభూత మర్థితప్రదానే స్వప్రయోజనానభిసన్ధిమత్త్వమ్.
స్వసంశ్రితేభ్యః సవిభూతికంస్వాత్మానందత్వాతదనుబన్ధిషు మనుష్యాది
ష్వప్యవిశ్రాంతత్వంవా - శ్రూయతేహ ,, నాస్యావరపురుషాః క్షీయ
న్తే,,ఇతి. ,, నాస్యాబ్రహ్మవిత్కులే భవతీ,,తిచ. ఐశ్వర్యస్యచ్ఛేకథన
మిహానాదికాలం స్వరక్షణవిపరీత ప్రవృత్తానాదరేణచిదావ్యాదేనస్వయమే
వనియమ్యాభిముఖీకరోతీతిజ్ఞాపయితుమ్ - తస్యాపారత్వమ్ ,,సంసార
స్యానతాభీతాస్త్రిదశాఃపరిపన్థిన ,,ఇతిన్యాయేనబ్రహ్మాదిషు దేవేషు సు
గ్రీవాదిషుసుహృత్సువానిరుంధానేషు తావపి శరణాగతానుగుణీకర్తుం
సమర్థత్వమ్. సౌన్దర్యస్యాప్యపారత్వంవిరుద్ధప్రకృతీనాం శూర్ప
ణఖ్యాదీనాం సత్వస్థానామృషీణామప్యవిశేషేణ దృష్టిచిత్తాపహారిత
యాతుష్యాపాజనకత్వమసద్వాసనాదిశామకత్వఞ్చ. యథోక్తం శ్రీ
శ్లాఘ్యరేవత్యవతారప్రకరణే - ,,సందర్శనాదకస్మాచ్చ పుంసాంస
మ్యక్షచేతసాం। కువాఘ్రనాకుబుద్ధిశ్చకులధర్మనిచయచ్చయః - కుహే
తుశ్చకుభావశ్చనాస్తికత్వంలయంవ్రజేదితి - అతిసున్దర విగ్రహేణాస
హభగవతః పరత్వానుసంధానం తత్సాన్నిధ్యకారణ మితిచ - తత్రో
క్తమ్ ,,నిత్యసిద్ధే తదాకారే తత్పరత్వేచపౌష్కర। యస్యాస్తిసత్తా
హృదయేతస్యాసౌసన్నిధిం వ్రజేదితి - తథాచనాథమైశ్వర్యసౌ
న్దర్యయోరిహావ్యవహితపాఠః. ,,సర్వస్యశరణంసుహృత్. సుహృ
దంసర్వభూతానాం. సర్వలోక శరణ్యాయ. సర్వయోగ్య మనా

మూ— కృపాబ్ధే అనాలోచిత విశేషాశేషలోకశరణ్య ప్రణ
తార్తిహర ఆశ్రితవాత్సల్యైకజలధే అనవరత

యాస,, మిత్యాది ప్రసిద్ధస్వభావస్యవాయసవానర రాక్షసాది విశేషా
నాదరేణాంగీకుర్వతస్తె మాదృశజనేపి గుణవృత్తాధి నికర్షోనత్యాగ
కారణమిత్యాహ . అనాలోచితవిశేషేతి . అత్రవిశేషశబ్దవివక్షితము
నాలోచిత గుణగణేతి శ్రీవైకుంఠగద్యేవ్యంజితం ప్రపత్తేస్సర్వాధికార
త్వమప్యనేనప్రకాశితమ్ - ‘‘దుర్గె సంసారకాంతారమపార మభిధావ
తాం ! ఏకఃకృష్ణనమస్కారోముక్తితీరస్యదేశికః . ప్రణమ్యకృష్ణంస
హసా . ఏకోపికృష్ణె సుకృతఃప్రణామ’’ఇత్యాదిషూక్తమల్పయత్నోప
పాద్యత్వమాహ - ప్రణతార్తిహరేతి - అనేన స్వస్యైశ్వర్యంవిధావ
స్థాహేతురవతారవిశేషోప్యనుసంహితః - ఉక్తంహిస్వయమేవ‘‘నిర
స్యాంతర భోగాశోవరదంశరణంగత,,ఇతి . అత్రప్రణతశబ్దః ప్రకృతా
నుగుణ్యాత్ ‘‘ప్రపన్నార్తిహరంవిష్ణు,, మిత్యాద్యనుసారాచ్చోపకృష్టప్ర
హ్వీభావయుక్తప్రపన్నవిషయోవా . ప్రస్తుతావతారే స్వకృతమంస్య
స్మిన్నుపకారకతమఖ్చ వాత్సల్యగుణంపూర్వార్ధేరుక్తమపి‘‘ మిత్రభా
వెనసమ్ప్రాప్తమ్ . దోషోయద్యపితస్యస్యా’’దిత్యాదిస్మరణాదను
నరాహ - ఆశ్రితేతి-వాత్సల్యగుణోదధౌనిగ్రహాదికంనిమగ్నం భవతీత్య
భిప్రాయేణ ఏకశబ్దః - అతఏవహి సర్వజ్ఞత్వాదాస్థితేప్యవిజ్ఞాతృ
త్వాద్యుక్తిః- ఉపాయాన్తరంస్వీక్రియతామిత్యత్ర‘‘అస్మాన్వైస్థపరాస్వ
త్తే’’తిప్రకారేణమాదృశానామకిఞ్చానామధికర్తవ్యం హితత్రమంత్వ
మేవజానాసీత్యదాయత్తానుకూల్యస్యాప ,,శేషవృత్తిర్విధావేపినత్వం సు
ప్తోనచాగతః - సర్వజ్ఞస్యాపితే - త్వయాప్తిలబ్ధంభగవన్నిదానీం .
యదిమేనదయిష్యస’’ఇత్యాద్యధికం నవిజ్ఞాపనీయమిత్యభిప్రాయేణాహ -
అనవరతేతి . అనవరతనిఖిలశబ్దాభ్యాంజ్ఞానస్య కాలతో విషయతశ్చ
సఙ్కోచోవ్యుదస్తః - ,, త్వమేవైవంకురుష్వమామ్ . కురుష్వమామ
నుచరం’’మిత్యాదిన్యాయేన త్వదధీనవ్యాపారస్యమే త్వమేవ ప్రాతికూ

మూ—— అశేషచరాచర భూతనిఖిల నియమన నిరత అశేష
చిదచిద్వస్తు శేషిభూత నిఖిలజగదాధార అఖిలజ
గత్స్వామిన్ అస్మత్స్వామిన్ సత్యకామ

ల్యా నివర్తనాదిక మపి కార్య మిత్యాహ - అశేష చరాచరేతి. నిఖిలశబ్దః స్వరూపస్థిత్యాది నియంతవ్య కార్త్స్న్యపరః . సార్వ కాలిక నియమన కార్త్స్న్యపరో వా . అగమ్యైరాచార్యాదిభిరంత రాత్మతయాచ బహుప్రకారంహి నియమనం. నహ్యావిధేయం తే కించి త్ యేన మేభిమతం ప్రతిబంధా ద్వలంబేత అలభ్యం స్యాదితిభావః- పరిపూర్ణస్య మే త్వదంగీ కారేణ కింప్రయోజన మిత్యత్రాహ. అ శేష చిదచిదితి . నహీమదేక వర్జంతవ సర్వ శేషిత్వమ్ . అతో మమాప్యతిశయే తవచార్థః ప్రకల్ప్యత ఇతిభావః . తథాపి యథావ స్థిత రక్షాపేక్షా తవ నాస్తి కథం త్వత్వం రక్షణీయ ఇతి శంకాయా మాహ - నిఖిల జగదా ధారేతి - గుణాదివత్ త్వదపృథక్సిద్ధ విశే షణస్య మమాపేక్షా మంతరేణైవ మత్సత్తాది కంత్వయైవ రక్ష్యతే- త త్సాఫల్యార్థం రక్షాపేక్షాదిక మపి త్వయైవ కారయితవ్యోహమ్- నహిత్వ దధీన సత్తాకస్య మే త్వన్నిరపేక్ష ప్రవృత్తి స్సంభవతీ త్యభి ప్రాయః - ఏవ మేవహి శేషభూతానాం స్వాతంత్ర స్వామినాత్వ యైవ యథేష్టం స్వముద్దిశ్య వినియోగః క్రియత ఇత్యాహ - అఖిల జగత్స్వామిన్నితి. ఇష్టానిష్ట ప్రదాన సాధారణేస్మిన్ మద్వినియో గే కిం తవాయాత మిత్యత్రాహ - అస్మత్స్వామిన్నితి- మదాచా ర్య సంతతి సామ్ముఖ్యేన మయ్యేవం విధత్వ త్సంబంధ జ్ఞానావ స్థా ప్రదాన రూపోపకారే ప్రవృత్తేన త్వయా శేష పూరణం కార్య మితి భావః - పరిపూర్ణ తయా పూర్వోపకార ప్రత్యుపకార నిర పేక్షస్య తవా కించన నిత్య సాపేక్ష సంశ్రిత రక్షణ మాత్రీయ నిత్య గుణ పరిత్రాణ మితి సూచయతి . సత్య కామేతి - సర్వశక్తే స్తు వ నిత్య సూరివర్గ మన్నివేశన మీషత్కరమ్ - నహిత్వ ద్వాకిం కి

మూ— సత్యసఙ్కల్ప సకలేతర విలక్షణ అర్థికల్పక ఆ
పత్సఖ శ్రీమన్

వాపి హంతుంశక్య మిత్యాహ - సత్యసంకల్పేతి - తథాప్యపే
క్షితార్థ మన్యైః కశ్చిత్ప్రార్థయితా మిత్యత్రాహ. సకలేత
ర విలక్షణేతి - "విష్ణుపోతం వినా నాన్యత్కించిదస్తి
పరాయణమ్. భవతాం కథ్యతే సత్యం విష్ణు
రేకః పరాయణ" మిత్యాదిభి రన్యేభ్యస్త్వవ మోక్షప్రదత్వాది
రూపం విశేషం పశ్యన్నహం ముముక్షుః కమన్య మాశ్రయేయమ్ - స
హి పరతంత్రః కశ్చిత్స్వతంత్ర కృత్యం ప్రార్థనీయః - నచత్వం ప
రతంత్ర ఇతి భావః - యద్యర్థినం మాంనాద్రియసే కథం తవోదా
ర్య ప్రథా జీవే దిత్యభి ప్రాయేణాహ - అర్థి కల్పకేతి - అర్థీ
చ కల్పకశ్చేతి విగ్రహః - అర్థినాం కల్పద్రుమ ఇతివా - ఉక్తంహి
" ససవార్థ నర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్యచే" తి- అర్థి
నః కల్పద్రుమాయస్య సోర్థి కల్పక ఇతివా వివక్షితమ్ - యదగీయత
" ఉదారాః సర్వ ఏవైత" ఇతి - అభిమత పురుషార్థ దానా
ర్థ మర్థినా ముత్పాదక శ్శాస్త్రాది ముఖే నార్థిత్వా పాదకశ్చే
తివా - ఏవం పూర్వోక్త స్యాప్యౌదార్యస్యాతి శయ ప్రదర్శనేనా
త్పయోర్న పునరుక్తిః - జ్ఞాతం మయా వసిష్ఠేనే త్యాదిక మనుసంద
ధానః పాంచాలీ గజేంద్రాదివ దాపన్నస్యానన్య గతి కస్య మమైతా
మాపదమ వేక్ష్య రక్షితు మర్హసీత్యాహ - ఆపన్నసఖేతి - ఆపదిస
ఖి వత్సం రక్షక ఇత్యర్థః - విశ్వసనీ యత్వ స్నేహ విషయ త్వాది
సూచనాయ సఖిశబ్దః - శత్రు మపి "తస్మాత్పరశ్శాంత ఇతి వ్యవ
స్యనత్వా శరైర్మృత్యు వశంనయామి" త్యవోచత్- ఏవం ద్వాభ్యా
మిష్ట ప్రాపకత్వం అనిష్ట నివర్తకత్వంచదర్శితమ్ - అథ తత్ర స
మానాభిప్రాయః తయా సత్యయుక్తా మఖిలజగన్మాతరంపురుషకార్వత్యో
మే మహాంతోప్య పరాధా స్సహ్యా క్షంతవ్యా ఇత్యాహ - శ్రీమన్నితి

మూ— నారాయణ అశరణ్యశరణ్య అనన్యశరణ స్త్వత్పా
దారవిన్ద యుగళమ్ శరణమహం ప్రపద్యే

సంబంధ గుణ విభూతి ప్రయోజన వ్యాపారాస్తే మదుపేక్ష యా మంద ఫలా మా భూవన్ - అత ఆత్మానం నాతి వర్తేరన్నిథా ఇత్యాహ - నారాయణేతి - ఉత్తర ఖండ స్యాపేక్షయా పూర్వం శ్రీమన్నిత్యాద్యుక్తమ్ - ఇహ తు పూర్వ ఖండ స్థాపేక్షయోక్తం స్వభావైః ఫలిత మాహ . అశరణ్య శరణ్యేతి - స్మర్యతే హి . “ అగతీనాం గతి ర్భగవాన్ „ నితి - అత ఏవ అనాలోచితే త్యాదినా నపునరుక్తిః - తత్ర హి తారతమ్యా నాదరే తాత్పర్యమ్ - ఏతత్సర్వం వ్యాఖ్యేయ వివక్షిత ప్రాప్య ప్రాపకా కార ప్రపంచనమ్ - అస్మత్సహ మేవమ్ - ఏతా వతాపి కింత్వయా లబ్ధం సర్వత్ర హి శాస్త్రార్థేధికారో పేక్షిత ఇత్య త్రాహ . అనన్య శరణ ఇతి . తత్త్వ విదో నన్య ప్రయోజనస్య మమ సిద్ధో పాయాంతరం నాస్తి - “ అహమస్మ్య పరాధా నామ్- నధర్మ నిష్ఠోస్మి „ త్యాద్యుక్తా వస్థా విశేష విదశ్చ మే సాధ్యోపాయాంతర మపి నాస్తీతి ప్రతిబుద్ధోస్మి - అయమేవ హి మమాత్రాధి కార ఇతి భావః - ఇదం తు వ్యాఖ్యేయ స్యోత్తమ పురుషాభి ప్రేత మితి జ్ఞాపనాయాహ మపి నమమ శరణమితి వ్యంజనాయచ అధికోహం శబ్దః - అథవా అనన్య శరణ ఇత్యు పాయాంతర శూన్యత్వ మహ మిత్యుపాయ భీరుత్వ మపి శంకా రాహిత్యం ప్రయోజనాంతర తదుపాయ పరిత్యాగిత్వం మోక్షార్థ ప్రపత్త్యున్ముఖత్వం చ వ్యజ్యతే - ఏతత్సూచితః కార్పణ్య విస్తారః ప్రతి వచన వాక్యేషు గద్యాంతర శ్లోకేషు ద్రష్టవ్యః - త్వదిత్యాదినా పూర్వ ఖండ పద క్రమాను సరణం - త్వచ్ఛబ్ద శ్శరణ్యత్వోప యుక్త సర్వాకార వైశిష్ట్య శపరః - పాదే త్యాదికం ప్రాగుక్తార్థకమ్ - అత్ర ద్వయ మిత్యస్య వ్యాఖ్యాత ప్రాయ మితి శేషః - తాత్పర్యంతు పూర్వ మేవోక్తమ్.యద్వా - ద్వయ మర్థాను సంధానేన సహైవ ముక్త మితివా వక్తవ్య

మూ— అత్రద్వయమ్ "పితరమ్మాతరం దారాన్పుత్రాన్బన్ధూన్సఖీన్గురూన్ । రత్నాని ధన ధాన్యాని క్షేత్రాణిచ గృహాణిచ ॥ సర్వధర్మాంశ్చ సన్త్యజ్య సర్వకామాంశ్చ సాక్షరాన్ ।

మితి వా విశిష్టేత్రమ్ - వాక్యాన్తరైః పునఃపునః ప్రతిపాద్యత ఇతి తు నాశంకనీయమ్ - ఏక సాధ్య సిద్ధ్యర్థం ప్రపత్త్యా వృత్తేః ప్రతిషేధాది హాసాధ్యాన్తరా యోగాచ్చ - పితర మిత్యాదికం తు స్వవాక్య వన్నిబంధన సంవాదన ముఖేన అనన్య శరణత్వాదికం విశదీకృత్య వక్ష్యమాణ ఫల ప్రార్థనా ప్రస్తావ నాత్మక మితి ద్వయార్థస్య సముదితోక్తిః - తథా హ్యత్ర సోపాధిక భోగ్య తదుపాయ త్యాగం నిరుపాధిక భోగ్య తదుపాయ విశేష పరిగ్రహంచ స్పష్టయిత్వా ప్రసాదయ ఇత్యాది నా సోఢు మిత్యన్తే నోత్తర ఖండస్థ దోష నివృత్తి ప్రార్థనా సంగృహ్యతే - పిత్రాదీనాం త్యాగోక్త్యా భృత్యాది చేత నాన్తర త్యాగస్య కైముత్య సిద్ధిః - బంధు శబ్ద ఇహ సంబంధ్యాది పరః - రత్నానీ త్యాదిక ముత్కట భోగ్యత్వ భోగ సాధనత్వా నామ చేతనాన్తరాణా ముపలక్షణమ్ - చకారేణ చానుక్త సముచ్చయః - ప్రియేషు హితేషుచ మోక్ష తదుపాయా నుపయుక్తేషు కుత్ర చిత్సంగోపిన యుక్త ఇతి జ్ఞాపనాయ పితర మిత్యాది వివిధోక్తిః - ఏవం లోక సిద్ధ ప్రియ హితా న్యుదాహృత్య సర్వ ధర్మా నిత్యాదినా శాస్త్ర వేద్యాని సాధనాని సాధ్యాని చాహ, తత్ర సర్వధర్మ శబ్దస్సిద్ధసాధ్యరూప సపరికర ధర్మ కార్త్స్న్య పరః - సర్వ కామా నితి హిరణ్యగర్భాది పద పర్యన్త కామ్య విషయః - అక్షర శబ్ద ఇహాత్మ మాత్రానుభవ గోచరః - ధర్మాణాం కామానాం చోప యోగిత్వేన వా పిత్రాద్యుదాహరణమ్ - తచ్చ యథా సంభవం ద్రష్టవ్యమ్- పిత్రాదీనాం త్యాగశ్చాత్ర కామ్య ధర్మోప యోగితయా అర్థ కామోప యోగి తయా వా నుపాదానమ్ - అత ఏవ "మాతృదేవో భవ- పి

మూ— లోకవిక్రాన్త చరణౌ శరణం తేవ్రజంవిభో,॥ ‘‘ త్వమేవ

తృదేవో భవ. ఆచార్య దేవో భవ. వృద్ధాశ్చమాతా పితరౌ,, విత్యాద్యుక్త భగవదాజ్ఞానుపాలనం నవిరుధ్యతే - సర్వ ధర్మశబ్దేన మోక్ష సాధన భూతోపాసన వర్గ సంగ్రహేపి తస్మిన్వృత్తౌ ‘‘ విహిత త్వాచ్చాశ్రమ కర్మాపి ,, ఇతి న్యాయేన వర్ణాశ్రమధర్మాణామనివృత్తిః - తదిహ త్రైవర్గిక ధర్మేషు ప్రయోజనాంతర శేష మోక్షోపాయాంతర శేషవ సాధారణం నైరాశ్యం త్యాగః - తత్రపురుషార్థాంతరేష్వల్పాస్థిరత్వాది దోష దర్శనాన్నైరాశ్యమ్- తత ఏవ తదుపాయేష్వపి ముక్తి సాధనేష్వన్యేషు స్వావస్థా దర్శనేన దుష్కర త్వాది నానైరాశ్య మితి విశేషః - సంత్యజ్య, సమ్యక్త్యక్త్వా - సవాసనం పరిత్యజ్యేత్యర్థః - యద్వా. పంచాంగ సంయుక్తాయాః ప్రపత్తేరంగ త్వేనాంగిత్వేన వానుపాదాన మిహధర్మాణాం త్యాగః - సోయం ప్రపత్త్యుపకారకత్వ బుద్ధి విరహః - సంప్రతిపక్షేషు పురుషార్థాంతర తదుపాయేషు ముక్త్యుపాయాంతరేషు నిత్య నైమిత్తికేషువ సమాన ఇతి సహోక్తిః. లోక విక్రాంతచరణావితి. చరణే లోక విక్రాంతత్వ వచన మనాశ్రితానామప్యాత్మప్రకాశనేన సౌలభ్యాది వ్యంజకమ్. లోక విక్రాంతేతి వ్యస్తంవా - తదాతు లోకేషు విక్రాంతః, అధిష్ఠితేత్యర్థః. తేనస్వతంత్ర స్వామినః పరమ ప్రాప్యస్యచ. విభు శబ్దేన ఫలప్రదానోపయుక్త గుణపౌష్కల్యం వ్యజ్యతే. యద్వా విభు శబ్దేన పరత్వం తెఇత్యనేన సౌలభ్యంచ సంగృహ్యతే - వ్రజమ్, వ్రజామీత్యర్థః. అనద్య తనత్వ మత్రా వివక్షితమ్. భూతత్వేన సిద్ధేశస్వ కర్తవ్య శేష నైరపేక్ష్య వ్యంజన పరః - త్యాజ్యానాం త్యాగస్య పూర్వ మస్పష్టత్వాదిహ తత్ప్రపంచనే తాత్పర్యమ్ - ఉపాయత్వముపేయత్వంచ ‘‘మాతాపితా భ్రాతే’’త్యాది శ్రుతి సిద్ధసర్వ విధబాంధవస్య నారాయణస్యైవే త్యభిప్రాయేణ త్యక్తం సర్వం త్వమేవే త్యాహ. త్వమేవేతి.

మూ— మాతాచ పితాత్వమేవ త్వమేవబన్ధుశ్చగురుస్త్వమేవ
త్వమేవవిద్యాద్రవిణం త్వమేవ త్వమేవసర్వం మమ
దేవదేవ ,, ॥ " పితాసి లోకస్య చరాచరస్య
త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ । నత్వత్సమో
స్త్యభ్యధికః కుతోన్యో లోకత్రయే

త్యత్రాపి దేత్యత్ర త్వచ్ఛబ్దాభిప్రేతంచానేనవిశదీకృతమ్ . సర్వేషాం జ
న్తూనాం సర్వేషుజన్మసు సర్వవిధోపకారకత్వం త్వయిసముచ్చితమి
త్యభిప్రాయేణప్రత్యేకంత్వమేవేతి సావధారణావృత్తిః - మాతా పి
త్రాదయోహి తత్ర్పయుక్తాస్తత్సహకృతాశ్చ తదభిమతయత్కించి
త్కారణేనోపకుర్యుః - అయంచానన్యప్రయోజ్యో నిరపేక్షశ్చ స్వేచ్ఛ
యైవసర్వప్రకారేణోపకరోతి - మాతాప్రళయదశాయాముదరేస్థా
పయిత్వాప్రసవనాత్ప్రియప్రవర్తకత్వాదిభిశ్చ పితా " అహం బీజ
ప్రదఃపితే"తివ్యాహ . హితప్రవర్తకశ్చబంధుస్సంబంధాంతరేష్వప్య
హిత నివర్తనార్హః - గురుః, గుశబ్దఇత్యాద్యుక్తాంధకారనిరో
ధిత్వాత్తత్రచాసౌ గురుశరీరక ఆదిగురుశ్చ . విద్యా, ఉపాయభూత
విద్యాప్రవర్తకత్వాత్తత్ఫలప్రదత్వాచ్చ- అకించనానాముపాసనరూ
పవిద్యాయాస్స్థానే నివేశాద్వా- ద్రవిణం, "అమృతంసాధనంసాధ్యం-
యంపశ్యన్తి మనీషిణః,, ఇత్యుక్తాత్సాధనత్వాత్సాధ్యత్వాచ్చ- త్వమేవస
ర్వమిత్యుక్తానుక్తసర్వకార్త్స్న్యపరం- మమ, తత్త్వవిదోఽకించనస్య
త్యక్తాన్యసాధ్యసాధనస్యత్వయిన్యస్తభరస్యచ - దేవదేవేతిసర్వప్రకారో
త్కర్షపరం. ఏవంస్వవిషయేనుసంహితస్య సర్వవిధబంధుత్వస్యసర్వ
విషయత్వేననిరుపాధికత్వంసూచయతి - పితాసీతి - లోకస్య ,హిరణ్య
గర్భాది జంతుజాతస్య - పూజ్యశ్చ , పితృత్వ గురుత్వాదిభిస్సర్వైః
మారాధ్యత్వ శ్రుతేశ్చ సమారాధ్యః - "గరీయాన్ బ్రహ్మణఃపితే,,
త్యుక్తమాహ - గరీయానితి - "గరీయాన్పూజ్యతమ"ఇతితుభాష్యోక్తమ్.
లోకత్రయే , బద్ధముక్తనిత్యరూపచేతనవర్గత్రయే - అథవాలోకత్ర

౭ప్యప్రతిమప్రభావ ॥ తస్మాత్ప్రణమ్య ప్రణిధాయకా
యంప్రసాదయేత్వామహమీశమీడ్యం। పితేవపుత్రస్య
సఖేవసఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవసోఢుమ్॥

యశబ్దేన సర్వలోకవర్తినాం లక్షణా - ప్రభావతో౭ప్రతిమత్వస్య కంఠోక్తత్వాత్ , నత్వత్సమో౭స్త్యభ్యధిక ఇత్యాదికమిహ కారుణ్యాదిషు నియోజితమ్ - తస్మాత్త్వైవం సర్వవిధ బంధుత్వాత్ప్రభావతః కారుణ్యాదిగుణైశ్చ సర్వాధికత్వాత్త్వద్విషయాపరాధస్య మిత్రాదిసర్వవిషయాపరాధ రూపత్వాత్సర్వ విషయాపరాధానాం త్వదాజ్ఞాతి లంఘనరూపత్వేన త్వదపరాధత్వా చ్చేతిభావః- ప్రణమ్యేత్యాదికం ప్రపద్య ఇత్యస్య వివరణం- భక్తిప్రపత్తిరపి ప్రసదనవిశేషః - ప్రకృష్టః ప్రణిధానభావశ్చాత్ర ప్రకరణా త్ప్రపత్తి రూపస్సచ పూర్వకృతఏవ ఫలవిశేష ప్రార్థనార్థ మిహానూద్యతే . కాయప్రణిధాన మత్రస్వరక్షణార్థ స్వవ్యాపారాన్తర నివృత్తి వ్యంజకమాత్రం - ప్రణమ్యప్రసాదయే, ప్రపదనరూపం ప్రసాదన మనుతిష్ఠామి - మదిష్ట విఘాతానిష్టప్రాప్తి హేతుభూత మత్కృతాపరాధ జనితాప్రీతి రూప కాలుష్యరహితం కరోమీత్యర్థః - త్వాం, స్వతస్సర్వభూతానాం సుహృదంమదపరాధాత్కలుషితబుద్ధిం - అహం, అకించనో౭నన్యగతిస్త్వత్ప్రత్తా ర్దత్తవర స్త్వక్తత్వదితరసాధ్య సాధనశ్చ - ఈశం, పాపరాధనిగ్రహసమర్థం - ఈడ్యం, క్షమాదిభిస్స్తుత్యమ్- ‘‘నతస్యేశేకశ్చ నతస్యానామమహద్యశః,, ఇతి శ్రుత్యుక్తగుణేనేన పదద్వయేన దర్శితం- క్షుద్రో౭పిజంతుః సంబంధవిశేషా దపరాధంసహతే౭కింపునస్త్వ మిత్యభిప్రాయేణ పిత్రాదిదృష్టాన్తః - ప్రియః ప్రియాయ, మత్ప్రీతివిషయః త్వం త్వత్ప్రీతివిషయాయమహ్యాం - ‘‘ప్రియోహి జ్ఞానినో౭త్యర్థ మహంసచమమప్రియః,, ఇతి స్వయమేవాత్థ- అర్హసి దేవసోఢుమితి వక్ష్యమాణసంగ్రహః . సంసారమోచన మపితే లీలైవేతి దేవశబ్దాభిప్రాయః. ఏత్తావన్తం పూర్వఖండ వివరణమితికేచిత్ - అథో౭త్తర ఖండస్థస్యాపి

మూ— మనోవాక్కాయై రనాదికాల ప్రవృత్తానన్తాకృత్యకరణ కృత్యాకరణ భగవదపచార

సవిశేషణ నారాయణశబ్దస్య పూర్వమేవ వ్యాఖ్యాతత్వా దవిశిష్టయో శ్చతుర్థీ నమసోః పాఠక్రమాదర్థక్రమస్య బలీయస్త్వాత్ ప్రథమం మ నోవాక్కాయై రిత్యాదిభి స్త్రిభిర్వాక్యై రిష్టప్రాప్తేః పూర్వభా వినీం మమకారనివృత్తి వాచినమశ్శబ్ద వివక్షితాం సర్వానిష్టనివృత్తిం ప్రార్థయతే - తత్రసర్వస్యానిష్టస్యేష్ట విఘాతస్యచ కర్మమూల త్వాత్తన్నివృత్తిః పూర్వమభ్యర్థ్యతే- మానసాదిభేదేన త్రివిధః పాప రాశి స్తద్విపాకశ్చ మన్వాదిభి ర్విభక్త ఇతి జ్ఞాపనాయ కరణత్రయో పాదానం - అకృత్యకరణాదే రహేతుకత్వ మన్యోన్యాశ్రయాదికంచ పరిహర్తుమాహ - అనాదికాలప్రవృత్తేతి- హితప్రవృత్తియోగ్యైః క రణైరేతావన్తం కాలమహితే ప్రవృత్తోస్మీతి నిర్వేదశ్చాత్ర వ్యంజితః- " యద్బ్రహ్మకల్పే,, త్యాదిప్రక్రియయా అనాదికాలప్రవృత్త మతఏవా నన్తం - ప్రథమోనన్తశబ్దో కృత్యకరణ కృత్యాకరణరూప సామాన్యా పచారయో రన్వేతవ్యః. ద్వితీయస్తు భగవదపచారా ద్యావకృత్యకరణా ది పంచకముత్తరోత్తరం క్రూరతరం - యద్యపికేషాంచిత్కృత్యానా మకరణమకృత్యకరణాత్మకం-తథాపిశరణాగతరక్షణాది కృత్యాకరణం మహత్తర పాతకమిత్యాస్థర్యత ఇతి జ్ఞాపయితుమకృత్య కరణానంతరం కృత్యాకరణోక్తిః . అకృత్యకరణాన్తర్భూతస్యాపిభగవ దపచారాదే ర్బ్రాహ్మణపరివ్రాజకన్యాయేనప్రకృష్టత్వజ్ఞాపనాయ పృథగభిధానం. యద్యప్యకృత్యకరణాదేరప్యాజ్ఞాతిలంఘన రూపతయా భగవ దపచార త్వం , తచ్చాత్రాపచారానితివిశేష్యనిర్దేశేన వ్యజ్యతే . తథాపి శిశు పాలాదీనామివావ్యవధానేన భగవత్పరివాదాదికమిహ భగవదపచార శబ్దోక్తం . అకృత్యకరణ శబ్దేనతు స్వస్వవర్ణాశ్రమాది నిషిద్ధా నుష్ఠానమాత్రం - కృత్యాకరణశబ్దేనస్వవర్ణాదినియతధర్మస్య ప్రా ప్తకాలే శక్తేనాననుష్ఠానమ్ : భగవదపచారాశ్చద్వాత్రింశదపచారాదీ

మూ— అసహ్యాపచారరూప నానావిధానన్తాపచారానార
బ్ధకార్యాననారబ్ధకార్యాన్ కృతాన్ క్రియమాణాన్

ప్రకరణేషు ద్రష్టవ్యాః. భగవదీయేషు వస్తుషు స్వీయత్వబుద్ధిరర్చావతా
రపర్యన్తేష్వవతారేషు ప్రాకృతత్వబుద్ధిరిత్యాదయోఽపి భగవదప
చారాః. త్వదపచారేతి వక్తవ్యేప్యత్ర భగవదపచారశబ్దః ఇతరత్రప్రమా
ణోపాత్త ప్రకారసూచనార్థః - అయథాశాస్త్రమర్థాద్యుపాధిభి
ర్భాగవతవిరుద్ధాచరణ మిహ భాగవతాపచారః. ఇమా విపర్యాసేన
కేచిద్వర్ణయన్తి. ఏతయోరేవాపచారవర్గయోర్నతు మామీత్యా
దిభిర్విశేషితాః. కేచిత్పూర్వోక్తిన్యాయాదసహ్యాపచారా ఇతి వివ
క్ష్యన్తే. తే చ "విద్యాచార్యగురుద్రోహీ. ఏకాక్షరప్రదాతారం. యః
శూద్రం భగవద్భక్తం - మనుష్యేష్వనుబన్ధోభూత్. సంస్మృతావుక్ష
త్తేతవే" ఇత్యాదిషు వేదితవ్యాః. ఏవం నిరోధబాధక భగవద్భాగవత
ద్వేషావజ్ఞా పరిహాసాదయశ్చ యథాలోక మసహ్యాపచారా ఇత్యనుశి
ష్యన్తే. ఏతే పఞ్చాపి ప్రత్యేక మవాన్తరోపాధిభిర్నానావిధాస్తత్ర
ద్విధాః స్వస్వావాన్తర వృత్తిభేదైరనన్తాః. ఆరబ్ధకార్యాన్, జాత్యా
యుర్భోగరూప విపాకసంజ్ఞ ఫలప్రదానే ప్రవృత్తాన్ - యద్యపి "అ
నారబ్ధకార్యే ఏవతు పూర్వే తదవధే" రిత్యుపాసనే సూత్రితం - త
థాపి "సాధ్యభక్తిస్తు సా హన్త్రీ ప్రారబ్ధస్యాపి భూయసీ" తి ప్రప
త్తౌ విశేషవచనా దత్రారబ్ధకార్యోపాదానం అధికారార్థప్రదస్యేశ్వర
స్యాస్య ప్రపత్త్యాపి సామర్థ్య తారతమ్యానుసారేణ యథా ప్రార్థిత
ఫలప్రదానాత్తదిష్ట భోగాద్యనువృత్తౌ న ప్రత్యక్షాది విరోధః- అనార
బ్ధకార్యాన్ ప్రారబ్ధ కార్య కర్మనిరుద్ధావసరతయా అనుపక్రాన్తఫ
లాన్. ద్వివిధానపి కృతానిత్యవచ్ఛిన్నత్తి - క్రియమాణాన్, అనుకూల్య
సంకల్పాది మత్త్యేవ దేశకాలాది వైగుణ్యాత్పూర్వ నియుక్తదురవస్థ
దుర్నివార భృత్యాది ముఖేన వా ప్రక్రాన్తాన పరిసమాప్తాన్ - కరి
ష్యమాణాన్, తద్వదనుబన్ధిముఖేనాగత్యా ప్రమాదాద్వా సంపతిష్యతః

మూ— కరిష్యమాణాంశ్చ సర్వాన్ అశేషతః క్షమస్వ
అనాదికాలప్రవృత్తమ్ విపరీతజ్ఞాన మాత్మవిషయం
కృత్స్నంజగద్విషయమ్ విపరీతవృత్తం

బుద్ధిపూర్వోత్తరాఘానాం పశ్చాదేవ ప్రాయశ్చిత్తవిధానాత్ తేషా
మప్యత్ర సంగ్రహేతు యథార్హం ప్రాయశ్చిత్త ప్రేరణం క్షమాఫలం
గ్రాహ్యం- సర్వానశేషత ఇతి వ్యక్తివ్యక్తికాత్స్న్యైక్యపరం- సంతిహి
పాపానాం బహ్వ్యశ్శక్తయః - తత్ర తిరోధాయకత్వం ప్రత్యవాయ
జనకత్వం కర్మాంతరానర్హతాపాదకత్వం సజాతీయపాపారంభరు
చిజనకత్వంచేతి - ఏతాస్వంతిమా వాసనేత్యుచ్యతే - సాచప్రత్యుత్త
రేవ్యక్త మనువదిష్యతే - పాపశక్తిశ్చ నిగ్రహసంజ్ఞః - పరమపురుష
బుద్ధివిశేష ఏవేతిక్షమస్వేత్యనేన వ్యజ్యతే - నిగ్రహనివృత్తి రూపోహి
ప్రసాదవిశేష ఇహ క్షమా- అత్రభాగవతాపచారేషు తద్విదితేషు తత్ప్ర
సాదనముఖేన భగవతః ప్రసాదనం- ''మయాత్వం పరుషాణ్యుక్తస్త
చ్చత్వం క్షంతుమర్హసి'' ఇత్యాదిన్యాయాత్. తదవిదితేషు వ్యవధానే
న రహస్యప్రాయశ్చిత్తన్యాయాత్- ఏవంనిషిద్ధక్షమా ప్రార్థితా -
అథ సహేతుక కామ్య క్షమా ప్రార్థ్యతే- అనాదికాలేతి- క్షుద్రపురు
షార్థ కామనాయా విపరీతజ్ఞానసాపేక్షతయా అపచారాణామివశా
స్త్రార్థజ్ఞాన పూర్వక కామ్యానామపి మాత్రయా భ్రాంతి హేతు
కత్వం వ్యంజయితుమిహ విశేషతో విపరీతజ్ఞానస్య సహోక్తిః - య
థావస్థితవిషయ విరుద్ధాకారావగాహిజ్ఞానమిహ విపరీతజ్ఞానం - త
చ్చాత్ర ''యోऽన్యథా సంతమాత్మాన మన్యథాప్రతిపద్యతే'' ఇత్యాది
భిరుక్తం - స్వాత్మనో జగతశ్చ స్వనిష్ఠత్వ స్వతంత్రత్వ స్వ
శేషత్వ భగవదన్యనిష్ఠత్వాది భ్రమ ఇత్యభిప్రాయేణాహ -
ఆత్మవిషయం కృత్స్నం జగద్విషయం చేతి - వృత్తశబ్దస్యశాస్త్రీ
యే ప్రసిద్ధ ప్రకర్షముపజీవ్య విపరీత వృత్తమితి బంధకంకామ్యం
కర్మోచ్యతే - అన్యథా పూర్వోక్తేన పునరుక్తి ప్రసంగాత్- కా

మూ—॥ చాశేషవిషయం అద్యాపి వర్తమానం వర్తిష్యమాణంచ సర్వం క్షమస్వ

ష్యస్యచ విపరీత వృత్తిత్వం సాత్త్విక త్యాగ సమదర్శిత్వాది విశిష్ట హిత తమ ధర్మ విపరీతత్వాత్ - విపరీతవృత్తేపి స్వవిషయతయా పుత్రాది పరవిషయ తయాచ ద్వైవిధ్యం దర్శయతి - అశేష విషయమితి - అద్యాపి వర్తమానం వర్తిష్య మాణంచ సద్గురూప దేశాదిభిః పరోక్షసమ్యగ్జ్ఞానే నిష్పన్నేపి బాధితాను వృత్త్యాదినయా ద్వాసనా రాగాదిభి రను వర్తమాన మిత్యర్థః - అత్ర చకారేణా పూర్వకృత విపరీత వృత్తి సముచ్చయః - అద్యాపీత్యనేనా నాది విపరీత వృత్తి సంతతి స్సూచ్యతే - అత్రాపిసర్వశబ్దః పూర్వవత్కార్త్స్న్యపరః - అశేష ఇతిచాను సంధేయమ్ - ఇహ యథాధి కారమ్ యథాచోదిత మనుష్ఠితా నామపి సంసార హేతు ధర్మాణామభి చారాణా మివానర్థ పర్యవసాయి తయా ముముక్షూపేక్షయా పాపత్వోక్తేః స్వర్గాది హేతు భూత స్వతంత్ర సంకల్పేపి నిగ్రహ హేతుత్వ బుద్ధ్యా కామ్య క్షమా ప్రార్థనం యుక్తమ్ - యద్యప్యేవం పూర్వ కృతేషు కామ్యేషు గతిః తథాపి వర్తమానవర్తిష్యమాణ కామ్య క్షమార్థినాం స్వయం తదారంభ ఏవ నసంభవతీతికథం క్షమాప్రార్థనమ్ ? ఇత్థమ్ - అజ్ఞాతయా దృశ్చిక సుకృతన్యాయాత్సు హృజ్జన బుద్ధ్యా సంభవత్సు నేదం చోద్యమ్ . స్వబుద్ధిపూర్వ మపి వర్త మానేషు కామ్యేషు మధ్యే నిర్విణ్ణానామపి ప్రక్రాంత సమాపన మంతరా లబ్ధవృష్టేః శరీర శేష సమాపన న్యాయేనస్యా త్తత్ర పశ్చిమాంశ స్యాజ్ఞా సిద్ధత్వాన్న కామ్యత్వ దోషః - పూర్వాంశస్యతు క్షుద్రఫల కామనా మూలస్య తత్ఫల జనకత్వాభావేపి తాదృశ వాసనా జనకత్వ సంభవా త్ప్రక్రాంత కర్మ యోగస్యచ " నేహాభి క్రమ నాశోస్తీ " తి న్యాయేన కేషాంచి త్కర్మణా మసమాప్తానాం కృతాంశస్య విళంబ కారి సాధనాంతర పర్యవ

మూ— మదీయానాదికర్మప్రవాహప్రవృత్తామ్ భగవత్స్వ
రూపతిరోధానకరీమ్విపరీతజ్ఞానజననీమ్స్వవిషయాయాశ్చ

సిత ఫలజనకత్వాత్తత్త్వాంశః ప్రార్థనీయా - పూర్వాపరాంశయోర
ధికార భేదేప్య సమాప్తేరేక కర్మణ్యే వ్వర్తమాన వ్యపదేశోపి
యుక్తః . ఉత్తర కాలేపి కేనచిద్ధేతునా నిర్వేదవిచ్ఛేదాన్నిత్యత్వ
భ్రమాత్స్వప్న దోషాద్వాకామ్యం సంభావ్యతే- తస్యా నుత్పన్నస్యా
పి తత్క్షమాపేక్షణం శీఘ్రం స్వోచిత ప్రాయశ్చిత్త ప్రేరణార్థం సౌభ
యాగ్ని న్యాయేన క్రమేణ వైరాగ్య జననార్థంవా - ఉక్తంహి ప్రప
న్నమధికృత్యైవ - “ అథోపాయ ప్రసక్తోపి భుక్త్వాభోగానసా
మయాన్ । అంతే విరక్తిమాసాద్య విశతే వైష్ణవంపద ” మితి ఏ
వం కర్మ నివృత్తిః ప్రార్థితా - అథ కర్మహేతు ప్రకృతి సంబం
ధ నివృత్తిః కర్మ నివృత్త్యైవ భవత్యపి సర్వేశ్వర బుద్ధివిశేషాధీనే
తి జ్ఞాపయితు మభ్యర్థ్యతే - మదీయేతి - ఈశ్వరస్య వైషమ్య నై
ర్ఘృణ్య పరిహారార్థం మదీయేత్యుక్తమ్ - అన్యోన్యాశ్రయాది నివా
రణాయ బీజాంకురాది న్యాయమభిప్రేత్యాహ అనాదికర్మప్రవా
హ ప్రవృత్తామితి - ప్రకృతి స్వరూపస్య పురుష వదనాదిత్వాత్తం
త్ప్రవృత్తి మాత్రే కర్మ హేతుకత్వ ముక్తమ్ - తత్రచ “ గుణమ
యా సమావృత ” ఇత్యాది ప్రసిద్ధం ప్రతికూల వృత్తిత్రయం భగవ
త్స్వరూపేత్యాదిభి రాహ - భగవత్స్వరూపతిరోధానం నామ క్షేత్ర
జ్ఞానాం భగవత్స్వరూప విషయ జ్ఞాన ప్రసర నిరోధః - తథా చా
త్యంతతి రోధానాద సత్త్వబుద్ధిః సామాన్యతో విదితేపి భగవత స్సర్వా
శ్రయత్వాది ధర్మతి రోధానాద పరత్వాది బుద్ధిం తదన్యేషు స్వనిష్ఠ
త్వాది బుద్ధించ కరోతీత్యాహ - విపరీతజ్ఞాన జననీమితి - ఇదంచ
జీవ స్వరూపతిరోధాన తన్మూల దేహాత్మభ్రమాదే రుపలక్షణమ్ -
ఏవం తత్త్వత్రయ తిరోధాన ఫలభూతం విపరీత జ్ఞానాంతర మాహ -
స్వవిషయాయాశ్చేతి - ప్రకాశమానేషు వస్తుషు తిరోధానం నామ

మూ— భోగ్య బుద్ధేర్జననీమ్ దేహేన్ద్రియత్వేన భోగ్యత్వేన సూక్ష్మరూపేణ చావస్థితామ్ దైవీం గుణమయీం మాయామ్ దాసభూ

తత్త్వజ్ఞాపక ధర్మ గ్రహణ నివారణమ్ - ఇదమేవ హి సర్వత్ర భ్రాంతేర్నిదానమ్ - ఉక్తస్యావ్యాకార త్రయస్య హేతుభూత మవస్థాచతుష్టయం దేహేత్యాదిభి రుచ్యతే. దేహేంద్రియత్వేన భోగాయతనతయా భోగోపకరణతయా చ భోగ్యత్వేన శబ్దాది గుణ విశిష్ట భూత పంచక రూపత్వేన సూక్ష్మరూపేణ దేహాది పరిణామరహితాంశేనసేయం ప్రకృతి రిదానీం చతుర్భిరప్యంశైరపకరోతి - ప్రళయదశాయాంతు సూక్ష్మ రూపేణైవ తిరోధాన మాత్రం కరోతీతి వ్యవస్థా ‘‘దేహయోగా ద్వాసోపి,, ఇతి సూత్ర భాష్యే ద్రష్టవ్యా - ఈదృశ్యాః ప్రకృతే ర్దురత్యయత్వం స్వతంత్ర లీలా ప్రవృత్తతయేతి ‘‘దైవీహ్యేషా గుణమయీ,, త్యాదినా త్వయైవ గీతమితి సూచయతి - దైవీమితి - తిరోధానాది హేతుభూతైరవస్థా చతుష్టయానువృత్తైర్బంధ హేతుభి స్సత్వాది గుణైః ప్రచురతా మాహ - గుణమయీమితి - సత్వాది గుణ సముదాయ ఏవ ప్రకృతిరితి సాంఖ్య పక్షస్తు ‘‘గుణాః ప్రకృతి సంభవాః - ప్రకృతేర్గుణ సంమూఢాః,, ఇత్యాది వ్యధికరణ ప్రయోగ బలాన్నిరస్తః - క్వచిత్తు సత్వరజస్తమశ్శబ్దానాం ద్రవ్య పర్యంత ప్రయోగః ‘‘తద్గుణ సారత్వాత్తు తద్వ్యపదేశః,, ఇతిన్యాయేన నేతవ్యః - ఏవ మనంతైర్విభాగై ర్వ్యవహారైః పరిణామై ర్గుణైశ్చ ప్రఖ్యాత మాశ్చర్యత్వం సమాఖ్యా విశేషేణాహ- మాయామితి - మామాయాం తారయేతి ద్వికర్మకతయా న్వయః- దాసభూత ఇత్యాదిభి ర్మూలమంత్ర పదత్రయార్థ స్సూచ్యతే - ‘‘దాసభూతా స్స్వతస్సర్వే - ఆత్మ దాస్యం హరేస్స్వామ్యమ్,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధం స్వభావతో దాసత్వం చ్వి ప్రత్యయాభావేన వ్యజ్యతే- ద్వయేపి నారశబ్ద వాచ్యానాం జీవానాం తాత్పర్య వృత్త్యా దాస

మూ— తః శరణాగతోస్మి తవాస్మిదాసఇతివక్తారం మాం
తారయ

త్వం గ్రాహ్యమ్ - దూరం పలాయితేపి మయిత్వత్సంబంధ స్తావదు
స్త్యజః - దాస్యప్రతి బోధశ్చమే సంప్రతి జాతఇతిభావః-శరణాగ
తోస్మి తవాస్మి దాసఇతి పూర్వోత్తర ఖండార్థ నిష్ఠత్వం సముచ్చి
త్యోక్తమ్ - స్వరూప భర లాభేషు తవైవ నమమేతియత్- ప్రపన్నస్యా
ను సంధానం సారంత దిహాదర్శితమ్ - అస్మీతి ప్రార్థనాభి ప్రాయక
మ్ - దాసోస్మి, దాసవృత్తి పరశ్శ్యామిత్యర్థః - అన్యథాతు దాస
భూత ఇత్యుక్తస్యైవ పునర్వచన మాత్రం స్యాత్ - శరణాగతోస్మి
త వాస్మిదాస ఇతి నిర్దేశా ప్రార్థనాత్మ నిక్షేప పరావితి కేచిత్-
ఆర్తోవా దృప్తోవా ద్వయవక్తాహం తవదయనీయ ఇత్యభి ప్రాయే
ణాహ - ఇతి వక్తార మితి - యద్యప్యత్ర ఫల ప్రార్థనార్థం ప్రప
త్తి కర్తృత్వానువాద ఏవయుక్తః - తథాపి తద్వచన కర్తృత్వాను
వాదో "భవ శరణ మితీరయంతి" త్యాద్యభి ప్రేత వచన ప్రాశ
స్త్యాది వ్యంజనార్థః. మామ్, స్వయం మృత్పిండభూత స్యే,, త్యాది
ప్రసిద్ధ స్వరక్షణా సమర్థమ్- త్రిగుణ ద్రవ్యస్య నిత్యతయా నాశనా
భావా త్తారయేత్యుక్తమ్ - ఏతేన దురత్యయే త్యుక్తం స్వయత్నేన
దుస్తరత్వం "మామేవయె ప్రపద్యంతే" ఇత్యాదినాభి ప్రేతంపరా
ధీన తరణంచ గమ్యతే - ఏవం నమశ్శబ్దే నివర్తనీయతయాభి ప్రేత
స్య పాపస్య భ్రమస్య ప్రకృతి సంబంధస్యచ మిథః కార్యత్వం కారణ
త్వంచ యథాయోగం ద్రష్టవ్యమ్ - అథ నివేదన మాంద్యాదీష ద్వి
లంబ క్షమాణాం అత్యత్య విశద జ్ఞాన భక్త్యోరపి కైంకర్యోపయోగి
తయా చతుర్థ్యభిప్రేత ఫలకోటి ఘటితత్వాత్తస్య వ ఉం ప్రయోజనమ్-
తదుభయం తేషా మిత్యాదినా ప్రార్థ్యతే - "తత్పాదభక్తి జ్ఞానా
భ్యాం ఫల మన్యత్కదాచన - నయాచే పరమేశ్వరో విష్ణుం యాచనా న్న
శ్యతి ధ్రువ,, మితి తావన్మాత్ర ప్రార్థనా హ్యనుజ్ఞాతా. అత్రపర

"తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే।
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమహమ్" ఇత్యాదిశ్లోకత్ర
యోదిత జ్ఞానినం

భక్తివచనం తదనంతరభావి పరజ్ఞాన పరమభక్త్యోరప్యుపలక్షణమ్ - తచ్చ ప్రతివచనభాగే వ్యంజయిష్యతే - జ్ఞానీ, "ప్రకృతిం విద్ధి మే పరా" మిత్యాది ప్రతిపాదిత భగవచ్ఛేషత్వైకరసాత్మస్వరూపవిద్భగవంత మేవ పరమప్రాప్యం మన్వానః - నిత్యయుక్తః, ఐశ్వర్యాద్యర్థినాం స్వాభిలషిత ప్రాప్తిసిద్ధ్యోర్భగవతా యోగోఽనువర్తతే - జ్ఞానినస్తు న తథేతి భావః - ఏకభక్తిః, నతు ప్రయోజనాంతర విభక్తభక్తిరిత్యర్థః - ఏతదుభయం జ్ఞానీ విశిష్యత ఇత్యస్య హేతుః - అత్యర్థమత్యభిధేయం. సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినా మయాపి దుర్వచమితి భావః - సచమమప్రియః ఇత్యత్రాప్యర్థమిత్యేతదనుషజ్యతే- యద్వా స్వప్రీత్యపేక్షయా స్వభక్తప్రీతేః ప్రకర్షోక్త్యాస్తుతిః- ఆత్మైవ సర్వాంతరాత్మనో మమాప్యంతరాత్మైవ- నన్విదం ప్రమాణవిరుద్ధమిత్యత్రాహ - మే మతమితి - ప్రకృష్టప్రీతివిషయత్వే నాతిశాదాన్న విరోధః - తథాత్వాదరే హేతుమాహ - ఆస్థిత ఇతి- యుక్తాత్మా మద్విరహాస్యాతి దుస్సహతయా మయ్యేవ నిత్యయోగప్రవృత్తమనాః- అనుత్తమాం గతిం, పరమప్రాప్యం- జన్మనాం, పుణ్యజన్మనాం- జ్ఞానవాన్, పూర్వోక్తజ్ఞానవాన్ - వాసుదేవస్సర్వమితి ప్రపద్యత ఇత్యన్వయః- సర్వం, ప్రాప్యప్రాపకాది- "రామస్య వ్యవసాయజ్ఞై", త్యాది నిదర్శితజ్ఞానవిశేషవత్త్వాన్మహాత్మత్వోక్తిః- మహామనా ఇతి భాష్యం- సుదుర్లభః, మత్తః ప్రయోజనాంతరార్థినః ఆర్తాదయోఽపి దుర్లభాః- అయం తు కర్మవశ్యమధ్యే భక్తలాభార్థినా మయా దేశికార్థిభిరన్యైశ్చ సుదుర్లభః - లబ్ధశ్చేదలభ్యలాభ ఇతి భావః - ఉక్తం హి శ్రీపౌష్కరే "దుర్లభా భగవద్యోగభావినో భువి మానవాః। తద్దర్శనాత్తు దాలాపాత్సులభం శాశ్వతం పద" మితి-

మూ... మాంకురుష్వ "పురుషస్స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వ
నన్యయా", "భక్త్యా త్వనన్యయా శక్యః", "మద్భక్తిం
లభతే పరామ్", ఇతి స్థానత్రయోదితపరభక్తియుక్తం

మామ్, "అజ్ఞో జంతురనీశోయమ్" ఇత్యుక్తేషు యాథార్థ్యాభిషి
క్తమ్ - మామ్, శ్లోకత్రయోది జ్ఞానినంకురుష్వ, క్రియాఫలం త్వద్గామి
త్వాత్మనే పదేన వ్యజ్యతే - అవ్యవహితత్వాదిహ శ్లోకత్రయమిత్యు
క్తమ్ - పరభక్తి శ్లోకానాం భిన్న ప్రకరణస్థతయా స్థానత్రయమిత్యు
క్తమ్ - మామ్, "యా ప్రీతిరవివేకానామ్" ఇత్యుక్తేషు బాహ్యవి
షయ సక్త్యగ్రగణ్యమ్ - అథ శరీర పాతసమయ భావినో బుద్ధ్యా
కారానభ్యర్థయతే - పరభక్తీతి - అథవా ముక్తిదశా భావినాం
పరభక్త్యాదీనామిద మపేక్షణమ్. ఏకస్వధాత్వోక్తిహ్యాత్రత్య పర
భక్త్యాది వ్యవచ్ఛేదార్థా - ఉక్తానామేవ తత్రత్య పరభక్త్యాదీనాం
సాధ్యత్వానువాదేన కైంకర్య పర్యంతతాం యాచతే - అపరేత్వ -
అత్ర త్వదితి వక్తవ్యే భగవచ్ఛబ్దోనుభావ్య పౌష్కల్య స్ఫుటీకరణా
ర్థః - కింకర విశేషణే శేషతైక రతి రూప శబ్దే శేషతైక రతిరేవ
రూపం నిరూపకం యస్యేతి భావ్యమ్. భవానితి ప్రార్థనా త్వ
త్కింకరత్వాభావాత్పూర్వమసత్కల్పోహమితి సూచ్యతే. ఏవం
ద్వయార్థో వ్యాఖ్యాతః - సర్వజ్ఞోపి స్వతో దేవ యాచాఞ్ఞా విజ్ఞాప
నాదిభిః । తత్తదిష్టప్రదిత్సాత్మ ప్రీతిరేవ ప్రసాధ్యతే॥ తదేవచోద
నోపజ్ఞమపూర్వంతత్త్వవేదినామ్ । ఆరాధ్యంద్రా ద్యపాయేపి ఫల
దానాయ తిష్ఠతి - అత్రైవమభ్యర్థితస్య భగవతస్తదభ్యనుజ్ఞాది
విషయైః ప్రపత్తి జనిత ప్రసాద పరీవాహైక ప్రతివచనైః ప్రకృతో
పయిక వక్ష్యమాణ చరమ శ్లోకార్థోపి ప్రతిబోధ్యతే - తథాహ్య
త్ర ప్రతిహతోపీత్యంతేనా శక్తి పూర్త్యా నాగతానంతకాలసమీక్ష
యాప్య దృష్ట సంతారోపాయతాం ప్రకాశయతానన్య శరణ ఇత్యు
క్త విస్తార రూపేణ ప్రథమ పాదతాత్పర్యోక్తిః - యేనకేనాపి

వాక్యం — మామేవావలోకయన్నప్రచ్యుతపూర్వసంస్కారమ
నోరథజీర్ణమివ వస్త్రం సుఖేనేమాం ప్రకృతిం

యామాది భరతాది వదన్య దర్శనం తవనస్యాదిత్యాహ- మామేవావ లోకయన్నితి - నిత్య మనుచింతితం మామేవ శుభాశ్రయ విగ్రహవిశిష్టం విశద మనుసంధాన ఇత్యర్థః - స్వాత్మోత్క్రమణన్నిశి వా తదానీం మతలోక నీయం సర్వం భగవత పృథక్సిద్ధ తయైవ భాతీతి చావధారణాభిప్రాయః - ఏవం జ్ఞానదర్శనే ప్రోక్తే - అథవక్ష్యమాణాయాః ప్రాప్తేః పురుషార్థత్వాయ తదిచ్ఛానువృత్తిమాహ- అప్రచ్యుతేతి-భగవానేవమే పరమ ప్రాప్య ఇతి శాస్త్ర జన్యానుభవ సంస్కారస్యకాలవిప్రకర్షకాయ విశ్లేష క్లేశాదిభిః ప్రచ్యుతిర్న భవిష్యతి - తత ఏవ సంస్కారద్వారా ప్రాప్తిమనోరథోపి తదానీం భవత స్త్యజ్యమానేషు దేహ తదనుబంధిషు రాగాద్యా కిం భవిష్యతీతి భయావ్యాసప్రచ్యవత ఇతి భావః - అతి ప్రబుద్ధ ఇత్యాదిభిః పరభక్త్యాది త్రయం వాపరమాత్మని విశ్రమాద నంతర భావిప్రబోధాదికం వా వివక్షిత మితి కేచిత్ . లబ్ధనూతన శుభ వస్త్రాంతరస్య జీర్ణవస్త్ర ఇవాత్యాసన్న దివ్యదేహ లాభస్య చిర పరిచితేపి భోగాయతనే జిహాసోత్పత్తిమనాయాసేన ప్రీతించ నిదర్శయతి - జీర్ణమివ వస్త్రమితి - ‹‹ కృత కృత్యాః ప్రతీక్షంతే - నోపజనం స్మరన్నిదం శరీర ,, మిత్యాదిభి రభిప్రేతం లబ్ధపరిత్యాగ క్లేశాభావం యమకింకరాది భయాభావం చికిత్సక శల్యప్రయోగ న్యాయ శంకితోత్క్రమణ దుఃఖాభావం అత్యాసన్న పరమ పురుషార్థానుసంధాన హేతుకానుగ్రహతాదాత్మ్యక భగవదను భవాతివాహిక దర్శన జనిత హర్షప్రకర్షం చాభిప్రేత్యాహ - సుఖేనేతి - ఇమామ్, అనాద్యనువృత్తాం భగవత్స్వరూపతిరోధానాదిభి రపకారిణీం కారాగృహ నరకాది వదనుసంహితాం దురత్యయాం మదన్యైస్త్యాజయితు మశక్యాం చేతి భావః - ప్రకృతిమ్, సతత వికారశీల త్రిగుణద్రవ్యమ్ - ఉత్క్రాంతి పాదే చార్చిరాది పాదే చోక్తం సర్వ

స్థూలసూక్ష్మరూపాం విసృజ్య తదానీమేవ మత్ప్రసా
దలబ్ధమచ్చరణారవింద యుగ

మభిప్రేత్యాహ - స్థూలసూక్ష్మరూపాంవిసృజ్యేతి - స్థూలప్రకృతి
త్యాగోఽత్రైవ - సూక్ష్మ ప్రకృతిత్యాగస్తు “ త్రిభావ భావనాతీతో
ముక్తయేయోగినాంనృప । దేవయానస్తరేపారిపంథాయోగినా లోకేసం
క్షయః ” ఇత్యాద్యుక్త దేవయాన పథేన దివ్యదేశగమన దశాయామేవ
భవతి - “ ఏషసం ప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతి
రుప సంపద్య - సయ ఏవం విద్వానస్మాచ్ఛరీర భేదాదూర్ధ్వఉత్క్ర
మ్యాముష్మిన్ స్వర్గేలోకే సర్వాన్కామానాప్త్వామృతస్స
మభవ ” దిత్యాదిషు బ్రహ్మప్రాప్తి పర్యంతాభిధానాత్తిరోధాయక
సూక్ష్మ ప్రకృతి విశేషో వ్యభిప్రేతః - సుబాలోపనిషది తు “ అపున
ర్భవాయ నాడ్యాకోశంభినత్తి - కోశంభిత్త్వా శీర్షకపాలంభినత్తి శీ
ర్షకపాలంభిత్త్వా పృథ్వీంభినత్తి ” ఇత్యారభ్య “ అక్షరంభిత్త్వా మృ
త్యుంభినత్తి ” ఇత్యంతేన స్థూల శరీరత్యాగ పూర్వకం తమః పర్యం
త సర్వతత్త్వాతిక్రమ ఉక్తః - తదేవం క్రమేణ సూక్ష్మ ప్రకృతి వి
మోక్షానంతరం స్వస్యైవ ప్రసాదేనావిళంబిత మనోరథ పూరణ
మాహ - తదానీమేవేతి - ఆక్షేపక్షేయాంతర్భావాన్న విళంబఇతి
భావః - ప్రసాద ఇహాతిరోధాయ కాంశ పర్యంతస్య నిగ్రహ రూప
కాలుష్యస్య నిశ్శేష నివృత్త్యా సూరిష్వివ స్వభావత ఏవావస్థితంస్వాహ్లా
దనమ్ - తచ్చాత్ర నిమఙ్ఞఃఖి నిస్య నిరతిశయానంద మనుభవత్వం సా
వితిష్ఠేవాత్రతావదస్తి - క్షుద్ర ఫలేష్వప్యుపాయ గౌరవమ్ - మో
క్షేతు “ అనేక జన్మ సంసిద్ధః - క్లేశేన మహతా సిద్ధిః - తపయి
త్వాధి కారాణ స్వాణశశ్వత్కాలేనభూయసే ” ఇత్యాదిభిః కృచ్ఛ్ర
సాధ్యత యోక్తే విధి శవసన కార్త్స్న్యే ధ్యానేఽతు మత్యంత దూరే గు
రూపాయ సాధ్యే న్యాసమాత్ర నిష్ఠస్య మాదృశస్య నియతత్న లబ్ధవ
తైన ముపచ్ఛందన మితి కైప్తాంఘి చ్ఛంతాజ్ఞ యేత - అతస్తాస్వాస్య

స్తై కాంతి కాత్యంతిక పరభక్తి పరజ్ఞాన పరమ భక్తిం కృత పరిపూర్ణా నవరత నిత్య విశదతమానన్య ప్రయోజనా నవధికాతిశయ ప్రియ మదనుభవ జనితా నవధికాతిశయ ప్రీతికారితా శేషావస్థోచితా శేష శేషతైక గతిరూప నిత్యకింకరో భవిష్యసి- మాతే భూ దత్రసంశయః ॥ శ్లోకః ॥ అనృతం నోక్త పూ

పూర్వం భావ్యకార మపదిశ్యాహ - మాతె భూదత్ర సంశయ ఇతి నచూపాయ లాఘవ ప్రాప్య గౌరవాది శంకావిధూననేన మహావిశ్వాస పూర్వకం శరణ ముప గతస్య సంశయ ప్రసంగా భావాదత్ర తత్ప్రతిషేధో నిరర్థకః -మైవంతాదాత్వికే మహావిశ్వాసేన ఉపాయేని ష్ఠేప్యపి తస్య ఫలావినా భావేపి కేషాంచి త్ప్రారబ్ధకర్మ విపాక వైచిత్ర్యాత్సంశయోపి సంభవతి - నచేతనోపాయ వైకల్యం ఫల ప్రతి బంధో వా-మతి కాలుష్య నివృత్తి స్స్వాతంత్ర్య పరభక్త్యాదివత్స్వయం పురుషార్థః - అతః ప్రసన్నేన భగవతా సంశయ నివర్తన ముపపద్యత ఇతి - యద్వా - యావత్ఫల లాభం విమర్శ దశాయామక్షో భణీయో విశ్వాసః మహా విశ్వాసః - సచ తాత్కాలీనః- ఉపాయాంగమ్ - పశ్చాత్తు మదభిప్రాయం మద్వాక్యంచ పరామృశతాం మద నుగ్రహా దేవ సంశయోన భవత్యేవేతి జ్ఞాపనార్థ మిహమాతే భూది త్యాది నిస్సంశయ ఇత్యంత ముచ్యత ఇతి - తే, సిశ్చితశాస్త్రార్థస్య సర్వ సుహృది సర్వశక్తౌ మయి న్యస్త భరస్యచ - అత్ర, మత్ప్రయోజన ప్రధానాయాం నిత్యకింకరత్వ ప్రాప్తౌ యుక్తే తదుపచ్ఛా దనం తదా హే స్వవచన విరోధస్యా దిత్యభి ప్రాయేణాహ - అనృతం నోక్త పూర్వంమ ఇతి - ఇయమ నృతానుక్తి రాశ్రిత విషయా- అసురేషు ప్రతారణ దర్శనాత్ అనుక్త పూర్వ మప్యనృతం పశ్చా త్స్వాతంత్ర్యా దుచ్యతే త్యత్రాహ - నచ వక్ష్యే కదా చనేతి - ఇతః పూర్వ మివేతి భావః - ఇదమపి త్వద్వాక్య తయా పూర్వవదాశం

మూ— ర్వ్యంతే నచవత్యేకదాచన। రామోద్విర్నాభిభాషతే॥
సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చయాచతే।
అభయంసర్వభూతేభ్యోదదామ్యేతద్వ్రతంమమ॥
సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణంవ్రజ।
అహంత్వాసర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశు
చః॥ ఇతి చ స్వైవహ్యుక్తమ్॥ అతస్త్వంతవతత్త్వ
తో మజ్జ్ఞాన దర్శన ప్రాప్తిషు

కసీయ ముక్త్యత్ర "సత్యవాదీచ రాఘవ,, ఇతి ప్రసిద్ధం లోకోక్తి
చ్ఛాయయా స్వయమేవాహ - రామోద్వి ర్నాభి భాషత ఇతి- స్వో
క్తి విరుద్ధం నాభి భాషత ఇత్యర్థః - మమ సకృదుక్త్యై వార్థినా
మపేక్షితార్థ స్సిద్ధ్యేదితి వా తాత్పర్యమ్ - ఏవం సామాన్యతః ప్రత్యా
యితస్య ప్రకృత పర్యవసానాయ రావణానుజ పరిగ్రహోపాధ్యా
పదేశ పర్యవసానేన విశేషత ఉక్తం శ్లోకద్వయ మాహ - సకృ
దేవేతి - సర్వధర్మా నితిచ వేద వైదికవాక్య మాత్రాతి శాయినో
రనయో శ్చరమ్య వాక్యయో రర్థం తదధి కారి యో రభిధాస్యామః- ఇ
దం మోక్షప్రదానో త్సుకేన మయైవోక్తమ్ - నతు మదాదేశభూత
దురధిగమార్థ వేదముఖేన వా సంభవద్భ్రమాది దోష పురుషాం
తర ముఖేనే వేత్యాహ - మయైవ వ్యాకృతమితి. హి ప్రసిద్ధౌ - హే
తౌ వా - ఉక్తమేవ స్థిరీ కరణార్థం సంతోషాతి శయార్థంచ నిగమ
యతి -అత ఇతి - అత స్త్వ్యవాదినా సత్యవ్రతేన మయోక్తస్యవాక్య
స్య విశ్వసనీయ తమత్వాత్త్వం ప్రామాణికః - తవ, "యే ప్రపన్నామ
హాత్మన స్తేమే నయన సంపద ,, ఇతి మత్ప్రశంస నీయస్య మత్స్వీ
కృత భరస్యచ - తత్త్వతః, సంశయ విపర్యయ రాహిత్యేన - మజ్జ్ఞా
న దర్శన ప్రాప్తిషు, యథా యోగ మత్ర పరత్ర చాపేక్షితాస్వితి
శేషః - "నిస్సంశయేషు సర్వేషు నిత్యం వసతి వైహరిః - ససం
శయాన్ హేతు బలాన్నాధ్యాశ సతి మాధవ,, ఇత్యాది ప్రమాణ మా

మూ — నిస్సంశయస్సుఖమాస్స్వ ॥ శ్లోకః ॥ అంత్యకాలేస్మృతి
యాతు తవ కైంకర్య కారితా । తామేనాం భ
గవన్నద్యక్రియమాణాం కురుష్వమే ॥
ఇతి శ్రీభగవద్రామానుజ విరచితం శరణాగతిగద్యమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

వ్యాఖ్యా - నిస్సంశయ ఇతి - సిద్ధస్యైవ జ్ఞానస్యాను వృత్తౌ సంశయ ఇహాని వార్యతే - అనేనైవ నిర్భరత్వాదిక ముపాక్రియతే- సుఖమాస్స్వ, ఆధ్యాత్మికే త్యాదినా పూర్వం మయోక్తమేవ తవో చిత మితి భావః - యావచ్ఛరీర పాతమితి పూర్వోక్తస్యాత్రాను క్తేరయ మభిప్రాయః - మత్ప్రాప్తేః ప్రారబ్ధకర్మ ప్రతినియతాయురవసాన నిబంధో నాస్తి - యావదత్రత్య మదనుభవాపేక్షా తావదత్ర సుఖమాస్స్వ - పరిపూర్ణానుభవాలాభాదిహ సుఖాసికాయా మప్యద్యైనేస తి ఆయుశ్శేష శృంఖల మప్యపోహ్య త్యంతిక మత్కైంకర్యాయ మత్పదం గమిష్యసీతి - ఏతేనానాదికాల మాజ్ఞాతిలంఘన మూలభగవద ప్రసాదేన సంసరతోమె భగవత్కృపామూల సదాచార్యాంగీ కారేణ ద్వయోచ్చారణానూచ్చారణ పూర్వకం స్వరక్షా భరన్యాసే సిద్ధే ప్రసాదనేష్వే తస్మాద భ్యధికస్యాభావాత్ స్వీకృతభరః శ్రియః పతి నారాయణః కాలత్రయవర్తిన స్స్వ ప్రసాదహేతూన్ యథార్హం జ్ఞాత్వా స్వయమేవ స్వార్థమేవమాం స్వజ్ఞానదర్శన ప్రాప్త్యాది ప్రదానేన రక్షేదితి విశ్వాసో నిర్భరో నిర్భయ స్సంతుష్టో భవేదితి నిగమితం భవతి.

ఇతి శరణాగతి గద్యం యతీశ రంగేశ సల్లపన రూపమ్ ।
వ్యవృణుత దేశికదృష్ట్యాహి మృశ్యనిశ్చిత్య వెంకటేశకవిః ॥
వితమసినిగమాంతే బిభ్రతా దేశికత్వం కృతిభిరనుమతేన క్షే
మబుద్ధ్యామయైవమ్ యతిపతిపృథగద్యవ్యాక్రియాయాం

యథావత్కథితమకథితంచ క్షమ్యతాం నస్సయూథ్యైః॥
ఇతి కవితార్కిక సింహస్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకట
నాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీమద్రహస్యర
క్షాయాం పృథు గద్యాధి కారః ప్రథమః-
శ్రీమతే వేదాంత గురవేనమః.

శ్రియైనమః

అథ శ్రీరంగ గద్య ప్రారంభః-

చిదచిత్పరతత్త్వానాం తత్త్వ యాథార్థ్య వేదినే।
రామానుజాయ మునయే నమో మమ గరీయసే॥

శ్రీమన్నిగమాన్తమహాదేశిక విరచితాయామ్
శ్రీమద్రహస్యరక్షాయామ్ మిత గద్యాధికారః

శ్రీమల్లక్ష్మణ మునినా శిష్యహితైకాగ్ర చేతసా కథితమ్।
మితగద్య మమృతసారం వ్యక్తం వ్యాఖ్యాతి వేంకటేశకవిః॥

అత్ర ద్వయార్థానుసంధాన రసికేన భగవతా భాష్యకారేణ బృహద్గద్యే వ్యాఖ్యాత మపి ద్వయం బహుధా శ్రోతవ్య మితి మన్యమానేభ్య శ్శిష్యేభ్యః పునరప్యాకించన్యాది ప్రపంచన పూర్వకం స్వానుష్ఠాన ప్రకాశన ప్రక్రియయైవ సంక్షేపేణ వ్యాక్రియతే - తథాహ్యత్రాదిమం వాక్య ముత్తర ఖండస్య వివరణమ్. ద్వితీయం పూర్వఖండస్య - తేనైవాధికారి విశేషః కార్పణ్య రూప మఙ్గఞ్చ ప్రదర్శితం భవతి-తృతీయంతు మహావిశ్వాసాద్యంగాంతర జ్ఞాపకమ్. అనంతరం శ్లోకద్వయాను పఠనేన పూర్వోక్త ఏవార్థః ప్రమాణతః ప్రతిష్ఠాప్యతే. తతః పరేణ వాక్యేన పూర్ణప్రపత్త్యకుశలే జనేపి తత్పూర్వానుగుణ ప్రపత్తి వాక్యోచ్చారణ వైభవం ఖ్యాప్యతే - తత్సిద్ధ్యర్థం పశ్చాచ్చతుర్దశభిస్సంబుద్ధిభిః నారాయణ శబ్దోక్తా శ్శరణ్యాకార విశేషాః ప్రకాశ్యంతే - నమోస్తుత ఇత్యనేనతు ప్రకృతోపాయే ప్ర

భూ—   స్వాధీనత్రివిధ చేతనాచేతన స్వరూప

ధ్యానభూతో భరన్యాసాంశః ఫల ప్రార్థనం చా నిగమ్యత ఇతి విభాగః.
ఇహ చ ప్రథమం సవిభక్తికస్య భగవతః పరమ ప్రాప్యత్వాది సిద్ధ్య
ర్థం చతుర్థ్యంత పద ప్రదర్శితం సర్వేశ్వరత్వాదిక మాహ - స్వా
ధీనేతి - స్వశబ్దేన ముక్తప్రాప్యస్య కైంకర్యోద్దేశ్యస్య సర్వేశ్వర
స్య శ్రుత్యాది ప్రసిద్ధం నిరతిశయానందత్వాదికం సూచ్యతే - స్వాధీ
నశబ్దేన భగవత్స్వరూపాధీనత్వం తదిచ్ఛాధీనత్వం చ వివక్షితమ్- స
ర్వస్య సాక్షాత్పరంపరయా వా తదాశ్రితత్వాత్తత్స్వరూపాధీనత్వం త
త్ర నిత్యానాం పదార్థానాం తదిచ్ఛాధీనస్వరూపత్వం తదభావే తేషామ
భావః ప్రసజ్యేదితి ప్రసంగముఖేన వ్యాఖ్యేయం - తదభిప్రాయేణ వ్యాహుః -
“ఇచ్ఛాత ఏవ తవ విశ్వపదార్థసత్తా నిత్యం ప్రియాస్తవ తు కేచన తే హి ని
త్యాః - నిత్యం త్వదేకపరతంత్రనిజస్వరూపా భావత్కమంగళగుణా హి నిద
ర్శనం నః,, ఇతి. అభాషిచ శరీరకాంతే “పరమపురుషభోగోపకరణస్యలీ
లోపకరణస్య చ నిత్యతమాశాస్త్రాదవగతస్య పరమపురుషస్య నిత్యేచ్ఛ
త్వాదేవ తథావస్థానమస్తీతి శాస్త్రాదవగమ్యతే,, ఇతి. అనిత్యానాం
తు తదిచ్ఛాధీన స్వరూపత్వం తదాయత్తోత్పత్తికతయా హి ప్రసిద్ధమ్ -
గురుద్రవ్యాణాం పతన ప్రతిబంధేన ధార్యత్వమపి తదిచ్ఛాధీనత్వ విశే
షఏవ- చేతనశబ్ద ఇహ జీవవిషయః- బద్ధముక్తనిత్యరూపేణ జీవానాం
త్రైవిధ్యమ్- అచేతనశబ్దశ్చాత్రాచిద్ద్రవ్యపరః- త్రిగుణకాలశుద్ధస
త్త్వరూపేణాచేతనత్రైవిధ్యమ్- ద్రవ్యాణాం తదధీనత్వోక్త్యా తద్ధ
ర్మాణాం తదధీనత్వం కైముత్యసిద్ధమితి తదనుక్తిః- అచేతనద్రవ్యస్యాపి
ధర్మభూతజ్ఞానస్య చేతనగ్రహణే విశేషణతయోపాత్తత్వాదత్ర పృ
థగనుపాదానం- చేతనమాత్రే వా త్రైవిధ్యాన్వయః- చేతనాచేతనా
నాం స్వరూపం స్వాసాధారణ స్వభావైర్నిరూప్యం ధర్మి. తస్య భే
దశ్చ తత్తద్వ్యక్తితో వర్గతశ్చ పరస్పరవ్యావృత్తిరూపో ధర్మః - స్థితిః
కాలాంతరేపి విద్యమానతా. సా చ ద్రవ్యాణాం స్వరూపేషు సర్వకాలా

మూ... స్థితి ప్రవృత్తి భేదం క్లేశ కర్మా ద్యశేష దోషా
సంస్పృష్టమ్

నివృత్తిరూపా- తేషాంతత్తదవస్థావిశిష్టవేషేణతుకాలపరిచ్ఛిన్నాకా
ల తారతమ్యవతీచేతితద్భేదః- ప్రవృత్తిర్వ్యాపారః- నివృత్తిరప్యకర
ణ సంకల్పరూపా ప్రవృత్తివిశేషః- ఏతద్భేద స్తత్తత్కార్యాపేక్షీ ద్ర
ష్టవ్యః. అత్రస్వేచ్ఛాధీన సర్వతత్వోక్త్యా స్వార్థసర్వోపాదానత్వ
సూచనాత్సర్వ శేషిత్వమపి సిద్ధ్యతి- తదాహుః- "ఉపాదత్తే సత్తాస్థితి
నియమనాద్యైశ్చిదచితౌ స్వముద్దిశ్య శ్రీమానితివదతి వాగౌపనిషదీ"
తి- ఏవంభగవత స్సర్వాధారత్వాది వ్యంజనాత్తదన్యేషాం చేతనాచే
తనద్రవ్యాణాం తంప్రత్యాధేయత్వ విధేయత్వ శేషత్వనియమేన తదపృ
థక్సిద్ధ విశేషణతయా తచ్ఛరీరత్వం శ్రుతిసిద్ధం ముఖ్యమేవస్థాపితం భవ
తి- అత్రచకారణవాక్యార్థే ధర్మధర్మిభేద శ్చిదచిద్భేదః జీవేశ్వ
రభేదో జీవానామన్యోన్యభేదస్తేషాం జ్ఞాతృత్వం తత ఏవ కర్తృత్వభో
క్తృత్వ జ్ఞాతృత్వాదేస్సర్వథాపరాధీనత్వం పరస్యచవిభూతిద్వ
యవత్త్వం సార్వత్రికత్రైకాలికసర్వనియంతృత్వం త్రివిధపరిచ్ఛేద
రాహిత్యం కాలపరమవ్యోమ్నాస్త్రిగుణపేక్షాం ఏకత్వం ప్రా
జ్ఞానధిష్ఠిత ప్రకృతి కారణత్వ నిరాసాదికంచ శారీరకస్థాపితమర్థ
సిద్ధం। అథభగవత ఉక్తాకారాంతర్గత సర్వకారణత్వ సర్వని
యంతృత్వాదిభిశ్శంకితాన్ దోషాన్ పరిహరతి క్లేశకర్మేతి- అవిద్యాస్మి
తా రాగద్వేషాభినివేశాః క్లేశాః- పుణ్యాపుణ్యరూపం కర్మ. ఆదిశబ్దేన క్లే
శకర్మవిపాకాశయైరపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వర ఇత్యాది ప్ర
సిద్ధ విపాకాది సంగ్రహః - జాత్యాయుర్భోగాదయో విపాకాః కా
ర్యానుభవభావితాః ఆఫలోదయం శయానాస్సంస్కారా ఆశయాః -
కతిపయదోషరహితవ్యావృత్త్యర్థ మశేషశబ్దః - అసంస్పృష్టశబ్దే
నస్వభావతోఽనర్హతయా కదాచిదపిదోషస్పర్శో నాస్తీతి వివక్షితం.
ఏవంపదద్వయేన "పరాత్పరాణాం సకలా నయత్రక్లేశాదయస్సంతి ప

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః-

మూ— శ్రీభగవద్రామానుజవిరచితం శ్రీవైకుణ్ఠగద్యమ్ -

యామునార్య సుధాంభోధి మవగాహ్య యథామతి ।
ఆదాయ భక్తియోగాఖ్యం రత్నం సందర్శయామ్యహమ్॥

స్వాధీనత్రివిధ చేతనాచేతన స్వరూపస్థితి ప్రవృత్తి భేదం క్లేశకర్మా ద్యశేష దోషాసంస్పృష్టం స్వాభావికా నవధికాతిశయజ్ఞాన బలైశ్వర్య వీర్యశక్తి తేజః ప్రభృత్యసంఖ్యేయ కల్యాణగుణ గణౌఘ మహార్ణవం పరమపురుషం భగవంతం శ్రీమన్నారాయణం స్వామి త్వేన సుహృత్త్వేన గురుత్వేనచ పరిగృహ్యైకాంతి కా త్యంతిక తత్పాదాంబుజ ద్వయ పరిచర్యైక మనోరథః తత్ప్రాప్తయేచ తత్పాదాంబుజద్వయ ప్రపత్తే రన్య న్న మేకల్పకోటి సహస్రేణాపి సాధన మస్తీతి మన్వానః తస్యైవ భగవతో నారాయణ స్యాఖిల సత్త్వ దయైక సాగరస్యా నాలోచితగుణ గణాఖండ జనానుకూలా మ ర్యాద శీలవతః స్వాభావికా నవధికాతిశయ గుణవత్త యా దేవ తిర్యఙ్మనుష్యా ద్యఖిలజన హృదయానందనస్య ఆశ్రితవాత్సల్యైక జలధేః భక్తజన సంశ్లేషైక భోగ స్య నిత్యజ్ఞాన క్రియైశ్వర్యాది భోగసామగ్రీ సమృద్ధస్య మ హావిభూతేః శ్రీమచ్చరణారవిందయుగళ మనన్యాత్మసం జీవనేన తద్గతసర్వభావేన శరణమనువ్రజేత్- తతశ్చ ప్ర

రత్నం సందర్శ యామ్యహం ,, మితి - ఇహ సా భక్తియోగ శబ్దస్స్వ యం ప్రయోజన భగవ దనుసంధాన పరః - అన్యథా తత్ప్రాప్తయే చ తత్పాదాంబుజ ద్వయ ప్రపత్తే రన్యన్న మేకల్ప కోటిసహస్రే ణాపి సాధనమస్తీతి మన్వాన ఇతి వక్ష్యమాణ విరోధాత్ - అత ఏవ ప్రత్య హమాత్మో జ్జీవనాయే త్యాదిక మపి న ముక్తి తత్సాధన పరమ్ - అపి

మూ— త్వహమాత్మజీవనాయైవమనుస్మరేత్ - చతుర్దశ
భువనాత్మకం అండం దశగుణితోత్తరం చావరణ సప్త
కం సమస్త కార్యకారణ జాతమతీత్య పరమవ్యోమ శ
బ్దాభిధేయే బ్రహ్మాదీనాం వాఙ్మనసాగోచరే శ్రీమతి వై
కుణ్ఠే దివ్యలోకే సనకవిధిశివాదిభి రప్యచింత్య స్వభా
వైశ్వర్యై ర్నిత్యసిద్ధై రనంతై ర్భగవదానుకూల్యై
కభోగై ర్దివ్యపురుషై ర్మహాత్మభి రాపూరితే తేషా
మపీయత్పరిమాణ మియదైశ్వర్య మీదృశస్వభావమితి ప
రిచ్ఛేత్తు మయోగ్యే దివ్యావరణ శతసహస్రావృతే దివ్య
కల్పకతరూపశోభితే దివ్యోద్యాన శతసహస్ర కోటిభి
రావృతే అతిప్రమాణే దివ్యాయతనే కస్మింశ్చిద్విచిత్ర
దివ్యరత్నమయ దివ్యాస్థానమంటపే దివ్యరత్నస్తంభ శ
తసహస్రకోటిభి రుపశోభితే దివ్యనానారత్నకృత స్థల
విచిత్రితే దివ్యాలంకారాలంకృతే పరితః పతితైః పత
మానైః పాదపస్థైశ్చ నానాగంధవర్ణై ర్దివ్యపుష్పై
శ్శోభమానై ర్దివ్యపుష్పోపవనై రుపశోభితే సం
కీర్ణ పారిజాతాదికల్పద్రుమోపశోభితై రసంకీర్ణై
శ్చ కైశ్చిదంతస్స్థ పుష్పరత్నాదినిర్మిత దివ్యలీలామంట

తు " జ్ఞానీతు పరమైకాంతీ పరాయత్తాత్మజీవన " ఇత్యాది ప్రసి
ద్ధేః అత్ర త్వావస్థా విశేషే మరుదేశ పథిక పానీయ న్యాయేనా ల
భ్య లాభా శ్వాసనాభిప్రాయమ్. తేషా మపీయ త్పరిమాణ మియ
దైశ్వర్య మీదృశ స్వభావమితి పరిచ్ఛేత్తు మయోగ్య ఇతి - దివ్యాయ
తన విశేష హేతు మహత్త్వమేవ వివక్షితమ్ - దివ్యావరణ సంవృత
త్వాది కథనేనైవ తత్పరిమాణ సిద్ధేః. అత్ర స్వభావ శబ్దోపి నిరతి
శయ భోగ్యత్వాది విషయః - న హ్యేవం విధ విషయేషు పరిచ్ఛేదాయో
గ్యత్వోక్త్యా సూరీణాం సార్వజ్ఞ్య హానిః- దివ్యాయతన గుణప్రకర్షః.

మూ — పళతసహస్రోపశోభితైస్సర్వదానుభూతముమానైర త్యపూర్వవాశ్చర్య మావహద్భిః క్రీడాశైలశతసహస్రై రలంకృతైః కైశ్చిన్నారాయణదివ్యలీలా సాధారణైః కైశ్చిత్ పద్మవనాలయా దివ్యలీలాసాధారణైస్సాధారణైశ్చ కైశ్చిచ్ఛుకశారికామయూరకోకిలాదిభిః కోమలకూజితైరాకులైర్దివ్యోద్యానశతసహస్రైరావృతే మణిముక్తాప్రవాళకృతసోపానైః దివ్యామలామృతరసోదకైః దివ్యాండజవరైరతిరమణీయదర్శనైరతిమనోహరమధురస్వరైః ఆకులైరంతస్థముక్తామయ దివ్యక్రీడాస్థానోపశోభితైః దివ్యసౌగంధిక వాపీశతసహస్రైః దివ్యరాజహంసావలీ విరాజితైరావృతే నిరస్తాతిశయానందైకరసతయా చానంత్యాచ్చ ప్రవిష్టానున్మాదయద్భిః క్రీడోద్దేశైర్విరాజితే తత్రతత్రకృత దివ్యపుష్పపర్యంకోపశోభితే నానాపుష్పాసవాస్వాద మత్తభృంగావలీభిరుద్గీయమాన దివ్యగాంధర్వేణాపూరితే చందనాగరు కర్పూర దివ్యపుష్పావగాహిత మందానిలాసేవ్యమానే మధ్యేపుష్పసంచయ విచిత్రితేమహతి దివ్యయోగపర్యంకే అనంతభోగిని శ్రీమద్వైకుంఠైశ్వర్యాది దివ్యలోకమాత్మకాంత్యా విశ్వమాప్యాయయంత్యా శేషశేషాశనాది సర్వంపరిజనం భగవతస్తత్తదవస్థోచిత పరిచర్యాయామాజ్ఞాపయంత్యా శీలరూపగుణ విలాసాదిభిరాత్మాను

తాత్పర్యాచ్చ - ప్రవిష్టానున్మాదయద్భిః క్రీడోద్దేశైరిత్యత్రాపి హర్షప్రకర్షజనకత్వే తాత్పర్యమ్ - శ్రీమద్వైకుంఠైశ్వర్యాది దివ్యలోకమిత్యత్ర తు వైకుంఠశబ్దేన నగరాద్యవాంతర ప్రదేశోవివక్షితః - సఏవ ప్రశస్త విభూతిరూపత్వాదైశ్వర్యశబ్దేనోపచర్యతే - నిత్యముక్తవిషయం దేవ్యా ఆజ్ఞాపనమ్ పరిచర్యావిశేషేష్వి

మూ—రూపయా శ్రియా సహాసీనం ప్రత్యగ్రోన్మీలిత సరసిజ సదృశ
నయనయుగళం స్వచ్ఛంద నీల జీమూత సంకాశం అ
త్యుజ్జ్వలిత పీతవాససం స్వయా ప్రభయాతి నిర్మలయాతి
శీతలయాతి కోమలయా స్వచ్ఛ మాణిక్యాభయా కృ
త్స్నం జగదుద్భాసయంత మచింత్య దివ్యాద్భుత నిత్య
యౌవనస్వభావ లావణ్య మయామృత సాగరం అతిసౌ
కుమార్యా దీషత్ప్రస్విన్న వదాలక్ష్యమాణ లలాటఫల
క దివ్యాలకావళీ విరాజితం ప్రబుద్ధముగ్ధాంబుజ చా
రులోచనం సవిభ్రమ భ్రూలతముజ్జ్వలాధరం శుచిస్మితం
కోమల గండమున్నసం ఉదగ్ర పీనాంసవిలంబి కుండలా
లకావళీ బంధురకంబుకంధరం ప్రియావతంసోత్పల క
ర్ణభూషణ శ్లథాలకాబంధ విమర్దశంసిభిః చతుర్భి రా
జానువిలంబిభి ర్భుజై ర్విరాజితం అతికోమల దివ్యరే
ఖాలంకృతా తామ్రకరతలం దివ్యాంగుళీయక విరాజిత
మతికోమల దివ్యనఖావళీ విరాజితాతిరక్తాంగుళీభి రలం
కృతం తత్క్షణోన్మీలిత పుండరీక సదృశ చరణయుగళం
అతిమనోహర కిరీటమకుట చూడావతంస మకరకుండల
గ్రైవేయకహార కేయూర కటకశ్రీవత్సకౌస్తుభ ము
క్తాదామోదర బంధనపీతాంబర కాంచీగుణ నూపురా
దిభి రత్యంతసుఖస్పర్శై ర్దివ్యగంధై ర్భూషణై ర్భూ
షితం శ్రీమత్యా వైజయంత్యా వనమాలయా విరాజితం
శంఖచక్ర గదాసి శార్ఙ్గాది దివ్యాయుధై స్సేవ్యమా
నం స్వసంకల్ప మాత్రావక్లుప్త జగజ్జన్మస్థితి ధ్వంసా

చ్ఛోత్పాదన మాత్రమ్ - తేషాం సర్వజ్ఞత్వేన జ్ఞానోత్పాదన నైరపే
క్ష్యాత్ . పుండరీక సదృశ చరణయుగళ మిత్యత్ర పుండరీక శబ్దః ప
ద్మ సామాన్య ముఖేన రక్తాంబుజ పరః - యత్తూక్తం సంకల్ప మా

మూ—ఉదక్తే శ్రీమతి విష్వక్సేనే న్యస్తసమస్తాత్మైశ్వర్యం వైనతే
యాదిభి స్స్వభావతో నిరస్తసమస్త సాంసారిక స్వ
భావై ర్భగవత్పరిచర్యా కరణ యోగ్యై ర్భగవ
త్పరిచర్యైక భోగై ర్నిత్య సిద్ధై రనంతై ర్యథా
యోగం సేవ్యమానం ఆత్మభోగే నానుసంహిత పరా
దికాల దివ్యామల కోమలావలోకనేన విశ్వమాహ్లాద
యంత మీషదున్మీలితముఖాంబుజోదరవినిర్గతేన దివ్యా
ననారవింద శోభాజననేన దివ్యగాంభీర్యౌదార్య సౌం
దర్యమాధుర్యాద్యనవధికగుణగణ విభూషితేనఅతిమనో
హరదివ్యభావగర్భేణదివ్యలీలా లాపామృతేనఅఖిలజన
హృదయాంతరా ణ్యాపూరయంతం భగవంతం నా

త్రాణ క్లిప్త జగజ్జన్మ స్థితి ధ్వంసాదికే శ్రీమతి విష్వక్సేనే న్యస్త సమ
స్తాత్మైశ్వర్యం ఇతి-తత్ర యద్యపి జగద్వ్యాపార మోక్ష ప్రదత్వే బ్ర
హ్మలక్షణతయా ముక్తేష్వివ నిత్య సూరిష్వపి సర్వేషు నసంభవతః-
యద్యపిచ భగవాన్ స్వతస్సర్వజ్ఞ స్తథాపి “ ప్రియేణ సేనాపతినా
నివేదితం తథానుజానంత ముదార వీక్షణైః ” ఇతి న్యాయేన భగవ
ద్వృత్త తాదృశాధి కారతయా తత్తదవసరే జగత్సృష్ట్యాద్యర్థం భ
గవతో విజ్ఞాపన వాక్యం విష్వక్సేనో వ్యాహరతి - తదాస్వతస్సర్వ
జ్ఞో భగవాన్ తన్నివేదిత కారీవ క్రీడతి . తావన్మాత్రేణ విష్వక్సేన
స్య జగద్వ్యాపారవ్యపదేశ రూపస్తుతిః - న్యస్త సమస్తాత్మైశ్వర్యం
ఇత్యే తదపి సేనాపతేర్మహా దృశాధికార ప్రదానపరమ్- “ సయ
ది పితృలోక కామో భవతి - సంకల్పా దేవాస్య పితర స్సముత్తిష్ఠం
తి ” ఇత్యాది న్యాయేన పరిమిత విషయోవాత్ర జగచ్ఛబ్దః - అతో హి
తణ్యా గర్భాది వత్కార్య్వచిత్ ప్రభూతస్సృష్ట్యాది మాత్రా న్నాస్తి
బ్రహ్మలక్షణ ప్రసంగః - యదప్యాత్మ భోగేనా ననుసంహిత పరా
దికాల మితి తదపి భగవతః కాలవిషయా వజ్ఞానం నాస్తీతి - అనం

మూ—రాయణం ధ్యానయోగేన దృష్ట్వా తతోభగవతో నిత్య స్వామ్యమాత్మనో నిత్యదాస్యంచ యథావస్థితమనుసంధాయకదాహం భగవంతం నారాయణం మమకులనాథం మమకులదైవతం మమకులధనం మమభోగ్యం మమమాతరం మమపితరం మమ సర్వం సాక్షాత్కరవాణి చక్షుషా కదానా భగవత్పాదాంబుజ ద్వయం శిరసా సంగృహీష్యామి కదాహం భగవత్పాదాంబుద్వయ పరిచర్యాశయా నిరస్త సమస్తేతర భోగాశోపగత సమస్త సాంసారిక స్వభావః తత్పాదాంబుజద్వయం ప్రవేక్ష్యామి కదాహం భగవ త్పాదాంబుజద్వయ పరిచర్యా కరణ యోగ్య స్తదేకభోగ స్తత్పాదా పరిచరిష్యామి కదాహం భగవాన్ స్వకీయయాతి శీతళయా దృశావలోక్య స్నిగ్ధగంభీర మధుర యాగిరా పరిచర్యాయా మాజ్ఞాప యిష్యతీతి భగవత్పరిచర్యాయా మాశాం వర్ధయిత్వా తయైవాశయా తత్ప్రసాదోప బృంహితయా భగ వంత ముపేత్య దూరాదేవ భగవంతం శేష భోగేశ్రియా సహాసీనం వైనతేయాదిభి స్సేవ్యమానం సమస్త పరి వారాయ శ్రీమతే నారాయణాయ నమఇతి ప్రణమ్యోత్థా యోత్థాయ పునఃపునః ప్రణమ్యాత్యంత సాధ్వస వినయా వనతో భూత్వా భగవ త్పారిషద గణనాయకై ద్వార పా

ద ప్రకర్ష ప్రశంసాయాం తాత్పర్యాత్ - యచ్చ తత్పాదాం బుజద్వయం ప్రవేక్ష్యా మీతి ముముక్షో రభిసంధి రుచ్యతే తత్ర పూర్వోక్తస్య శిరసా సంగ్రహణస్య గాఢతమత్వం ప్రవేశ శబ్దే నాభిప్రేతమ్-యదపి శేష భావాయ స్వీకృతఇతి తత్రయావదాత్మ భావి కైంకర్య కరణాయ సంకల్పితఇత్యర్థః - ఏవమన్యదపిసర్వం సుసంగతమితి-

త్తైః కృపయా స్నేహగర్భయా దృశావలోకిత స్స
మ్యగభి వందితై స్తైస్తై రేవాను ఏతో భగవంత ము
పేత్య శ్రీమతా మూలమంత్రేణ మామైకాంతి కాత్యం
తిక పరిచర్యా కరణాయ పరిగృహ్ణీష్వేతి యాచమా
నః ప్రణమ్యాత్మానం భగవతే నివేదయేత్-తతోభగవ
తా స్వయమేవాత్మ సంజీవనేన మయ్యార్ద్ర శీలవతాఽతి
ప్రేమాన్వితే నావలోక నేనావలోక్య సర్వదేశ సర్వ
కాల సర్వావస్థో చితాత్యంత శేషభావాయ స్వీకృతో
నుజ్ఞాతశ్చాత్యంత సాధ్వస వినయా వనతః కింకుర్వా
ణః కృతాంజలి పుటో భగవంతముపాసీత - తతశ్చాను
భూయమాన భావ విశేషః నిరతిశయ ప్రీత్యాన్యత్కిం
చిత్కర్తుం ద్రష్టుం స్మర్తు మశక్తః పునరపి శేష
భావ మేవ యాచమానో భగవంత మేవా విచ్ఛిన్నస్రోతో
రూపేణావ లోక యన్నాసీత-తతోభగవతా స్వయమే
వాత్మసంజీవ నేనావలోకనె నావలోక్యసస్మితమాహూ
యసమస్తక్లేశాపహంనిరతిశయ సుఖావహమాత్మీయం
శ్రీమత్పాదారవింద యుగళంశిరసికృతం ధ్యాత్వాఽమృత
స్సాగరాంతర్నిమగ్న సర్వావయవ స్సుఖమాసీత ॥ ❀

లక్ష్మీపతే ర్యతిపతేశ్చ దయైక ధామ్నోయోఽసౌ
పురాసమజనిష్టజగద్ధితార్థమ్। ప్రాప్యంప్రకాశయతునః
పరమంరహస్యంసంవాదఏషశరణాగతిమంత్రసారః॥

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితమ్
శ్రీవైకుంఠ గద్యంసంపూర్ణమ్ -

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః-

శ్రీమతే నిగమాన్త మహాదేశికాయ నమః॥

ద్వయ వచన ధనానాం ద్విః ప్రయోగానపేక్షే
ముషితనిఖిల దోషే ముక్త్యుపాయే స్థితానామ్॥
అమృత మివ పయోధి రాష్ట్రమేతద్యతీంద్రా
ద్వ్యవృణుత మితగద్యం వేంకటేశస్సుమేధాః॥

ఇతి కవితార్కిక సింహస్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రస్య
శ్రీమద్వేంకటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు
శ్రీమద్రహస్యరక్షాయామ్
మితగద్యాధికారో ద్వితీయః-

కవితార్కిక సింహాయ కల్యాణగుణశాలినే।
శ్రీమతే వేంకటేశాయ వేదాన్తగురవే నమః॥

గద్యత్రయస్య భాష్యం సంపూర్ణమ్.

వేదే సంజాతఖేదే మునిజనవచనే ప్రాప్తనిత్యావమానే
సఙ్కీర్ణే సర్వవర్ణే సతి తదనుగుణే నిష్ప్రమాణే పురాణే।
మాయావాదే సమోదే కలికలుషవశాచ్ఛూన్యవాదేవివాదే
ధర్మత్రాణాయ యోభూత్
స జయతు భగవాన్ విష్ణుఘణ్టావతారః।

శ్రీమతే నిగమాన్త మహాదేశికాయ నమః -